

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

**AB'NE UYUM ÇERÇEVESİNDE GÜMRÜK REJİMLERİ
UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Serap UZUN

BURSA 2006

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

**AB'NE UYUM ÇERÇEVESİNDE GÜMRÜK REJİMLERİ
UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Serap UZUN

Danışman

Doç. Dr. Filiz GİRAY

BURSA 2006

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı'nda 2004452 numaralı Serap UZUN' un hazırladığı "AB'ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulaması ve Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin.....(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	
Üye (Tez Danışmanı) Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi
Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi
Ana Bilim Dalı Başkanı Akademik Unvanı, Adı Soyadı	
/...../ 20....
	Enstitü Müdürü Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Yazar	: Serap UZUN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Maliye
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: IX + 169 sayfa
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Filiz GİRAY

AB'NE UYUM ÇERÇEVESİNDE GÜMRÜK REJİMLERİ UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gümrük kavramı; genel anlamda iki yada daha fazla ülke arasında siyasi sınırlardan farklı olarak belirlenmiş sınır aşan eşyadan alınan mali yükümlülükler olarak ifade edilmektedir. Gümrük idarelerinin Gümrük vergileri toplamak, yasadışı eşya trafiği ile mücadele etmek gibi iki temel fonksiyonu vardır. Gümrük vergileri de, ülkeye ithal edilen veya ülkeden ihraç edilen mallar üzerinden gümrük hattını geçtiklerinde alınan vergilerdir ve devlet gelirleri arasında önemli bir yere sahiptir. Gümrüklerde uygulanacak işlemler "idare, usul, sistem ve düzen" anlamına gelen rejimlere tabidir. Cumhuriyetin ilanından sonra tüm alanlarda yönünü batıya çeviren Türkiye, özellikle ekonomik alanda Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir partneri olmuş ve bu ülkelerin oluşturdukları organizasyonlar içinde yer almak istemiştir. Türkiye'nin 1963 yılında başlayan birlik macerası 1996 yılında Gümrük Birliği'nin kabul edilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Gümrük rejimlerinin uyumlaştırılması da bu bağlamda önemli bir süreç olmuştur.

Anahtar Sözcükler

1-GÜMRÜK	2-GÜMRÜK VERGİSİ	3-GÜMRÜK BİRLİĞİ	4-AVRUPA BİRLİĞİ
5-UYUM ÇALIŞMALARI			

ABSTRACT

Yazar	: Serap UZUN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Maliye
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: IX + 169 pages
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Filiz GİRAY

THE APPLICATIONS OF CUSTOMS REGIME AND ITS EVALUATION IN ACCORDANCE WITH THE EU

Customs concept generally expresses the financial liabilities are taken from the goods passing the borders among two or more countries whose boundaries are differently designated than the political boundary. Customs administration has two main functions such as collecting customs duties and fighting against the illegal traffic of goods. Customs duties are the taxes levied from the goods intended for export or import while they are passing the customs border and these taxes occupy an important position among the government's incomes. Customs formalities subject to the regimes which have meanings such as "administration, procedure, system, order". Turkey which gravitates towards west in all its aspects after the proclamation of the republic, becomes an important partner of the EU countries especially in the economic sphere and wishes to take a part of the organizations of these countries performed. The adventure of the union of Turkey which has started at 1963, relocated to a new dimension with the acceptance of its membership to the Customs Unity in 1996. In this context, harmonization of the regimes of the customs becomes a significant process.

KEY WORDS

1- CUSTOMS	2-CUSTOMS DUTY	3-CUSTOMS UNITY	4-EUROPE UNITY
5-HARMONY OPERATIONS			

ÖNSÖZ

20. yy'da hızla gelişen küreselleşme eğilimiyle, ülkeler bir yandan bu eğilimin beraberinde getirdiği yoğun rekabetten korunabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırabilmek amacıyla çeşitli zamanlarda ekonomik bütünleşme sürecine girmişlerdir. Bu süreç içerisinde dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanmış, artan küresel rekabet ortamında ülkeler dış ticaret politikalarını yeniden düzenlemişlerdir. Özellikle dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar giderek azalmış, serbest ticaret anlayışı uluslararası ticarete hakim olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler, dünya ticaretinde çok yönlü denkleşmeye imkan sağlamak, dış ticareti canlandırmak amacıyla ekonomik bütünleşme sürecine girmişler ve çeşitli organizasyonlar kurmuşlardır. Bu bağlamda ortaya çıkan organizasyonların en önemlisi kuşkusuz Avrupa Birliği ve üyeler arasında uygulanan Gümrük Birliği'dir.

Bu çalışmada Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği çerçevesinde, gümrük rejimlerinin uyumlaştırılması konusu ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrı ayrı gümrük rejimleri uygulamaları incelenirken konuyla ilgili uyum için yapılan çalışmalara ve değerlendirilmelerine yer verilmiştir.

Tezimin hazırlanmasında beni doğru yönlendirip yardımcı olan Sayın Doç.Dr. Filiz Giray'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NUMARASI
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL OLARAK GÜMRÜKLER

I. GÜMRÜK VE KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	3
A. GÜMRÜK KAVRAMI.....	3
B. GÜMRÜK BEYANI.....	4
C. GÜMRÜK TARİFESİ.....	4
1- Gümrük Tarife Türleri.....	5
2- Gümrük Tarife Sistemleri.....	6
3- Türkiye’de Gümrük Tarifeleri.....	6
D. GÜMRÜK İDARELERİ.....	8
II. GÜMRÜK VERGİLERİ.....	8
A. GÜMRÜK VERGİLERİNİN AMAÇLARI.....	9
1- Ekonomik Amaçlar.....	9
2- Mali Amaçlar.....	10
3- Sosyal ve İdari Amaçlar.....	10
B. GÜMRÜK VERGİLERİNDE SORUMLULUK.....	11
C. GÜMRÜK VERGİLERİNİN HESAPLANMASI VE ÖDENMESİ.....	11
D. GÜMRÜK YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SONA ERMESİ.....	12
E. GÜMRÜK VERGİLERİNİN TEKNİĞİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	12
1- Verginin Konusu.....	12
2- Verginin Yükümlüsü.....	13
3- Vergiyi Doğuran Olay.....	13
4- Verginin Matrahı.....	13
5- Verginin Oranı ve Tarifesi.....	14
6- Verginin Tarhı.....	14
7- Verginin Tebliğ ve Tahakkuku.....	14

III. GÜMRÜK VERGİLERİNDE UYUŞMAZLIKLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI.....	14
A. GÜMRÜK VE DIŞTİCARET İŞLEMLERİNDE MUHTEMEL UYUŞMAZLIKLAR	15
B. GÜMRÜK VERGİLERİNDE UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM YOLLARI.....	16
1- Düzeltme.....	16
2- İtiraz.....	16
3- Yargı Yoluna Müracaat.....	17
IV. TABLOLARLA GÜMRÜK VERGİLERİNİN YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ.....	17

İKİNCİ BÖLÜM GÜMRÜK REJİMLERİ VE UYGULAMALARI

I. GÜMRÜK REJİMLERİ.....	20
A. EKONOMİK ETKİLİ GÜMRÜK REJİMLERİ.....	22
1- Ortak Kurallar.....	22
2- Türleri.....	23
a- Antrepo Rejimi.....	24
b- Dahilde İşleme Rejimi	28
c- Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi.....	44
d- Geçici İthalat Rejimi.....	48
e- Hariçte İşleme Rejimi.....	61
B. EKONOMİK ETKİLİ OLMAYAN GÜMRÜK REJİMLERİ.....	68
1- Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi.....	68
2- Transit Rejimi.....	79
3- İhracat Rejimi.....	88
II. GÜMRÜK UYGULAMALARI	105
A. EŞYANIN GÜMRÜĞE SUNULMASI.....	105
B. EŞYANIN BOŞALTILMASI VE DEPOLANMASI.....	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE İZLENEN GÜMRÜK POLİTİKALARI

I. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEMDE GÜMRÜK POLİTİKASI.....	107
II. OSMANLI DÖNEMİNDE GÜMRÜK POLİTİKASI.....	108
A. TANZİMAT ÖNCESİ DÖNEM.....	109
B. TANZİMAT DÖNEMİ.....	114
III. CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÜMRÜK POLİTİKASI.....	121
A. GÜMRÜK BİRLİĞİ (GB).....	128
1- Tanımı, Amacı, Kapsamı.....	128
2- Gümrük Birliği Tamamlanmasına Giden Yol.....	129
3- Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri.....	131
4- Gümrük Birliği'nin İşleyişi için Kurumsal Mekanizmalar.....	135
IV. TARİHTEKİ GÜMRÜK MEVZUATLARI VE GETİRDİKLERİ.....	136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÜMRÜK REJİMLERİ VE MEVZUATININ AB'NE UYUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. GENEL OLARAK AB.....	149
A. AB'NİN AMACI VE KAPSAMI.....	149
B. AB'NİN TARİHİ.....	150
C. AB'NİN GÜMRÜK BİRLİĞİ POLİTİKASI.....	152
II. TR.'NİN GB VE REJİMLERİ POLİTİKASINDA AB'YE UYUMU...	153
A. GENEL UYUM ÇALIŞMALARI.....	153
B. CE İŞARETİ.....	158
C. KÖPRÜ MEVZUAT.....	159
II. UYUM ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	160

SONUÇ 162

KAYNAKÇA 165

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
A.A.E.T	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
A.A.T.U.H.K	Amme Alacakları Tahsil Usulu Hakkında Kanun
A.B.	Avrupa Birliği
A.E.T.	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	Adı Geçen Eser
A.K.Ç.T.	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
b.k.z.	Bakınız
CIF	Cost. Insurance Freight
D.İ.İ.B.	Dahilde İşle İzin Belgesi
D.İ.R.	Dahilde İşleme Rejimi
D.T.M.	Dış Ticaret Müsteşarlığı
D.T.Ö.	Dünya Ticaret Örgütü
FOB	Free On Board
G.B.	Gümrük Birliği
G.K.	Gümrük Kanunu
G.K.A.İ.R.	Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi
G.T.İ.P.	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
G.T.S.	Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi
H.İ.R.	Hariçte İşleme Rejimi
K.D.V	Katma Değer Vergisi
No	Numara
O.G.T.	Ortak Gümrük Tarifesi
Ö.T.V.	Özel Tüketim Vergisi
S.T.A.	Serbest Ticaret Anlaşması
T.C.G.B.	Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Beyannamesi
T.E.V.	Telafi Edici Vergi
T.G.B.	Türkiye Gümrük Bölgesi
T.P.K.K.H.K	Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında Karar
v.b.	Ve Benzer

GİRİŞ

Gümrük idareleri uluslar arası mal hareketlerini izleyen idarelerdir. Bu yalnızca Türk Gümrük İdaresinin değil, bütün ülke gümrük idarelerinin üstlenmiş olduğu bir fonksiyondur. Hangi şekilde örgütlenmiş olursa olsun her ülkede, ülkeye giren veya ülkeden çıkan eşyayı denetleyen , gözetleyen ve kayda alan , kısaca ‘gümrük’ olarak adlandırılan bir idare bulunmaktadır. İthalat ve ihracat vergilerinin de doğru bir şekilde tahsil edilebilmesi için gümrük idareleri önem kazanmaktadır.

Tarihsel gelişimine bakacak olursak gümrük fonksiyonlarında 20.yy dan sonra önemli bir transformasyonun olduğunu gözlemekteyiz. Bu çalışmada da bütünüyle bir gümrük fonksiyonu olan gümrük rejimleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak konuya hakim olabilmek adına gümrük ve gümrük ile ilgili temel kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla beraber önemli bir devlet geliri olan gümrük vergileri gümrüğün temel bir kavramı olmasına rağmen ayrıntılı bir konu olduğundan amaçları , sorumluluğu, hesaplanması ve ödenmesi, uyumsuzlukları gibi temel hatlarıyla ayrı bir başlıkta bu bölümde yer almaktadır.

Gümrük mevzuatımızın her biri için ayrı kurallar koyduğu ve genel olarak çalışmanın konusunu oluşturan gümrük rejimleri, ikinci bölümün temel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda uygulamaları ve kurallarıyla birlikte gümrük rejimleri, ekonomik etkili olanlar ve olmayanlar olarak ayırım yapılmak suretiyle ayrıntılı biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Vergisi alınmayıp teminata bağlanan, rejim sonlanıncaya kadar gümrük gözetimine tabi olan ve belli bir izni gerektiren ekonomik etkili gümrük rejimleri; Antrepo Rejimi, Dahilde İşleme Rejimi, Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi, Geçici İthalat Rejimi, Hariçte İşleme rejimi olarak beş başlık altında değerlendirilmiştir. Bunun yanında ekonomik etkili olmayan gümrük rejimleri de Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi, Transit Rejimi ve İhracat Rejimi olarak üç başlıkta incelenmiştir.

Her ülkenin Temel gümrük kurallarını belirleyen ve uygulamaya yön veren bir gümrük mevzuatı ve politikası bulunmaktadır. Türkiye sınırlarında tarih boyunca izlenmiş gümrük politikaları Osmanlı öncesi dönem, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ayırım yapılarak üç ana başlık altında değerlendirilerek sunulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet dönemi içerisinde de bu bağlamda en büyük gelişme olan Gümrük Birliği ise ayrı bir konu olarak

ayrıntlarıyla bu bölümde yer bulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde kabul edilen Gümrük Kanunları ve bu kanunların etkileri ile getirdikleri, üçüncü bölümün son konusu olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Gümrük idareleri uluslar arası mal hareketlerinde ülkenin ithalat ve ihracatla ilgili düzenlemelere uyumunun kontrolünü de yapmaktadır. Peki bu uyulması gereken, uyumu gerektiren düzenlemeler kim tarafından nasıl belirlenmektedir? İşte bu sorunun cevabı olarak dördüncü bölümde Avrupa Birliği ana hatlarıyla izah edilmeye çalışılmıştır. AB 'ne uyum için bu bağlamda yapılan çalışmalar genel olarak ifade edilerek konunun dayanağı olan Köprü Mevzuat ile açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak tüm uyum çalışmalarının genel bir değerlendirilmesi yapılarak çalışmaya son verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK GÜMRÜKLER

I.GÜMRÜK VE KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Tarihin en eski vergilerinden biri olan gümrük vergilerini incelemeyen önceden gümrük kavramı başta olmak üzere ilgili kavramların açıklanması yararlı olacaktır.

A. GÜMRÜK KAVRAMI

Gümrük deyimi gümrük hukuku anlamında; sınırı geçen eşyanın gümrük muamelesi gören ve vergilerini tahsil eden idare, gümrük idaresinin vazife gördüğü bina, gümrük idaresinin coğrafi olarak görev alanı, muayyen eşyanın yurda girişi (bazen de yurttan çıkışı veya transit olarak geçişi) esnasında gümrük idaresince tahsil edilen vergi veya tüm bu konuları hükümlere bağlayan ve onların fiili yönlerini belli eden mevzuat ve uygulamaların bütünü olarak kullanılmaktadır.¹

Günümüzde geçerli olan en genel tanımı ile gümrük; iki ya da daha fazla ülke arasında siyasi sınırlardan farklı olarak belirlenmiş sınırı aşan eşyadan alınan mali yükümlülüklerdir. Başlangıçta sadece gelir sağlamak amacı ile alınan gümrük vergileri daha sonra modern çağda dış ticaret politikasının önemli bir uygulama aracı haline gelmiştir.

¹ Cahit Erbay, **Gümrük Mevzuatı**, Ankara: Maliye Bakanlığı Yayını, Başbakanlık Basımevi, 1987, s. 2.

Gümrüklerde uygulanacak işlemler "idare, usul, sistem ve düzen" anlamına gelen rejimlere tabidir. Geniş anlamda, gümrük rejimleri terimi, gümrüklerde cereyan eden tüm faaliyetleri kapsamına alırken, dar anlamda gümrük rejimleri ise ihracat ve ithalat mallarının vergi mevzuatı uyarınca tabi tutuldukları işlemleri konu almaktadır.²

B. GÜMRÜK BEYANI

Usul ve esaslar çerçevesinde, eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulması talebinde bulunulması gümrük beyanı olarak ifade edilir. Gümrük beyanı;

- Yazılı,

- Sözlü,

- Bilgisayar veri işleme tekniği,

- Eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarruf,

yoluyla yapılabilir. En sık kullanılan gümrük beyanı bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla beyan şeklidir. Bu sistemde beyanda bulunacakların önceden ithalatın yapılacağı gümrük idaresinde kullanıcı kodu ve şifresi olması zorunludur. Bu şekilde kullanıcı kodu ve şifresi olanlar, gümrük idarelerindeki veri giriş terminallerini (yerel alan ağı) veya ofislerindeki bilgisayarlarını (geniş alan ağı) kullanarak beyanda bulunabilirler.

Eşyayı gümrük rejimine sokmaya yönelik yazılı beyanlarda gümrük beyannamesi kullanılır. Gümrük beyannamesi gümrük yönetmeliğinin 20 numaralı ekinde yer almaktadır. Beyanname birtakım belgeler esas alınarak hazırlanır. Beyannameye hangi belgelerin eklenmesi gerektiği rejimden rejime farklılık gösterir.

Bütün kişiler gümrük mevzuatı ile öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilirler. Temsilci, temsil edilen kişi namına hareket ettiğini beyan etmek, temsilin doğrudan veya dolaylı olduğunu belirtmek ve sahip olduğu temsil yetki belgesini gümrük idarelerine ibraz etmek zorundadır.

C. GÜMRÜK TARİFESİ

Bir ülkenin gümrüğünden alınan gümrük vergileri, ithalat ve ihracat vergileri olarak sınıflandırılabilir. Söz konusu vergilerin hangi esaslara göre tahsil edileceğini gösteren

² Erkut Onursal, **Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları**, Ankara: Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Yayını, 1996, s. 3.

cetvellere gümrük tarifesi denilmektedir. Gümrük tarifesi; geniş anlamda dış ekonomi politikasının, dar anlamda ise dış ticaret politikasının en eski ve en çok kullanılan araçlarından biridir.

Gümrük tarifeleri advalorem ve spesifik olmak üzere ikiye ayrılır.

1.Gümrük Tarife Türleri

Başlıca gümrük tarifeleri advalorem (değer esaslı) ve spesifik (miktar esaslı) olmak üzere iki'ye ayrılır.

a. Advalorem Tarifeler

Advalorem vergiler, ithal edilen malın değeri üzerinden yüzde olarak alınır. Örneğin ithal edilen bir otomobilin CIF³ fiyatının yüzde ellisi oranında vergi alınırsa advalorem vergidir.

Advalorem tarifeler, genel olarak pahalı imalat sanayi ürünleri için uygundur. Çünkü tek bir advalorem oran yurtiçi sanayine özellikle artan fiyatlar karşısında uygun bir koruma sağlayabilir. Fiyatların hızla yükseldiği bir ortamda eğer spesifik vergi tarifesi yürürlükte ise, devletin vergi gelirinde hiç bir artış olmaz. Alınan veriler miktarlara bağlı kaldığından, fiyat hareketlerini izlemekte devlet çok başarısız kalır.⁴

b. Spesifik Tarifeler

Spesifik vergiler, ithal edilen malın fiziki birimleri başına sabit miktarlarda tahsil edilir. Eğer vergi ithal edilen her bir otomobil başına 5000 YTL olarak tahsil ediliyorsa spesifik bir gümrük tarifesi söz konusudur. Spesifik vergiler standart mallar için daha faydalı bir uygulamadır. Spesifik vergiler, düşük kaliteli bir malın yüksek kalitelilere oranla daha fazla oranda vergilendirilmesi sonucunu yarattığından sakıncalıdır. Çünkü, fiziki birim başına alınan vergi, o malın kalitesi düşük olduğu için daha ucuza satılan türleri üzerinden daha fazla yük getirir.

³ Uluslararası ticari bir terim olan **CIF** terimi; malların ihraç işlemlerinin satıcı tarafından yapıldığını ifade eder. Yurtdışından gelirken yapılan navlun ve sigorta ödemelerinin de tutara katıldığı fiyattır.

⁴ Atilla Bağrıaçık, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1996, s. 17.

2. Gümrük Tarife Sistemleri

Gümrük tarife sistemleri; tek kolonlu, çift kolonlu ve üç kolonlu tarife sistemlerinden oluşmaktadır.

a. Tek kolonlu Tarife Sistemi

Otonom bir nitelik taşır ve ayrımcı özelliği yoktur. Bu sistemde, her mala ülke orjinine bakılmaksızın bir tek vergi uygulanır ve yasal düzenleme yapılmadan karşılıklı görüşmelerle değiştirilemez. Bu tür tarife sistemleri sadece gelir ve koruma amacı güden ülkeler için yararlıdır.

b. Çift Kolonlu Tarife Sistemi

Bu sistemde her mal için iki vergi vardır. Eğer her iki vergi de yasa ile konulmuş ise burada 'maksimum-minimum form'lu otonom tarife sistemi söz konusudur. Eğer sadece yüksek vergiler yasa ile belirlenmiş, buna karşılık düşük olanı uluslararası anlaşmalarla ödün olarak verilmiş ise, bu durumda kısmen otonom ve kısmen de sözleşmeli tarife sistemlerinden söz edilir.

c. Üç Kolonlu Tarife Sistemi

Bu sistemde üç ayrı vergi oranı vardır. Çift kolonlu tarife sistemine, daha düşük oranlı bir verginin eklenmesi ile oluşur. Tercihli sistem olarak da anılır.

Uluslararası ticaret son yıllarda hızla gelişirken ticarete konu olan mallar da süratle artmaktadır. Mal artışına paralel olarak bunların nitelikleri de değişmektedir. Karmaşık mal çeşitleri arasında, belli bir sistem içinde bunların sınıflandırılarak tasnif edilmelerine diğer bir değişle gümrük nomenklatürlerine ihtiyaç vardır.⁵

3. Türkiye'de Gümrük Tarifeleri

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan beri uygulanan gümrük vergilerinde tarife, Lozan Anlaşmasında getirilen bir sınırlama ile 5 yıl değiştirilememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti 1929 yılında ilk defa bağımsız bir "Gümrük Tarifesi ve İthalat Umumi Tarifesi Kanunu" kabul edilmiştir. Böylece Cumhuriyetin kuruluş yıllarında

⁵ a.g.e., s. 28.

advalorem gümrük tarifesi uygulanan Türkiye’de, 1929 yılından itibaren spesifik gümrük tarifesi uygulamasına geçilmiştir. Böylece bu düzenleme ile mali ve koruyucu amaçlar birlikte gerçekleştirilebilmiştir.⁶

1952 yılında Türkiyenin Brüksel Nomenklatörü’ne katılmasıyla yeniden advalorem gümrük tarifelerine dönüş yapılmıştır.

Ülkemiz gümrük tarifesinin, eşya tasnifi ve vergi matrahı bakımlarından 1950 Brüksel Sözleşmesine intibakı için 6.3.1954 tarih ve 6290 Sayılı Kanun ile 5383 Sayılı Kanun tadil edilmiştir. Gümrük vergisinin matrahı bakımından kanun’da her hangi bir değişiklik olmamasına rağmen, tasnif bakımından Brüksel kararlarına uymak amacıyla Gümrük Giriş Tarife Cetveli 30.11.1960 tarih ve 146 Sayılı Kanun ile tadil edilmiş ve bu tadil dolayısıyla bazı eşyanın, tarife pozisyonlarında yeri değiştirilmiştir. 1954 yılında spesifik esastan advalorem esasa dönülürken gümrük vergisi oranları bir adaptasyona tabi tutulmuştur. Bu tarihten sonra gümrük tarifeleri oran yönünden kapsamlı iki tadil görmüş olup, bunlardan ilki 2.1.1961 tarih ve 197 Sayılı Kanun ile, diğeri ise 14.5.1964 tarih ve 474 Sayılı Kanun ile yapılmıştır. 197 Sayılı Kanunla yapılmış olan değişiklikler 474 Sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Her iki kanun da vergi oranlarında bazı eşya için azaltma kabul etmiş, ancak eşyanın önemli bir kısmı için ise bu oranları arttırmıştır.

474 Sayılı Kanun’la Gümrük Giriş Tarife Cetveli’nin düzenlenmesinde mali amaçlarla birlikte koruyucu amaçlarda göz önünde tutulmuştur. Bu Kanun’un 2nci maddesi ile uzun süreli kalkınma plânının hedefleri dikkate alınarak söz konusu cetvelde gösterilen gümrük vergisi ve ithalde alınan diğer vergi ve resim oranlarını, ithal edilecek maddelere göre değiştirmeye Bakanlar Kurulu’nu yetkili kılmıştır. Ancak yapılabilecek değişikliklerden mevcut had ve nispetleri arttırıcı mahiyetteki ilâvelerin kıymet esasına göre vergilendirilenler de mevcut spesifik haddin % 50’sinden daha fazla olamayacağı, hükme bağlanmıştır. Bakanlar Kurulu, vergi oranlarında yapılacak değişiklikleri, gereğinde azaltma yönünde de yapabileceğine göre, bu hükmü sırf mali amaçlarla açıklamak mümkün değildir. Bu yetki ile Bakanlar Kurulu’na, doğrudan miktar kısıtlamalarına gitmeden ithalatı arzulanan yöne kanalize etmek olanağı tanınmış olup, bu da geniş anlamda bir kambiyo denetleme tedbiridir.

474 Sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanun’un değişik birinci maddesi ile Armonize Sistem Nomenklatürü esas alınarak düzenlenen Gümrük Giriş Tarife Cetveli 1.1.1996 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 95/7591 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile

⁶ İsmail Türk, “Atatürk ve Türk Mali Sistemi”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**, Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları: 513, 1982, s.20.

yürürlüğe konulmuş ve bu cetvelde de 1.1.2000 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 99/13678 Sayılı Kararname ile bazı değişiklikler yapılmış bulunmaktadır.⁷

D. GÜMRÜK İDARELERİ

Ülkelerin diğer ülkelerden mal alıp satması uluslararası mal hareketi olarak adlandırılabilir. İthalat ve ihracat vergilerinin doğru bir şekilde tahsil edilebilmesi için de bu uluslararası hareketlerin izlenmesi gerekir. Bunu izleyen de gümrük idareleridir. Gümrük idareleri; gümrük mevzuatında belirtilen işlemlerin kısmen veya tamamen yerine getirildiği merkez veya taşra teşkilatındaki hiyerarşik yönetim birimlerinin tamamıdır.⁸

Gümrük idarelerinin iki temel fonksiyonu vardır;

Gümrük vergileri toplamak,

Yasadışı eşya trafiği ile mücadele etmektir.

II. GÜMRÜK VERGİLERİ

Gümrük vergilerinin orjini 13. yy'ın başlarına kadar uzanmaktadır. 1275'de gümrük vergileri, belirli İngiliz gümrük limanlarından geçen yün ve derinin ihracından alınmıştır.⁹

Gümrük vergileri, ülkeye ithal edilen veya ülkeden ihraç edilen mallar üzerinden gümrük hattını geçtiklerinde alınan vergilerdir.¹⁰ 'İthalat vergileri' deyimi ile eşyanın ithalinde öngörülen gümrük vergileri ve eş etkili yükler ile tarım politikası veya işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan tarımsal mali yükler ve ithalata ilişkin diğer mali yükler kastedilmektedir. Benzer şekilde 'ihracat vergileri' deyimi ise eşyanın ihracında öngörülen gümrük vergileri ve eş etkili mali yükler ile tarım politikası veya işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan tarımsal mali yükleri ve ihracata ilişkin diğer mali yükleri kapsamaktadır.¹¹

⁷ [http:// www.gumruk.gov.tr](http://www.gumruk.gov.tr)

⁸ Selçuk, Arı, 'Gümrük İdarelerinin Modernizasyonu Projesi', **Finanasal Forum Dergisi**, Haziran 1998, s.3

⁹ Simon James, **A Dictionary of Taxation**, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 1998, s. 38.

¹⁰ Rıdvan Karluk, **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., 1998, s. 52.

¹¹ Erkut Onursal, **İhracat El Kitabı (1)**, Ankara: Ankara Basımevi, 1972, s.16.

Çağımızda ihraç mallarından ancak çok istisnai durumlarda vergi alındığından gümrük vergileri deyimini uygulamada sadece ithal edilen mallara konulan vergiler için kullanılmaktadır.

A. GÜMRÜK VERGİLERİNİN AMAÇLARI

Gümrük vergileri çok amaçlı vergilerdir. Bu amaçlar genel olarak ekonomik, mali ve sosyal amaçlardır.

1. Ekonomik Amaçlar

Gümrük vergileri, vergilenen malların fiyatını yükseltip, ithalatının kısılması biçiminde bir etki yapar. Bu etki nedeniyle gümrük vergileri, devlete gelir sağlama amacının dışında başka amaçlarla da kullanılırlar. Bu amaçlar;¹²

a. Yerli üretimin korunması: İthal vergilendirilen ürünler yurt içinde üretiliyorsa veya bu üretimin başlaması umuluyorsa, ithalde alınan gümrük vergileri yerli sanayi koruma ya da bunun korunmasını teşvik amacı güder. Genellikle gümrük vergilerinde yerli sanayi koruma amacının geçici olduğu belirtilir. Ama uygulamada koruma amacı ile konan vergiler genellikle yeni sanayilerin baskısı ile devamlı olmaktadır. Birçok ülkede, bu vergiler yerli tüketicilerden yerli üreticilere yapılan bir gelir aktarması olarak sürüp gitmektedir. Dış üreticiler ile ülkedeki üreticiler arasındaki teknolojik aöık kalkmış olsa bile, yerli üreticiler, korumanın devamını, koruma sayesinde kazanmış oldukları rantın sürdürülmesini isterler.

b. Ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi: Yurt içinde gelir dağılımı veri olarak alındığında, üst gelir dilimindeki kişiler kıt döviz kaynaklarını gösteriş harcamalarında kullanabilirler. Gelir dağılımı eşitsizliğini değiştirmeden, bunun döviz kaynakları üzerindeki kurutucu etkisini gidermek için, yüksek gelir gruplarının talep ettikleri lüks ve konfor mallarına ve hizmetlerine ithal yasağı ya da yüksek vergi konabilir.

c. Dış ticaret hadlerinin lehe çevrilmesi: İhraç ve özellikle ithal hadlerini gümrük vergileri ile kontrol ederek dış ticaret hadleri lehe çevrilebilir.

d. Para ayarlamasının yerine geçme: Gümrük vergileri, iç fiyatlar ve dış fiyatlar arasındaki artış farklarından doğan yerli para ile dövizler arasındaki arz-talep dengesizliklerini gidermek için de bir araç olarak kullanılır. İthalde alınan vergiler arttırıldığı takdirde, ithalatı kısıtlayıcı bir rol oynarlar ve bu amaca hizmet ederler. İthalde alınan bütün vergiler paranın

¹² Özhan Uluatam, **Türk Vergi Hukuku**, Ankara: Adım Yayıncılık Ltd. ŞTİ, 1990, s. 401 ve Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisine Giriş**, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları: 1816, 2003, s.361-362.

satın alma gücünü azalttığı için, ithalde para değerinin düşürülmesi (devalüasyon) yerine geçer. Ancak bunun sistemli bir şekilde yapılması bütün ithal maddelerden tek oranlı bir vergi alınmasını gerektirir. İhracatta ise, bunun tam aksi yapılır.

Eskiden beri gümrükler ulusal sanayinin kurulması için en etkili araç olarak kullanılmış olup, bu amaçla konan vergilere korumacı vergiler denir. Bu vergilerle, yabancı malların maliyeti artırılarak iç piyasada ulusal sanayinin rekabet gücünü yükseltmek, milli mallar lehine ortadan kaldırmak amaçlanır. Yabancı menşeli mallar gümrük vergileri sonucunda pahalılaşacağından ithalat ödenmiş olur.

2. Mali Amaçlar

Gümrük vergileri bazı hallerde de, devlete gelir sağlamak amacıyla konulmaktadır. Ülkede genellikle üretilmeyen mallara konan gümrük vergileri esas itibariyle devlete gelir sağlama amacı güderler ve bunlara mali gümrükler denir. Gümrük vergilerinin devlete gelir sağlamaları amaçlandığı takdirde, bunların fiyat esnekliği olmayan mallara kaydırılması gerekmektedir. Bu nedenle, gelir fedakârlığına katlanmadan, yabancı menşeli malların aşırı derecede vergilendirilmesi imkanı yoktur. Bununla beraber gümrük vergisi, mütedil ölçülerde kalmak kaydıyla, vergi oranlarının vergi adaletini gerçekleştirme amacıyla farklılaştırılmasına uygun bir vergi tipidir.¹³

Gümrük vergileri, iç vergi maliyetlerini yansıtmaya amacıyla da konurlar. Yurt içinde alınan vergilerin yerli ürünler maliyetine giren kısmını ithal edilen mallara da yansıtmak, ithalde alınan vergilerde güdülen bir diğer mali amaçtır. Yurt içinde üretilen malların ithalinden alınan vergiler iç vergilerin yükünü yabancı ürünlere yükleyerek, aradaki farkı telafi amacı güder.

Yurt içinde hiç üretilmeyen veya üretilmesi düşünülmeyen ürünlerden alınan vergiler genellikle gelir amacı ile açıklanabilir.¹⁴

3. Sosyal ve İdari Amaçlar

Sağlık, eğitim gibi birtakım sosyal amaçları gerçekleştirmek üzere, diğer vergi türlerinde olduğu gibi gümrük vergileri de bir araç olarak kullanılır.

¹³ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Gizem Yayınları, 2001, s. 76.

¹⁴ Bulutoğlu, a.g.e., s. 361.

Diğer vergi türleri tüm yurt düzeyinde geniş bir örgüt kurulmasını gerektirmesine karşılık gümrük vergileri ülkeye mal giriş ve çıkışlarının yapıldığı az sayıdaki sınır kapısında, sınırlı sayıdaki mükellefin izlenmesini gerektirdiğinden kolay ve verimli bir gelir kaynağı olup, özellikle vergi idarelerinin yetersiz olduğu ülkeler için oldukça cazip sayılmıştır.¹⁵

B. GÜMRÜK VERGİLERİNDE SORUMLULUK

İthalatta gümrük yükümlülüğü, ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde doğar; ilgili beyannamenin tescil tarihinde başlar. İthalat vergilerinden sorumlu kişi beyan sahibidir. Dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi de yükümlüdür. Aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunlar söz konusu vergilerin ödenmesinde müştereken ve müteselsilen sorumludurlar.¹⁶

C. GÜMRÜK VERGİLERİNİN HESAPLANMASI VE ÖDENMESİ

Bir eşyaya uygulanacak ithalat vergileri tutarı, bu eşyaya ilişkin gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre belirlenir. Beyanın bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapıldığı hallerde, ithalat vergileri beyannamenin tescili sırasında otomatik olarak hesaplanır. Beyanın yazılı olarak yapıldığı hallerde, İthalat vergileri muayene memuru tarafından hesaplanır.

Vergi tahakkukuna esas alınacak kıymet eşyanın satış bedelidir. Satış bedeli; fiilen ödenecek veya ödenen fiyattır. Fiilen ödenen veya ödenecek fiyat, ithal eşyası için alıcının satıcıya veya satıcı yararına yaptığı ödemelerin toplamıdır. Fatura ve diğer belgelerde yazılı yabancı paralar, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihte yürürlükte olan T.C.Merkez Bankası döviz satış kurları üzerinden Y.T.L.'ye çevrilir.

İthalat vergileri, kesinleşmiş kamu alacağı haline geldikten sonra, 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen usullere göre, gümrük idarelerinde gümrük saymanlıklarına veya yetki verilen bankalara Y.T.L. olarak ödenir.Yapılan denetlemeler sonucunda hiç alınmadığı veya noksan alındığı belirlenen ithalat vergileri, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren üç yıl içinde istenebilir. Bu şekilde

¹⁵ Uluatam, a.g.e., s. 400.

¹⁶ Karluk, a.g.e., s. 34.

sonradan istenen ithalat vergilerinin, yükümlüye tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde ödenmesi zorunludur.¹⁷

D. GÜMRÜK YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SONA ERMESİ

6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere, gümrük yükümlülüğü;

- Vergilerin ödenmesi,
- Vergilerin kaldırılmasına karar verilmesi,
- Gümrük beyannamesinin iptal edilmesi,

- Eşyanın bir serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında tesliminden önce zapt ve müsadere edilmesi veya imha edilmesi; serbest dolaşımda olmayan eşyanın hazineye hiçbir masraf getirmeyecek şekilde, gümrük idaresinin gözetiminde imhası veya gümrüğe terk edilmesi; doğal özellikleri veya beklenmeyen haller yahut mücbir sebep nedeniyle telef veya kaybı,

- İthalat vergilerine tabi olup, Gümrük Kanununa aykırı şekilde Türkiye Gümrük Bölgesine giren eşyanın müsadere edilmesi,

hallerinde sona erer.

Gümrük vergilerinin tekniği ile ilgili kavramlar olarak; verginin konusu, yükümlüsü, vergiyi doğuran olay, matrah, oran ve tarife, tarh, tebliğ ve tahakkuk kavramları açıklanacaktır.¹⁸

E. GÜMRÜK VERGİLERİNİN TEKNIĞI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1. Verginin Konusu

Verginin konusu ithal edilen eşya'dır. Dolayısıyla gümrük vergisi kişilerin fiziki varlığını içermez. İthalatı belirleyen temel unsur, eşyanın gümrük bölgesine (hattına) girmesidir. Örneğin Gümrük Kanunu'nun (GK) 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti gümrük

¹⁷ Bayram Çelik, Coşkun Şenol, 'Gümrük İdarelerince Tahsil ve Takip Edilen Vergi ve Fonlar', **Gümrük Dünyası Dergisi**, Sayı:33, (Nisan 2002), s. 17-27.

¹⁸ Doğan Şenyüz, **Türk Vergi Sistemi Dersleri**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006, s. 305-308.

bölgesiyle, Türkiye Cumhuriyeti toprakları, kara suları, iç sular ve hava sahası ifade edilir. Ancak serbest bölge, limanlarla gümrüklenmemiş eşyaya ait sundurma ve antrepolar ve bu tür eşyanın konmasına gümrükçe izin verilmiş yerler ve araçlar, gümrük vergisi açısından gümrük bölgesi dışında sayılır.

2.Verginin Yükümlüsü

Gümrük vergisinin yükümlüsü, gümrük yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda olan kişi olup, ilke olarak gümrüğe beyanda bulunan kişidir. Gümrüğe beyanda bulunan kişinin genel olarak ilgili malın sahibi olacağından, ithal edilen eşyanın mal sahibi gümrük vergisinin yükümlüsüdür.

3.Vergiye Doğuran Olay

Gümrük vergisinde vergiyi doğuran olay ithal işlemine bağlı olarak farklı esaslara bağlanmıştır. Bu esaslar; eşyanın serbest dolaşıma girmesi, gümrük giriş beyannamesinin tescili, kısmi muafiyet halinde geçici ithalatın gerçekleşmesinden oluşmaktadır.

Gümrük vergisinde en yaygın karşılaşılan vergiyi doğuran olay şekli, gümrük vergisine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesidir. Serbest dolaşıma girme, eşyanın ithal edilmesi olup, dolaşıma giren eşyanın Türkiye’de serbestçe alınıp, satılması ve kullanılmasını ifade eder.

4. Verginin Matrahı

Advalorem esasa göre vergisi alınan eşyalar için verginin matrahı fiyatı’dır. Bu fiyat eşyanın alıcıya teslim edildiği gümrük mahallindeki fiyatıdır (Gümrük Kanunu mad. 24, 27, 28). Bu fiyat CIF fiyatı’dır. Yani eşyanın fiyatı, maliyet artı sigorta artı navlundan oluşmaktadır. Eşyanın fiyatının belirlenmediği durumda Gümrük Yönetmeliğinin 89-94. maddelerinde belirtilen yöntemler dikkate alınır.

Miktar esasına göre gümrük vergisinin matrahı eşyanın ağırlığı, adedi, uzunluğu, hacmi gibi teknik ve fiziki özelliklerine göre belirlenebilmektedir. Nitekim GK’nun 32. maddesinde fiziki birim olarak eşyanın ağırlığının vergilemede esas alınacağı ifade edilmiştir.

5.Verginin Oranı ve Tarifesi

Gümrük vergisi, ödeme yükümlülüğünün başladığı tarihte yürürlükte olan Gümrük Tarife Cetvelindeki esaslara göre hesaplanır. Tarife cetveli ithal edilen eşyanın isim, cins, tür ve niteliklerine göre düzenlenmiş olup, vergi oranını içerecek şekilde aşağı yukarı tüm malların alt özelliklerine bağlı ayrımlara yer verilerek eşyanın ithal edildiği ülkelere göre düzenlenmiştir. Verginin hesaplanması için, malın gümrük tarife cetvelindeki yerinin bulunması gerekir. Ödeme yükümlülüğünün başladığı tarihte eşyanın bulunduğu durum ve niteliği, tarifedeki pozisyonun ve uygulanacak tarifenin belirlenmesinde esas alınır. Bu tarihten sonra eşyanın niteliklerinde ortaya çıkan değişimler ve bozulmalar nedeniyle gümrük vergisinde bir indirim yapılmaz.¹⁹

6. Verginin Tarhı

Gümrük vergisi, yükümlünün yazılı beyanı üzerine tarh edilir (GVK mad. 59). Beyan kural olarak beyanname aracılığıyla yapılır. Beyanın kural olarak yazılı olacağı ifade edilmekle birlikte sözlü beyanın yeterli görüldüğü durumlarda bulunmaktadır. Bu beyannameler, yükümlüyü bağlar ve vergilerin tahakkukunda esas tutulur.

7. Verginin Tebliğ ve Tahakkuku

Gümrük idaresince hesaplanan vergi beyanname üzerine yükümlünün veya temsilcisinin imzası alınarak tebliğ edilir. Gümrük vergilerinde tahakkuk fişi ve/veya tebliğ evrakı kullanılmadan vergi gümrük beyannamesi kullanılarak yükümlüye tebliğ edilmektedir. Yükümlü kendisine tebliğ edilen gümrük vergileri üzerine idari yola gidemez veya gitmekle beraber idari yoldan sonuç alamaması üzerine yargı yoluna gider, dava da yükümlü aleyhine sonuçlanırsa mahkeme kararı ile vergi tahakkuk etmiş sayılır.

III. GÜMRÜK VERGİLERİNDE UYUŞMAZLIKLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Gümrük işlemlerinde sıkça rastlanan muhtemel temel problemlerin ana sebebi firmaların işlemleri konusunda yeterli kontrolü sağlayamamasıdır. Gerek eleman yetersizliğinden gerekse de gümrük işlemlerinin tamamının gümrük müşaviri firmalara bırakılması gerektiği yönündeki genel kanı sebebiyle, ithalatçı ve ihracatçı firmalar gümrük

¹⁹ Uluatam, a.g.e., s. 406.

işlemleri üzerinde yeterli kontrol yapmamakta, yanlış işlemler cezaya tabi tutulduğu zaman ancak firmalar işlemler detaylarını inceleme gereksinimi duymaktadırlar.

Gümrük mevzuatında da belirtildiği üzere gümrük işlemlerinde beyan esastır ve bağlayıcıdır. Çok kısıtlı konular dışında gümrük işlemlerinde bir düzeltme mekanizması bulunmamaktadır. Firmaların muhtemel problemler ile karşılaşmamak için dikkat etmesi gereken en önemli husus gümrük işlemleri ile ilgili olarak kontrol mekanizmasını kurmaktır. Bu kapsamda amaç, hataları tespit etmek değil muhtemel hataları önlemek olmalıdır. Gümrükte yapılan beyanların bağlayıcı olduğu dikkate alınarak, gümrük işlemlerinde sonsuz dikkat gösterilmesi gerekmektedir.²⁰

A. GÜMRÜK VE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE MUHTEMEL UYUŞMAZLIKLAR

Gümrük ve dış ticaret işlemlerinde uyuşmazlıkların başlıcaları;

- İthalat işlemlerinde Kıymet beyanlarında karşılaşılan problemler (İthalatta alıcı ile satıcı arasındaki ilişkinin beyan edilmemesi)
- Gümrük işlemlerinde ithal veya ihraç edilen eşyanın Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonunun belirlenmesinde karşılaşılabilecek problemler,
- Gümrük işlemlerinde kullanılan faturada yer alan bilgilerin beyannameye aktarılması esnasında yaşanabilecek problemler (Faturada belirtilen kap adedinin yanlış aktarılması),
- Kullanılmış eşyanın Türkiye'ye ithalinde yaşanan problemler (Kullanılmış eşyanın izin alınmadan ithal edilmeye çalışılması), Gümrük işlemlerinde gerekli kontrol ve lisanslar ile ilgili yaşanan problemler ,
- Kambiyo uygulamaları konusunda yaşanan problemler, (İhracat bedellerinin süresi içinde kambiyo mevzuatına uygun olarak Türkiye'ye getirilmemesi),
- Ekonomik etkili gümrük rejimlerinin uygulanması aşamasında mevzuattaki gerekliliklerin yapılması konusunda yaşanan problemler (Dahilde İşleme Belgesinin süresinde kapatılmaması, Antrepodan izinsiz eşya çıkarılması),

²⁰ Selahattin Tuncer, **Gümrükler ve Gümrük Vergileri (Teori-Uygulama)**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2001, s.256-230

- Fiyat farkı faturaları ile ilgili incelemeler
- İthalatta KDV matrahı ile ilgili incelemeler (KDV'siz kesilen ardiye faturası bedelinin ithalde KDV matrahına eklenip eklenmediği konusu)²¹

Olarak sıralanabilir.

B. GÜMRÜK VERGİLERİNDE UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM YOLLARI

Gümrük vergilerinde uyuşmazlıkların çözüm yolları, düzeltme, itiraz ve yargı yoluna başvurma biçiminde olabilmektedir.

1. Düzeltme

Tebliğ edilen gümrük vergilerine karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde, düzeltme taleplerine ilişkin gerekçeleri de açıkça gösteren bir dilekçe ile ilgili gümrük idaresine başvurulmalıdır. (Gümrük vergilerine karşı gümrük idarelerine düzeltme talebinde bulunmadan bir üst merciye itiraz edilebilir). Düzeltme taleplerinde idarenin dikkat ettiği başlıca hususlar şunlardır; Başvuru süresi içinde yapılmış mı? Dilekçeyi veren yükümlü veya onun temsilcisi mi? Dilekçede ileri sürülen iddiaları kanıtlayıcı fotoğraf, katalog, prospektüs vb gibi belgeler mevcut mu?

2. İtiraz

Düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, gümrük vergilerine, cezalara ve idari kararlara karşı itiraz gerekçelerini açıkça belirten bir dilekçeyle, 7 gün içinde gümrük idaresinin bağlı bulunduğu Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne itirazda bulunulur. Kararın alındığı ilk idarenin Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü olduğu hallerde de itiraz 15 gün içinde Gümrük Müsteşarlığı'na yapılır.

İtiraz taleplerinde idarenin dikkat ettiği hususlar; Anlaşmazlığa konu beyanname ve sair her türlü belge ile eşyadan alınacak örnek, örnek alınması mümkün olmayan hallerde eşyanın kendisi veya fotoğraf, katalog, prospektüs gibi eşyayı görmeden fikir verecek diğer belgelerin incelenmesi ve gerek duyulması halinde ilgili gümrük idaresinin mütalaası, şeklinde sıralanabilir.

²¹ a.g.e., s.233-235.

3. Yargı Yoluna Müracaat

Düzeltilme taleplerine ilişkin kararlara, gümrük vergilerine ve idari kararlara karşı; Danıştay'da ve idare mahkemelerinde yazılı bildirim yapıldığı tarihten itibaren sırasıyla 60 ve 30 gün, vergi mahkemelerinde ise tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde Gümrük başmüdürlükleri ile Gümrük Müsteşarlığına yapılan itirazların ret kararlarına karşı söz konusu işlemin yapıldığı gümrük müdürlüğünün veya gümrük başmüdürlüğünün bulunduğu yerdeki idari yargı mercilerine yargı amaçlı başvurulabilir.

Vergi kaybına neden olan işlemlere ilişkin cezalara ve Usulsüzlük Cezalarına 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda belirtildiği üzere kararın tebliği ve tefhimi (bildirilmesi) tarihinden itibaren 15 gün içinde bizzat, kanuni temsilci veya avukat tarafından sulh ceza mahkemesine, verilecek bir dilekçe ile yargı yoluna başvuru yapılır. Başvuru dilekçesinin iki nüsha olarak verilmesi gerekir.

Sulh ceza mahkemelerinin vereceği kararlara karşı 7 gün içinde Yargılama çevresindeki ağır ceza mahkemesine başvurulur.²²

IV. TABLOLARLA GÜMRÜK VERGİLERİNİN YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

TABLO:1 Yıllara Göre İthalat İhracat

Yıl	İhracat (\$)	İthalat (\$)	Karşılama Oranı (%)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim Oranı(%)	
				İhracat	İthalat
1980	2.910	7.909	36,79	28,70	56,02
1981	4.703	8.933	52,64	61,61	12,95
1982	5.746	8.843	64,98	22,18	-1,01
1983	5.728	9.235	62,02	-0,31	4,43
1984	7.134	10.757	66,32	24,55	16,48
1985	7.958	11.343	70,16	11,55	5,45
1986	7.457	11.105	67,15	-6,30	-2,10
1987	10.190	14.158	71,97	36,65	27,49

²² a.g.e., s.237

1988	11.662	14.335	81,35	14,45	1,25
1989	11.625	15.792	73,61	-0,32	10,16
1990	12.959	22.302	58,11	11,48	41,22
1991	13.593	21.047	64,58	4,89	-5,63
1992	14.715	22.871	64,34	8,25	8,67
1993	15.345	29.428	52,14	4,28	28,67
1994	18.105	23.270	77,80	17,99	-20,93
1995	21.637	35.709	60,59	19,51	53,46
1996	23.224	43.627	53,23	7,33	22,17
1997	26.261	48.559	54,08	13,08	11,30
1998	26.974	45.921	58,74	2,72	-5,43
1999	26.587	40.671	65,37	-1,43	-11,43
2000	27.775	54.502	50,96	4,47	34,01
2001	31.334	41.399	75,69	12,81	-24,04
2002	36.059	51.554	69,94	15,08	24,53
2003	47.253	69.340	68,15	31,04	34,50
2004	63.075	97.362	64,78	33,48	40,41
2005	73.390	116.537	62,98	16,35	19,69
2006(*)	39.745	65.718	60,48		
07.07.2006					
Not: 2006 yılı kayıtları Ocak-Haziran bilgilerini içermekte olup geçicidir.					
1980-2005 yılı verileri TÜİK Başkanlığından alınmıştır. ²³					

²³ [http:// www.maliye.gov.tr](http://www.maliye.gov.tr)

TABLO:2 Son Beş Yıla Göre Gümrük Vergileri

Dönem : 2000-2001-2002-2003-2004-2005 (Ocak-Kasım)²⁴

YIL	TAHSİL EDİLEN VERGİ TOPLAMI
2000	42.039.651.388.000 TL
2001	303.587.635.746.000 TL
2002	562.820.936.549.000 TL
2003	761.352.036.449.000 TL
2004	1.048.630.981.273.000 TL
2005	1.076.873.518 YTL

Görüldüğü gibi Gümrük vergileri sürekli artan bir yapı göstermektedir ve devletin önemli gelirleri arasında yer almaktadır.

²⁴ <http://www.gumrukler.gov.tr>

İKİNCİ BÖLÜM

GÜMRÜK REJİMLERİ VE UYGULAMALARI

I. GÜMRÜK REJİMLERİ

Gümrük bölgesine giren veya buradan çıkan eşya, beyan sahibinin talebine göre bir gümrük rejimine konu edilebilir. Konu edildiği gümrük rejimine göre uygulanacak kurallarda da değişiklik meydana gelir. Gümrük mevzuatı her rejim için farklı kurallar koymuştur. Eşyaya uygulanacak kuralları tespit etmek açısından eşyanın hangi rejime konu edildiği bu nedenle büyük önem taşır. Her rejim için farklı kurallar ön görüldüğünden, hem yükümlüler bu kurallara uygun hareket etmek hem de gümrük idareleri kontrolleri rejimin kuralları çerçevesinde yerine getirmek durumundadırlar.

Eşya üzerinde tasarruf yapma hakkı olan kişi, aşağıdaki koşulları yerine getirmek suretiyle eşyayı bir gümrük rejimine sokabilir. Bu koşullar şu şekilde sıralanabilir:

- Eşyayı herhangi bir gümrük rejimine sokmaya yönelik irade beyanı anlamına gelen gümrük beyannamesi gümrük idaresine verilir.
- İlgili gümrük rejimi için gerekli bütün dokümanlar gümrük idaresine sunulur.

- Ekonomik etkili rejimler için veya nihai kullanım gibi durumlarda gerekli yetki alınır.
- Eşya gümrük idaresine sunulur.
- Gerekli olan durumlarda vergiler ödenir veya teminat verilir.

İlgili gümrük rejiminin koşullarının karşılanması ve eşyanın herhangi bir yasaklama veya kısıtlamaya tabi olmaması koşuluyla ithalatçı veya ihracatçının eşyayı istediği gümrük rejimine konu etmesi mümkündür.

Gümrük rejimleri ise sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Serbest dolaşıma giriş rejimi,
- Transit rejimi,
- Gümrük antrepo rejimi,
- Dahilde işleme rejimi,
- Gümrük kontrolü altında işleme rejimi,
- Geçici ithalat rejimi,
- Hariçte işleme rejimi,
- İhracat rejimi,

Her gümrük rejimini ifade etmek üzere ayrı kodlar üretilmiştir. Gümrük rejim kodları gümrük yönetmeliğinin eki olan gümrük beyannamesi kullanma talimatının 14 numaralı ekinde liste halinde gösterilmiştir. Gümrük beyannamelerinde dörtlü rejim kodları kullanılmaktadır. Bununla beraber rejim kodları esas itibariyle tek hanelidir ve dörtlü kodlar bu tek haneli kodlardan üretilmiştir. Tek rakamlı rejim kodlarına '*prosedür kodu*' denilmektedir. Prosedür kodları aşağıda belirtildiği gibidir:

- 1 Kesin İhracat,
- 2 Geçici İhracat,

- 3 Yeniden İhracat,
- 4 Serbest Dolaşıma Giriş,
- 5 Geçici İthalat,
- 6 Yeniden ithalat,
- 7 Antrepo,
- 8 Gümrük Kontrolü Altında İşleme.

Gümrük mevzuatı, gümrük rejimlerini;“*ekonomik etkili gümrük rejimleri*” ve “*ekonomik etkili olmayan gümrük rejimleri*” şeklinde iki’ye ayrılmıştır.

A. EKONOMİK ETKİLİ GÜMRÜK REJİMLERİ

Ekonomik etkili gümrük rejimleri şunlardır:

- Antrepo rejimi,
- Dahilde işleme rejimi,
- Gümrük kontrolü altında işleme rejimi,
- Geçici ithalat rejimi,
- Hariçte işleme rejimi.

1. Ortak Kurallar

Ekonomik etkili gümrük rejimlerinde geçerli olan bazı ortak kurallar bulunmaktadır. Bu kuralları aşağıdaki gibi sıralamak ve özetlemek mümkündür.

- **İzin:** Ekonomik etkili bütün gümrük rejimlerinde vergilerin belli bir süre askıya alınması esas olduğundan, denetimin sağlanabilmesi için rejim kullanıcısı gümrük idaresinden yetki belgesi (izin) almak zorundadır. Rejimi kullanma hususunda yetkili kılınacak firmaların izin için gerekli tüm bilgileri içeren belgeleri başvuru formu ile birlikte gümrük idarelerine ibraz etmeleri gerekmektedir. İzin başvuru formları da

Topluluk Gümrük Yönetmeliğinde yer almakta olup; her rejim için belirli formatta formlar kullanılmaktadır.¹

- **Teminat:** Ekonomik etkili gümrük rejimlerinde eşyaya ilişkin gümrük vergileri ödenmeyip teminata bağlanır (Dahilde işleme rejiminin geri ödeme sistemi bunun bir istisnasıdır).

- **Gümrük Gözetimi:** Ekonomik etkili gümrük rejimine konu edilen eşya üzerindeki gümrük gözetimi devam eder. Gümrük gözetiminin sona ermesi için rejimin sonlanması gerekir. Ekonomik etkili gümrük rejimi , gümrükçe onaylanmış yeni bir işlem veya kullanım tayin edilmesi ile sona erer.

- **Kayıt Tutma:** Ekonomik etkili gümrük rejimlerinde, gümrük kontrollerini kolaylaştırmak üzere eşya ile ilgili kayıtların tutulması gerekir.

- **Verimlilik Oranı:** Dahilde işleme, hariçte işleme ve gümrük kontrolü altında işleme rejimlerinde verimlilik oranı veya bu oranın belirlenme yönteminin alınan izinlerde gösterilmesi gerekir. Verimlilik oranı belli miktardaki ithal eşyasının işlenmesi sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünlerin miktarı veya yüzde oranıdır.

- **Faiz:** Dahilde işlemedeki şartlı muafiyet sisteminde ve geçici ithalat rejiminde gümrük yükümlülüğü doğduğunda, vergilere ilave olarak faiz de tahsil edilmektedir. Bunun amacı, bu rejimleri kullananların haksız rekabet yaratacak şekilde finansal avantaj elde etmesinin önüne geçilmek istenmesidir.²

2. Türleri

Daha önce belirtilen ekonomik etkili gümrük rejim türleri olan; antrepo rejimi, dahilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi, geçici ithalat rejimi, ve hariçte işleme rejimlerinin kapsamaları aşağıda açıklanmaktadır.

¹ Gümrük antrepolarının işletilmesi veya E tipi antreponun kullanımı için Gümrük Yönetmeliği'ne Ek 67/A, dahilde işleme rejiminin kullanımı için 67/B, gümrük kontrolü altında işleme rejimi için 67/C, geçici ithalat için 67/D, hariçte işleme için 67/E 'de yer alan formlar kullanılmaktadır.

² Cahit Gökçelik, **Gümrük Bilgisi-1- Gümrük Rejimleri**, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2005, s. 29.

a. Antrepo Rejimi

i. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Antrepo kelimesi bilindiği gibi, malların gümrük sınırları dahilinde muhafazası amacıyla konulduğu yerleri ifade etmekte olup bir tür depo işlevi gören açık veya kapalı mahallerdir. Avrupa Birliği Gümrük Kanunu'na göre ise, her topluluk üyesi ülkenin gümrük idarelerince uygun görülen koşullarda ve yerlerde açılan, gümrük gözetimi ve denetimi altında bulunan yerlere gümrük antreposu adı verilmektedir.³

Türkiye Gümrük Bölgesine eşya getirenler, eşyanın belli bir süre antrepo adı verilen yerde kalmasını isteyebilirler. Bu istek çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Örneğin eşya konsinye⁴ gönderilmiştir; alıcısı daha belli değildir ve alıcısı bulunduğu an satılmak için antrepo rejimine konu edilmiş olabilir. Antrepo rejimine konu olan eşyanın kalış süresi sınırsız olduğu için bu şekilde gönderilen eşya satılıncaya kadar buralarda kalabilir. Benzer şekilde yükümlü, eşyasını kurutmak, paketlerini yenilemek gibi *elleçleme* adı verilen birtakım işlemlere tabi tutmak isteyebilir. Çünkü geçici depolama yerlerinde eşyanın aynı durumda muhafazasını sağlamak dışında elleçleme işlemlerine izin verilmez. Bunların dışında yükümlü, eşyaya henüz ihtiyaç duymadığı için duyuncaya kadar eşyasını gümrük gözetiminde antrepoda bekletmek isteyebilir; aksi takdirde, henüz ihtiyaç duymadığı eşyayı serbest dolaşıma sokması halinde, vergi ve resimlerini ödemesi gerekecektir.

Geçici depolama yerleri de Türkiye Gümrük Bölgesine gelen eşyanın gümrük işlemleri bitinceye kadar gümrük gözetimi altında beklediği açık ve kapalı yerlerdir. Ancak, geçici depolama yerleri ile antrepolar arasında şu temel farklar bulunmaktadır:

- Antrepo ekonomik etkili bir gümrük rejimidir. Halbuki geçici depolama bir rejim değil statüdür.

³ Ali Dölek, **Mevzuat Işığında Dış Ticaret İşlemleri ve Piyasa Uygulamaları**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999, s. 199.

⁴ Konsinye; mülkiyet devri yapılmaksızın, malların satış sorumluluğunu yüklenen bir kişiye (komisyoncuya) gönderilmesidir

- Antrepoda eşyanın kalış süresi sınırsızdır. Oysa eşya geçici depolama yerlerinde taşıma şekline göre kara ve hava yolu ile gelmişse 20, deniz yolu ile gelmişse 45 gün kalabilir.
- Antrepo rejiminde eşya elleçleme işlemlerine tabi tutulabilir. Geçici depolama yerlerinde izin verilecek elleçleme çok sınırlı düzeydedir.⁵

ii. Antrepo Tipleri

Antrepolar genel ve özel antrepolar olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

Genel Antrepolar: Eşyanın konulması için herkes tarafından kullanılabilirler. İşleticisi ve kullanıcısı farklı kişilerdir.

Özel Antrepolar: Tek bir şahsın veya tek bir firmanın sadece kendi mallarını depolamak amacıyla açtığı kendine ait özel depoları ifade eder. Özel antrepolarda işletici ve kullanıcı aynı kişidir.

Antrepolar işleticisinin ve depo sorumlusunun yetkileri açısından bakıldığında altı tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; A, B, C, D, E, F, tipi antrepolardır. A, B, F tipi antrepolar genel antrepo, C, D, E tipi antrepolar ise özel antrepodur.

(a) **A Tipi Genel Antrepo:** Bu tip antrepolarda stok kontrollerinin tutulması ve gümrüğe karşı olan sorumluluk açısından yetki depo sorumlusuna verilmiştir.

(b) **B Tipi Genel Antrepo:** Malı antrepoya koyanın yani kullanıcının sorumlu olduğu antrepodur.

(c) **F Tipi Genel Antrepo:** Bu antrepolar, gümrük kontrolü altında işletilirler.

(d) **C Tipi Özel Antrepo:** Bu tip antrepoların işleticisi ve kullanıcısı aynı kişidir ve antrepoya alınan eşyadan bu kişi sorumludur.

(e) **D Tipi Özel Antrepo:** İşleticisi ve kullanıcısı aynı kişi olan antrepolardır. Ancak, ithal eşyasının gümrüğe sunulmaksızın ve beyannamesi

⁵ Göçelik, a.g.e., s.116- 117.

verilmeksizin serbest dolaşıma girmek üzere teslim edilmesi halinde vergiler eşyanın antrepo rejimine tabi tutulduğu tarihte yürürlükte bulunan vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına dayanılarak hesaplanır.

(f) **E Tipi Özel Antrepo** : Bu tip antrepolarda malların gümrüğe çekimi esnasında bildirilmeden çekilir ve sadece belli periyodlarla gümrüğe rapor edilirler.

iii. Antrepo Açma İzni

Antrepo açma ve işletme izni Türkiye’de yerleşik kişilere verilir. Antreponun açılabilmesi için buna ekonomik yönden ihtiyaç bulunduğunun anlaşılması gerekmektedir. Antrepo olarak açılması istenilen bina, yapı ve eklentilerin öngörülen nitelik ve şartları karşılamaları gerekmektedir. Antrepoların açılması ve işletilmesi Müsteşarlığın iznine tabidir.

Antrepo açılmasına yönelik olarak gümrük idarelerine yapılacak yazılı başvuru sonucunda işleticinin ve antrepo olarak kullanılacak yerin öngörülen koşulları taşıdığına tespit edilmesi üzerine antrepo açılmasına izin verilir.⁶

iv. Eşyanın Antrepoda Kalma Süresi ve Devir

Eşyanın antrepo rejiminde kalış süresi, eşya serbest dolaşıma giriş rejimine konu oluncaya kadar sınırsızdır. Gümrük antrepolarında bulunan eşya için serbest dolaşıma giriş rejimine ilişkin beyannamenin verilmesi halinde gümrük işlemlerinin beyannamenin tescil tarihinden itibaren otuz gün içinde tamamlanması gerekir. Aksi takdirde tasfiyeye ilişkin hükümler uygulanır.

Antrepoda depolanan eşya, devri engelleyici bir durum yok ise, satış suretiyle başkasına devredilebilir. Bunun için hem devreden hem devralan yazılı olarak gümrük idaresine başvurur.

⁶ a.g.e., s. 119.

v. Eşyanın Antrepo Rejimine Girişi ve Rejimin Sonlanması

Eşyanın antrepo rejimine girişi beyan ile olur. Bu beyan T.C.G.B (Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Beyannamesi) ile yapılır. Eşyanın tarifesinin ve kıymetinin beyanda yer alması gerekir. Gümrük antrepo rejimine tabi olarak depolanan eşyanın antrepodan kesin çıkışı rejimi sona erdiren gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanım hükümlerine tabi tutulması ile mümkündür. Bu durumda eşya bu işlem veya kullanım hükümlerine tabi tutulur.

Antrepo rejimini sona erdiren gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanım aşağıdaki durumlardan biri şeklinde olabilir.

- Serbest dolaşıma giriş,
- Transit,
- Yeniden ihracat,
- Dahilde işleme,
- Gümrük kontrolü altında işleme.

vi. Antrepo Sayımları: Eksik veya Fazla Eşya Çıkması

Genel ve özel antrepo işleticileri her yılın sonunda antrepo mevcuduna ilişkin bir listeyi gümrük idaresine vermek zorundadırlar. Gümrük idareleri ise her mali yılın başında antrepolarda buluna eşyanın sayımını yaparlar.

Gümrük antrepolarında yapılan sayımlarda kayıtlara göre eşyanın bir kısmının noksan çıkması halinde, noksan çıkan eşyanın ithalat veya ihracat vergilerinin yanı sıra bu vergilerin üç katı para cezası alınır.

Gümrük antrepolarında yapılan sayımlarda kayıtlara göre eşyanın bir kısmının fazla çıkması halinde, bu eşya tasfiyeye tabi tutulur ve fazla çıkan eşyaya ait ithalat ve ihracat vergileri tutarı kadar para cezası alınır.⁷

⁷ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 236.

vii. Rejim İhlali ve Yaptırım

Antrepoların teknik donanımlarında noksanlık bulunması hali, 4458 Sayılı Kanununun 241/3-f maddesi ile idari para cezasına tabi tutulmuştur. Gümrük antrepolarına konulan eşyaların konuldukları tarihte işleticiler tarafında kayda geçirilmemesi durumu ise Gümrük Kanununun 241/3-g maddesi ile idari para cezasına bağlanmıştır.

Daha önceden belirtildiği gibi, antrepolar da elleçleme faaliyetinde bulunulabilmektedir. Bunun ön koşulu ise, gümrük idaresinden izin almaktır. Gümrük antrepolarına konulan eşyanın gümrük idaresinin izni olmadan elleçlemeye tabi tutulması durumu 4458 Sayılı Gümrük Kanununun 241/4-f maddesi ile yaptırıma konu edilmiştir.

Gümrük işlemlerine başlanılmadan yada bu işlemler bitirilip gümrük idaresinin izni alınmadan antrepolardan kısmen veya tamamen eşya çıkarılması halinde, çıkarılan eşyanın ithalat veya ihracat vergilerinin yanı sıra bu vergilerin üç katı para cezası alınır⁸.

b. Dahilde İşleme Rejimi

i. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), yeniden ihraç edilmek koşuluyla serbest dolaşıma girmiş veya girmemiş her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkan sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.⁹ Yabancı ülkelerden getirecekleri ürünleri, Türkiye Gümrük Bölgesinde herhangi bir işleme tabi tutarak veya Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşya ile işledikten sonra yine yabancı ülkelere ihraç etmek isteyen girişimciler açısından, gümrük mevzuatının sunduğu en avantajlı rejim dahilde işleme rejimidir.

DİR, ihracatçılara, ihraç mallarında kullanılmak kaydıyla dünya piyasa fiyatlarında hammadde sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir teşviktir. Rejim, ihraç

⁸ a.g.e., Madde 235.

⁹ Gökçelik, a.g.e., s. 65.

ürünlerinin üretiminde kullanılan, ithalatı vergiye tabi ürünlere yönelik esasları belirlemektedir.

1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanan İhracata Yönelik Kalkınma stratejisine bağlı olarak düzenlenen İhracatı Teşvik Mevzuatının, Gümrük Birliği çerçevesinde, ülkemiz ekonomisi ve dış ticareti de dikkate alınarak AB'nin Gümrük Koduna uygun hale getirilmesi yoluyla oluşturulan ve 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren bir rejimdir.

DİR'in temel amacı; ülke içinde dünya fiyatlarından temin edilemeyen, üretimi bulunmayan veya yetersiz olan, istenilen kalitede olmayan eşyanın gümrük muafiyetli (Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmak-sızın) ithaline olanak sağlanması yoluyla girdi maliyetlerini azaltarak ürünlere dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak yoluyla ihracatı artırmak olarak ifade edilebilir. Ayrıca; üretim ve ticaret hacmini artırmak, katma değer yaratmak, istihdamı artırmak, ihraç ürünlerini ve ihraç pazarlarını çeşitlendirmek gibi amaçları da sıralanabilir.¹⁰

ii. Dahilde İşleme Rejimi ile İlgili Temel Kavramlar

İşleme Faaliyetleri: İşleme faaliyetlerinden aşağıdakilerden herhangi biri anlaşılır:

- *. Eşyanın montajı, kurulması ve diğer eşya ile birleştirilmesi dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması,
- *. Eşyanın işlenmesi,
- *. Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi,
- *. İşlenme sırasında tamamen veya kısmen tüketilseler dahi, işlem görmü ürünler içinde bulunmayan ancak, bu ürünlerin üretilmesini sağlayan veya kolaylaştıran önceden belirlenmiş bazı eşyanın kullanılması.

¹⁰ Remzi Akçin, Mustafa Yunar, **Avrupa Birliği Mevzuatında Gümrük Rejimleri ve Gümrük Rejimleri Beyanları**, İstanbul: Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Kontrolörleri Yayını, 1994, s. 6.

İşlem Görmüş Ürün: İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen tüm ürünlerdir.

Asıl İşlem Görmüş Ürün: DİR kapsamında elde edilmesi amaçlanan ürün.

İkincil İşlem Görmüş Ürün: İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ürünler.

İthal Eşya: İşlem görmüş ürünlerin imalinde kullanılan serbest dolaşımda olmayan eşya.

Eşdeğer Eşya: İşlem görmüş ürünlerin imalinde kullanılan serbest dolaşımda bulunan eşyadır.

Verimlilik Oranı: Belli miktardaki ithal eşyasının işlenmesi sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünlerin miktarı veya yüzde oranını ifade etmektedir.

Önceden İhracat: Şartlı muafiyet sisteminde, İthal eşyasının bu sisteme tabi tutulmadan önce eşdeğer eşyadan üretilen işlem görmüş ürünlerin Türkiye Gümrük Bölgesi'nden ihracına ve ithal eşyanın sonradan ithaline imkan veren uygulamadır.

iii. Dahilde İşleme Rejimi Sistemleri

DİR iki şekilde kendini gösterir. Bunlar; '*Şartlı Muafiyet Sistemi*' ve '*Geri Ödeme Sistemi*' dir.

(1)-Şartlı Muafiyet Sistemi

Serbest dolaşımda olmayan eşya, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra yeniden ihraç edilmek üzere, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergileri teminata bağlanmak sureti ile geçici olarak ithal edilebilir. Eşyanın bu şekilde dahilde işleme rejiminden yararlanmasına şartlı muafiyet sistemi denir.¹¹ Eşyanın işlem görmüş ürün olarak ihracından sonra alınan teminat iade edilir.

Yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere şartlı muafiyet sistemi kapsamında dahilde işleme rejimine tabi tutulan eşya;

¹¹ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 108.

- *. Serbest dolaşımda değildir.
- *. Ticaret politikası önlemlerine tabii bulunmamaktadır.
- *. İşlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmak üzere geçici ithal edilmektedir.
- *. İşlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldıktan sonra yeniden ihraç edilecektir.
- *. İhracatta gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayacaktır.
- *. Vergileri teminata bağlanacaktır.

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında dahilde işleme rejimine tabi eşya için bu eşyanın serbest dolaşıma girecek olması halinde alınması gereken vergileri kadar teminat alınır. Teminat 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulu Hakkında Kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde alınır. Ancak Dahilde İşleme Rejim Kararının 6 ncı maddesinde belirtilen durumların varlığı halinde alınması gereken vergilerin duruma göre % 1, % 5 veya % 10'u kadar teminat alınarak eşya dahilde işleme rejimine sokulur. Bu kapsamda, örneğin, A sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi olanlar %1, B sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi olanlar % 5, C sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi olanlar ise alınması gereken vergilerin % 10'u kadar teminat vererek eşyayı dahilde işleme rejimine sokabileceklerdir.¹²

Şartlı muafiyet sisteminde DİR'e tabi tutulan eşya ile ilgili olarak, rejimin öngördüğü hükümlere uyulmaması nedeniyle bir gümrük yükümlülüğü doğması halinde buna ilişkin teminatın kabul edildiği tarihten başlamak üzere 6183 Sayılı AATUHK hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında faiz tahsil edilir.¹³ Faiz uygulaması nakdi teminat dışındaki teminatlar için söz konusu olur ve teminatın kabul edildiği tarihten başlamak üzere hesap edilir.

(2). Geri Ödeme Sistemi

Serbest dolaşıma girmiş bulunan eşyanın işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra ihraç edilmesi halinde, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi

¹² İsmet Sayiner, **Avrupa Birliğinde Yeni Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları**, İstanbul: Sistem Yayınevi, 1995, s. 24.

¹³ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 207.

esnasında tahsil edilmiş bulunan ithalat vergileri, DİR kapsamında geri verilir. Eşyanın bu şekilde DİR'den faydalanmasına geri ödeme sistemi denir.¹⁴

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere geri ödeme sistemi kapsamında DİR'e tabi tutulan eşya;

- *. Serbest dolaşıma girmiştir.
- *. Serbest dolaşıma girerken ticaret politikası önlemlerine atbi tutulmuştur.
- *.İşlem görmüş ürünlerde kullanıldıktan sonra ihraç edilecektir.
- *. İhraç edildikten sonra tahsil edilmiş vergiler geri verilir.

Görüldüğü gibi şartlı ödeme sistemi ile geri ödeme sistemi arasındaki temel fark, geri ödeme sisteminde, dahilde işleme faaliyetine tabi tutulan eşya daha önce ticaret politikası önlemlerine tabi olarak serbest dolaşıma sokulmuş eşyadır ve işleme faaliyeti sonrasında ihraç edilmesi halinde bu eşyanın serbest dolaşıma girişinde tahsil edilmiş olan ithalat vergileri geri verilmektedir. Oysa, şartlı muafiyet sisteminde, DİR'e tabi tutulacak eşya serbest dolaşıma sokulmamakta, bu nedenle ithalat politikası önlemlerine tabi olmamakta ve ithalat vergileri ödenmemektedir. Bunun yerine ithalat vergileri teminata bağlanmaktadır.

Aşağıda sayılı eşya, Avrupa Birliği'ne üye ülkeler menşeli tarım ürünleri ithalatı dışında, geri ödeme sisteminden yararlandırılmaz:

- İthalat miktar kısıtlamalarına tabi olan eşya,
- Tercihli tarife ya da özel bir şartlı muafiyet düzenlemesinden kotalar dahilinde yararlanabilen eşya,
- Tarım politikası veya işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde ithalat vergilerine tabi olan eşya,
- İthalat eşyasının serbest dolaşıma giriş beyanının kabulü sırasında, işlem görmüş ürünlerden parasal ihracat iadesine tabi olan eşya,

¹⁴ a.g.e., Madde 108.

- Serbest dolaşımda bulunan eşya kullanılarak üretilen işlem görmüş ürünlerden olup A.TR dolaşım belgesi¹⁵ eşliğinde AB üyesi ülkelere ihraç edilen eşya,
- Üçüncü ülke menşeli tarım ürünlerinden elde edilen işlem görmüş ürünlerden olup menşe ispat belgeleri eşliğinde AB üyesi ülkelere ihraç edilen eşya,
- STA (Serbest Ticaret Anlaşması) imzalanmış bir ülke menşeli olmayan eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerden olup, menşe ispat belgeleri eşliğinde anlaşma imzalanmış ülkeye ihraç edilen eşya,
- Pan – Avrupa Menşe Kümülyasyonuna taraf ülkeler menşeli olmayan eşya kullanılarak üretilen Kümülyasyona dahil nihai üründen olup menşe ispat belgeleri eşliğinde Kümülyasyona taraf ülkelere ihraç edilmiş eşya,

Sözkonusu sistemden yararlandırılmıyazlar.

Geri ödeme sistemi çerçevesinde düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) ihracat taahhüdünün kapatılmasını müteakip üç ay içinde ithalat sırasında ödenen vergilerin iadesi için ilgili gümrük idaresine müracaat edilmesi gerekir. Bu vergilerin müracaat tarihinden itibaren üç ay içinde geri verilmesi gerekir.¹⁶

iv. İzin

Dahilde işleme rejiminin kullanılabilmesi için ilgilinin DİİB sahibi olması gerekir. Ancak, aşağıda etraflıca belirtilen istisnai bazı durumlarda gümrük idaresince, beyanname bazında dahilde işleme izni verilebilir. DİİB, serbest bölgeler haricinde, yalnızca Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik kişilere verilebilir.¹⁷

¹⁵ Türkiye ile AT arasında Ortaklık Anlaşması ve bununla ilgili Katma Protokol uyarınca iki taraf arasında kurulan Gümrük Birliğinde, karşılıklı gümrük vergisi tavizlerinden yararlanmak adına Türkiye'den Topluluğa veya Topluluktan Türkiye'ye doğrudan nakledilen eşya için düzenlenen belgedir.

¹⁶ 27.01.2005 tarihli **2005/8391 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı**, Madde 13.

¹⁷ 27.01.2005 tarihli, **25709 Sayılı Resmi Gazetede** yayımlanan 2005/1 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 15.

DİİB alabilmek için ilgili belgelerle birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığına müracaat etmek gerekir. Değerlendirme kriterleri şunlardır;¹⁸

(a) – İthal eşyasının işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldığıının tespiti mümkün olmalıdır.

(b) – Türkiye Gümrük Bölgesi’ndeki üreticilerin temel ekonomik çıkarları ile Türk malı imajı olumsuz etkilenmemelidir.

(c) – İşletme faaliyeti, katma değer yaratmalı ve kapasite kullanımını artırmalı; işlem görmüş ürünün rekabet gücünü ve ihraç potansiyelini artıran koşullar yaratmalıdır.

(d) – Firmanın DİİB kapsamında gerçekleştirdiği performans olumlu olmalıdır.

Dış Ticaret Müsteşarlığı yukarıdaki kriterlere göre yapacağı değerlendirme sonucunda;

- İthal eşyası ve işlem görmüş ürünün asgari 8’lik bazda Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonunu (GTİP’ini), adını, verimlilik oranına göre belirlenen miktarını, değerini;
- Belge süresini;
- Döviz kullanım oranını;
- Varsa yan sanayicisini;

Belirleyerek proje bazında DİİB’ni verir veya reddeder.

Süs hayvanları, orkinos veya larva hariç canlı balık, küçük ve büyükbaş hayvanlar ile çevre kirliliğine neden olan ürünler dahilde işleme rejiminde faydalandırılmaz.¹⁹

¹⁸ 27.01.2005 tarihli, **25709 Sayılı Resmi Gazetede** yayımlanan 2005/1 Yayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 16.

¹⁹ 2005/127.01.2005 tarihli, **25709 Sayılı Resmi Gazetede** yayımlanan Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 1 / t.

Yukarıda da belirtildiği gibi DİR'nin kullanılabilmesi için Dış Ticaret Müsteşarlığından DİİB alınması gerekmektedir. Bununla beraber aşağıda belirtilen işlemlere konu eşyanın şartlı muafiyet sistemine göre dahilde işleme izni kapsamında ithaline gümrük idarelerince müsaade edilir.²⁰

(a) – Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin(tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, lastik gibi)10.000 \$'a kadar yapılacak ithalatını müteakip ihraç ürünlerin elde edilmesinde kullanılması.

(b) - Kıymetli madenlerin 32 Sayılı *Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar (TPKKHK)* hükümleri çerçevesinde ithalatını müteakip işlendikten sonra ihraç edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması.

(c) - Eşyanın korunması, görünüş yada satış kalitesinin iyileştirilmesi , yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanmasına yönelik işlemler.

(d) - Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşya ile birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek eşyanın tamamlanması dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması.

(e) - Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması.

(f) - Eşyanın elden geçirme ve ayarlar dahil olmak üzere onarımı.

(g) - Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması.

(h) - Fide ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çiçek yetiştirilmesi.

(i) - Filmaşın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi.

(j) - Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması.

²⁰ 27.01.2005 tarihli, **25709 Sayılı Resmi Gazetede** yayımlanan 2005/1 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 14, 15.

(k) - Tarım ürünleri hariç, bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulması.

Yukarıdaki listeden görüleceği gibi gümrük idaresinin iznine bırakılan dahilde işleme faaliyetleri daha tali veya üst limit konulmuş işleme faaliyetleridir. Bu Tür işlemler için ilgilinin belge alması yerine doğrudan gümrük idarelerine başvurması öngörülmüştür. Gümrük idarelerinde dahilde işleme izni beyanname bazında verilir. Gümrük idaresine sunulan beyanname dahilde işleme izin talebi yerine geçer ve gümrük idaresince işlemler beyanname üzerinden yürütülür. Ayrıca DİİB düzenlenmez.

v. Süre

DİİB süresi sektörlerine göre değişiklik gösterse de azami 12 aydır. Belge süresinin başlangıcı DİİB'nin tarihidir. Süre sonu ise, belge izin süresi (ek süre, haklı ve mücbir sebep ile fevkalade hallere ilişkin süreler dahil) bitiminin rastladığı ayın son günüdür. Ancak gemi inşa, komple tesis ile üretim süresi 12 ayı aşan ürünler ve savunma sanayi alanına giren ürünlerin ihracına ilişkin düzenlenen belgelerin süresi proje süresi kadar tespit edilebilir.²¹

DİİB'ne belge kapsamında ilk ithalatın yapıldığı tarihe kadar ihracatçı birliklerince azami üç ay ek süre verilebilir. Gümrük idarelerince verilen dahilde işleme izinlerine ise verilen sürenin azami yarısı kadar ek süre verilebilir.

DİİB'ne verilen ek süreler ilgili mercilere bildirilir.

vi. Telafi Edici Vergi

DİR kapsamında üçüncü bir ülkeden Türkiye Gümrük Bölgesi'ne getirilen eşya, işlendikten sonra üçüncü bir ülkeye gönderilebileceği gibi AB üyesi ülkelere de

²¹ 27.01.2005 tarihli, **25709 Sayılı Resmi Gazetede** yayımlanan 2005/1 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 20.

gönderilebilir. İşlendikten sonra AB üyesi ülkelerden birine A.TR dolaşım belgesi eşliğinde gönderilen eşya için '*Telafi Edici Vergi*' (TEV) gündeme gelir.²² Gümrük Birliği kuralları çerçevesinde üçüncü ülkelere gelen ve işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan eşyanın işlendikten sonra A.TR dolaşım belgesi eşliğinde AB üyesi bir ülkeye gönderilmesi halinde, İhraç eşyasının bünyesine katılan üçüncü ülkelere gelen eşyanın vergisinin tahsil edilmesi gerekir. Aksi takdirde bu eşya için A.TR dolaşım belgesi düzenlenemez. TEV'in tahsilinin gerektiği durumlarda vergi, ihracata ilişkin beyannamenin tescil tarihindeki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre hesaplanır.

Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamındaki ihracatın, A.TR dolaşım belgesi eşliğinde Topluluğa üye ülkelere yapılması durumunda; işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yan mamul ve mamul maddelere ilişkin vergi, menşe ülkelerle yapılan anlaşmalardaki lehte hükümler saklı kalmak kaydıyla ödenir. Ancak belge kapsamında, işlenmiş tarım ürünlerinin A.TR dolaşım belgesi eşliğinde Topluluğa üye ülkelere ihracatında, bu ürünlerin üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli sanayi ürününe ilişkin verginin tahsili kaydıyla ihracata izin verilir., kullanılan girdi işlenmiş tarım ürünü ise bu üründeki sanayi payına ilişkin vergi ödenir. Ancak, işlenmiş tarım ürünlerinin A.TR dolaşım belgesi eşliğinde Topluluğa üye ülkelere ihracatında, bu ürünlerin üretiminde kullanılan girdi tarım ürünü ise bu ürüne ilişkin verginin tahsili aranmaz.

DİİB kapsamında tarım ürünlerinin menşe ispat belgeleri eşliğinde topluluğa üye ülkelere ihraç edilmesi durumunda; bu ürünlerin üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli eşyaya ilişkin verginin tahsili kaydıyla ihracata müsaade edilir. Ancak, bu verginin aynı ithal eşyası için Toplulukta uygulanan vergiden yüksek olması ve bunun firma tarafından gümrük idarelerine tevsik edilmesi halinde, Toplulukta uygulanan vergi (düşük olan had) ödenir.

DİİB kapsamındaki ihracatın, menşe ispat belgeleri eşliğinde Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış bir ülkeye yapılması durumunda (Avrupa Kömür Çelik

²² Madde27.01.2005 tarihli **2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı**, Madde 16.

Topluluğu (AKÇT) Anlaşması dahil); işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan ve bu ülke menşeli olmayan eşyaya ilişkin vergi, ilgili anlaşmanın lehte hükümleri saklı kalmak kaydıyla ödenir.

Ancak, DİİB kapsamında Pan - Avrupa Menşe Kümülyasyonuna taraf ülkelerden menşe ispat belgeleri veya tedarikçi beyanı eşliğinde ithal edilen eşya kullanılarak üretilen Kümülyasyona dahil nihai ürünün, menşe ispat belgeleri veya tedarikçi beyanı eşliğinde tekrar Kümülyasyona taraf ülkelerden birine ihraç edilmesi durumunda, İthalat Rejiminde belirtilen oranda verginin tahsili aranmaksızın ilgili gümrük idarelerince ihracata müsaade edilir. DİİB kapsamında Pan - Avrupa Menşe Kümülyasyonuna taraf olmayan ülkelerden ithal edilen eşya kullanılarak üretilen nihai ürünün, menşe ispat belgeleri eşliğinde Kümülyasyona taraf ülkelere ihraç edilmesi halinde ise, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan Kümülyasyona taraf olmayan ülke menşeli eşyaya ilişkin ithalat Rejiminde belirtilen oranda vergi ödenir.

Yukarıdaki fıkralarda ödenmesi gerektiği belirtilen telafi edici vergiler, ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte İthalat Rejiminde belirtilen gümrük vergisi oranı üzerinden hesaplanarak ihracat sırasında ödenir. Ancak, önceden ihracat sonradan ithalat yapılması durumunda, önceden ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte İthalat Rejiminde belirtilen gümrük vergisi oranı üzerinden hesaplanarak, önceden ihracata tekabül eden imalatın yapılması sırasında ödenir. Tahsil edilen telafi edici vergiler bütçeye irat kaydedilir.

İşlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan vergiye konu eşyanın tespitinde firma beyanı esas alınır. Aksine bir durumun tespiti halinde, ödenmeyen ya da eksik ödenen telafi edici vergi, ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihi itibarıyla 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edilir.

Bünyesinde üçüncü ülke menşeli eşya kullanılan ve Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere ihraç edilen her türlü harp araç, gereç, teçhizat, makine, cihaz ve sistemleri ile

bunların yapım, bakım ve onarımlarında kullanılacak yedek parçalar bu madde hükmünden müstesnadır.²³

vii. DİR'nde Kullanılan INF Belgeleri

DİR'nde INF 1, INF 5, INF 7, ve INF 9 olmak üzere dört adet INF formu kullanılmaktadır:

(a)– INF 1 Formu: Askıya alma süresine tabi olarak ithal edilen üçüncü ülke girdilerinden üretilen işlem görmüş ürün, bir diğer üye ülkeye sevk edilecek ise, DİR kapsamı eşyaya ilişkin özellikleri ihtiva eden INF 1 belgesi eşyaya eşlik eder. Amaç ise, eşyanın serbest dolaşıma sokulmak istenmesi halinde bu üye ülke tarafından vergilerin tahsilinin yapılabilmesidir. INF 1 formu Gümrük Yönetmeliği'nin (GY) 50 numaralı ekinde yer almaktadır.

(b)- INF 5 Formu: Bu formun kullanılabilmesi için ihracatın önceden yapılması, ithal eşyasının daha sonra Türkiye Gümrük Bölgesi'ne getirilmesi ve giriş çıkışların başka gümrük idarelerinden yapılması gerekmektedir. Şartlı muafiyet kapsamındaki DİR'nde kullanılır. Kullanılma amacı dahilinde işlemdeki üçgen trafiği izlemektir. Üçgen trafik; ithal eşyasının, işlem görmüş ürünlerin önceden ihracatının gerçekleştirildiği gümrük idaresinden başka bir gümrük idaresinden sokulmasıdır. INF 5 formu GY'nin 49 numaralı ekinde yer almaktadır.

(c) – INF 7 Formu : Geri ödeme kapsamında elde edilen işlem görmüş ürün doğrudan ihraç edilemez ve Dahilde İşleme İzni veren gümrük idaresinden başka bir idareye sevk edilirse bu form düzenlenir ve eşyanın bu ülkeden ihraç edilmesi, halinde rejim kullanıcılarına önceden tahsil edilmiş olan vergiler iade edilir. Bu form GY'nin 51 numaralı ekinde yer almaktadır .

(d) – INF 9 Formu: Bu formun kullanılabilmesi için eşdeğer eşya kullanımının olması ve ithal eşyasının ihracattan önce TGB'ne gelmesi gerekir.Yalnızca şartlı muafiyet sisteminde geçerlidir. GY'nin 49 numaralı ekinde yer almaktadır.

²³ http://www.ram.com.tr/foreign_commerce/internal.asp

viii. Rejimin İşleyişi

Rejimin işleyebilmesi için, öncelikle, izin alınması gereken durumlarda izin prosedürünün tamamlanması gerekir. Eşyanın rejime konu olması beyan ile başlar, dolayısıyla gümrük beyannamesi verilir. Eşyanın ithal taleplerine ilişkin başvurularda basitleştirilmiş usul hükümleri uygulanabilir. Bu hükümler şöyle sıralanabilir:

(a) Dahilde İşleme İzin Belgesinin ithalat bölümünde belirtilen eşyanın;

Belge süresinin geçerli olması, Belgede kayıtlı gümrük tarife istatistik pozisyonunda olması, Cinsinin değişmemesi, miktarın (belgede kayıtlı birimlerle) aşılmaması, belgenin özel şartlar bölümünde, varsa indirimli teminat uygulamasına ilişkin hususlar saklı kalmak üzere, vergilerin teminata bağlanması, İthalat Rejiminde ithali belli kurum veya kuruluşların müsaadesine bırakılmış mallar için, ithalat esnasında bu kurum veya kuruluşların müsaadesinin aranması, gümrük beyannamesinde yer alan bilgilerin, belgenin son sayfasındaki ithal edilen eşya ile ilgili bilgiler bölümüne kaydedilmesi, kaydıyla ithalatına izin verilir.

(b) Belge kapsamındaki ihracata ilişkin gümrük beyannamesi üzerinde;

Belgede kayıtlı gümrük tarife istatistik pozisyonunun, belgede belirtilen ihracat ürününün adının, özelliğinin ve miktarının (belgede kayıtlı birimlerle), İlgili tüm Dahilde İşleme İzin Belgelerinin sayısının, firmanın imalatçı veya ihracatçı sıfatıyla unvanının, ihracatçı firma, Dış Ticaret Sermaye Şirketi ve Sektörel Dış Ticaret Şirketi adına düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi üzerinde kayıtlı bulunan yan sanayici firma unvanının, İmalatçı-ihracatçı firma adına düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi üzerinde yan sanayici firma kaydının bulunması ve ihracat konusu eşyanın tamamının veya bir kısmının ya da üretiminin bir alt aşamasının yan sanayici firmanın üretimi ile gerçekleşmesi durumunda, bu yan sanayici firma unvanının, yer alması kaydıyla ihracata izin verilir.

(c) İthalat ve ihracat esnasında belgenin özel şartlar bölümünde belirtilen hususlar da dikkate alınarak işlem yapılır.

(d) Önceden ihracat konusu işlem görmüş ürünlerin ihracat vergisine tabi eşdeğer eşyadan elde edilmesi halinde, ihracat vergisi kadar teminat alınır.

(e) İhracatın,Topluluk üyesi, Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış veya Pan - Avrupa Menşe Kümülyasyonuna taraf ülkelere yapılması halinde, telafi edici vergi tahsil edilir.

(f) Üzerinde ihracat taahhüdünün kapatılmasında kullanıldığına dair meşruhat bulunan ve DİİB sayısı kayıtlı gümrük beyannameleri için sonradan A.TR dolaşım belgesi veya menşe ispat belgeleri düzenlenmesi halinde, bu durum ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine bildirilir.

(g) İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerinin ihracat taahhüt kapatma yazısı ile gerçekleşen ithalat ve ihracata ilişkin gümrük beyannameleri listeleri çerçevesinde ithalat esnasında alınan teminatlar ve geri ödeme sistemine ilişkin ithalatta ödenen vergi geri verilir.

(h) Bu maddenin (g) bendinde belirtilen gerçekleşen ithalat ve ihracata ilişkin gümrük beyannameleri listelerindeki gümrük beyannamelerinin sahte olduğunun tespiti halinde, teminatlar firmaya iade edilmez. Bu durum, gerekli işlemlerin yapılmasını teminen ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine bildirilir.

(i) İhracat esnasında, belge kapsamında önceden ithalatın yapılmış olması şartı aranmaz.

(j) Belge üzerinde ihracı öngörülen maddelerin gümrük tarife istatistik pozisyonu ile teknik ve ticari adı bakımından fiziki unsurları itibariyle aynı madde olduğunun ilgili belgeler üzerinde görülmesi, çıkış esnasında gümrük beyannamesi ile ilgili işlemlerin sonuçlandırılması için gerekli ve yeterli şartları oluşturmakta olup, belgenin özel şartlar bölümünde aksi belirtilmedikçe ayrıca ekspertiz raporu ve ayniyat istenmez.

(k) Kaybedilen bir gümrük beyannamesinin DİİB ihracat taahhüdüne saydırılmak üzere bir suretinin ilgili firma tarafından talep edilmesi halinde, bu suret üzerinde taahhüt kapatma işlemini gerçekleştirecek ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği belirtilir.

Müteakip suret taleplerinde farklı bir İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğinin belirtilmesinin talep edilmesi halinde ise, bu suret üzerine önceki bilgiler kaydedilir.²⁴

ix. Rejim İhlali ve Yaptırım

DİR'nde rejim ihlali birkaç şekilde kendini gösterebilir. Bu ihlal eşyanın rejime girişinde söz konusu olabileceği gibi, rejime girdikten sonra da olabilir. Eşyanın rejime girerken ihlali, yanlış beyan şeklinde kendini gösterebilir. Beyanda tarife uygulamasını etkileyen cins, tür ve niteliklerinde bir aykırılık tespit edilirse (örneğin eşya daha düşük vergi oranına sahip bir GTİP'nde beyan edilse), vergi farkının % 5'i geçip geçmediği önemli olmaksızın vergi farkının üç katı ceza tadbik edilmektedir. Satış birimine göre miktar itibarıyla bir farklılık tespit edilirse, yaptırım için vergi farkının % 5'i geçip geçmediğine bakmak gerekecektir. % 5'i geçmiyorsa vergi farkının bir katı, geçmesi halinde ise üç katı para cezası alınacaktır. Eşyanın rejime konu olmasından sonra rejim ihlali, verilen süre içinde eşyanın yurtdışı edilmemesi veya satılması veya başkasına devredilmesi gibi şekillerde kendini gösterebilir. Gümrük Kanunu bunu da yaptırıma bağlamıştır. DİR'de rejim ihlali durumunda, eşyaya ilişkin gümrük vergilerinin tahsil edileceği; ayrıca vergilerin üç katı para cezası alınacağı hüküm altına bağlanmıştır.²⁵ Herhangi bir işlem veya amaç için belli şartlarla Türkiye'ye geçici olarak ithal olunan eşyayı her türlü beyanname veya belge düzenlemek suretiyle gümrük bölgesinden çıkarmadığı halde çıkarmış gibi göstermek, belirtilen şekilde geçici olarak ithal olunan eşyayı satmak veya bilerek satın almak fiili kaçakçılık suçu olarak tanımlanmıştır.²⁶ Dahilde İşleme Tedbirlerini, Dahilde İşleme Rejimi ve belgede belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirmeyenlerden;

(a) Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ithal edilen ve Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere fiilen ihracı gerçekleştirilmeyen eşyanın ithali esnasında alınmayan vergi,

²⁴ http://www.ram.com.tr/foreign_commerce/internal.asp

²⁵ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 238.

²⁶ 10.07.2003 tarihli, **4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu** , Madde.3/ f.

(b) Belgede kayıtlı miktarın üzerinde ithalat yapıldığının belge ihracat taahhüdünün kapatılması esnasında tespiti halinde, bu kısma tekabül eden ithalattan doğan vergi,

(c) Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen mamulün bünyesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranının % 80'i geçmesi halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,

(d) Belge kapsamında ithal edilen işletme malzemesinin CIF ithal tutarının, gerçekleşen FOB²⁷ ihraç tutarının % 2'sinden fazla olması halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,

(e) Dahilde İşleme İzin Belgesinin iptal edilmesi halinde, belge kapsamında alınmayan vergi, ithal tarihi itibarıyla 6183 Sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil edilir. Ayrıca, (a), (b) ve (e) bentlerinde bu Tebliğin 26 ncı maddesi ile Ticaret Politikası Önlemlerine Dair Mevzuat hükümleri uygulanır. Kapatma esnasında ibraz edilen gümrük beyannamesi ve eki belgelerin sahte olması veya üzerinde tahrifat yapılmış olması durumunda, bu beyanname kapsamı ihracata tekabül eden ithalata ilişkin vergi, birinci fıkra hükümleri çerçevesinde tahsil edilir ve ilgili mercilere bilgi verilir. Ayrıca, kapatma dosyası, ilgililer hakkında kanuni işlem yapılmasını teminen Müsteşarlığa gönderilir. Bu maddenin ikinci fıkrası çerçevesinde ibraz edilen gümrük beyannamesinde kayıtlı bulunan aracı ihracatçı, beyanname konusu eşya nedeniyle daha önce alınmayan vergiden belge sahibi firma ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. İnceleme veya soruşturma sonucunda, iştiraki tespit edilen belge sahibi firma ve/veya sahte gümrük beyannamesinde kayıtlı aracı ihracatçı adına 1 (bir) yıl süreyle DİİB düzenlenmez. Bu Tebliğ ile bu Tebliğe istinaden yayımlanan genelgelere uymayan, yanlış işlem yapan, belgelerin ilgiliye ait orijinal nüshasına gerekli meşruhatı kaydetmeden işlem yapan, yanıltıcı bilgi veren ve bu nedenlerden dolayı vergi kaybına veya verginin tahsilinde gecikmelere sebep olan gerçek ve tüzel kişiler, asıl borçludan alınamayan alacağın ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumludur. Bu

²⁷ FOB tutarı; mala yurtdışından gelirken navlun ve sigorta fiyatının eklenmediği tutardır .Navlun ve sigorta alıcıya aittir.

çerçevede amme alacağı, gecikme süresi de dikkate alınarak bu maddenin birinci fıkrası hükümlerine göre tahsil edilir.²⁸

c. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

i. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi (GKAİR), serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde, ithalat vergilerine veya ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, niteliğini ve durumunu değiştiren işlemlere tabi tutulmaları ve bu işlemlerden elde edilen ürünlerin gümrük vergileri üzerinden serbest dolaşıma girmelerine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir.²⁹

Yükümlüler, serbest dolaşıma sokmak istedikleri eşyayı serbest dolaşıma girmeden önce aşağıda sayılan gerekçeler ışığında Türkiye Gümrük Bölgesi'nde işleme faaliyetine tabi tutmak isteyebilirler. İşte gümrük kontrolü altında işleme rejimi, yükümlülerin bu ihtiyacına yanıt olmak üzere 4458 Sayılı Gümrük Kanunu ile mevzuatımıza giren bir uygulamadır. Bu şekilde ithal edildiği şekilde serbest dolaşıma sokulamayacak eşya serbest dolaşıma sokulabilir hale getirilmekte veya vergisel bir avantaj sağlanmaktadır.³⁰

Ekonomik etkili bir gümrük rejimi olan Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi'nde, ithalat vergilerine veya ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, niteliğini veya durumunu değiştiren işlemlere tabi tutulmaları ve bu işlemlerden elde edilen ürünlerin gümrük vergileri üzerinden serbest dolaşıma girmelerine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir. Elde edilen ürünler işlenmiş ürün olarak adlandırılır.³¹ Yukarıdaki ifadede de anlaşılacağı üzere, Gümrük Kontrolü Altında İşleme rejimine tabi tutulan eşya;

- Türkiye'de serbest dolaşımda değildir.

²⁸ http://www.ram.com.tr/foreign_commerce/internal.asp

²⁹ <http://www.verginet.net/StandartIcerik.asp>

³⁰ Göçelik, a.g.e., s. 103.

³¹ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 123.

- Türkiye Gümrük Bölgesi'nde bir işleme faaliyetine tabi tutulacaktır.
- İthalat vergilerine ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayacaktır.
- İşleme faaliyetleri sonunda serbest dolaşıma sokulacaktır.
- Gümrük vergisi işlem görmüş ürün esas alınarak hesaplanacaktır.

Rejimin ekonomik anlam taşıyabilmesi için aşağıdaki durumlardan herhangi birinin geçerli olması gerekmektedir.

- İthal eşyası üzerinden alınan ithalat vergisi, bu eşyanın işlenmesinden elde edilen ürün üzerinden alınan ithalat vergisinden daha fazladır.
- İthal eşyası insan kullanımına uygun olmayan hale getirilir veya daha düşük vergi haddi olan atık veya döküntü haline dönüştürülür.
- Nihai ürünün daha düşük vergi oranına tabi olması halinde farklı ithal eşyası karıştırılır veya set haline dönüştürülür.
- İthal eşyası, vergi muafiyeti sağlayan numune haline dönüştürülür.
- İthal eşyasının bir bölümü atıktır ve eşyadan ayrılarak imha edilmesi gerekmektedir.
- İthal eşyasının, teknik gereksinimlerini karşılamak için piyasaya sunulmadan önce işleme tabi tutulması gerekmektedir.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi sayesinde, ithal eşyası üzerinde birtakım katma değer yaratan işlemlerin Türkiye Gümrük Bölgesinde yapılması ve böylece Türkiye'ye istihdam sağlayan bir ortam oluşturulması mümkün olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; bir kısmı hasarlı olan ve hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulacak olan eşyanın hasarının yurtdışında giderilmesi durumunda, hasar giderilmesine ilişkin olarak yaratılacak katma değer yurtdışında kalacaktır. Halbuki; eşya hasarlı olarak ülkemize gelse ve gümrük kontrolü altında işleme faaliyeti sonucunda hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulsa, bu durumda hasar giderilmesinden kaynaklanan katma değer ülkemizde kalacaktır.

ii. İzin

Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimine ilişkin izin, gümrük idarelerince verilir. İzinin geçerlilik süresi, her başvuru için geçerli şartlar dikkate alınarak hesaplanır; ancak, azami süre iki yıldır. Beklenmeyen hal ve mücbir sebeplerle üç ay'a kadar uzatılabilir.³² Gümrük kontrolü altında işleme faaliyet izninin alınabilmesi için, işleme işini yapan veya yaptıran kişinin, Gümrük Yönetmeliğinin 52 nolu eki olan 'Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi İzin Başvuru Formu' ile gümrük idaresine başvurması gerekir. Basitleştirilmiş usullerin uygulandığı durumlarda, eşyanın rejime girişine ilişkin beyanname başvuru yerine; beyannamenin kabulü ise izin yerine geçer. GKAİR faaliyet izni, yalnızca Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik kişilere verilir. İzin verilebilmesi için;

- İşlemlerin usulüne uygun şekilde yürütülmesine ilişkin olarak gerekli taahhütname ve teminatlar verilmelidir.
- Gümrük idarelerinin rejimi denetlemek, izleyebilmek için yapacağı düzenlemelerle rejimden hedeflenen ekonomik amaçlar orantılı olmalıdır.
- İşlenmiş ürünler içinde ithal eşyasının teşhisi mümkün olmalıdır.
- İthal eşyası işlendikten sonra, işlemeden önceki durumuna dönüştürülemez.
- Menşe ve miktar kısıtlaması kurallarının etkisi saptırılmamalıdır.
- İşleme faaliyeti Türkiye'de benzer eşyayı üretenlerin çıkarlarını olumsuz etkilememelidir.

iii. Rejimin İşleyişi

Eşyanın rejime girişine ilişkin beyanname, izin belgesinde belirtilen gümrük idaresine sunulur. Beynamede eşya ile ilgili yapılan tanımlama izin belgesindeki eşya tanımlamasına uygun olmalıdır. Basitleştirilmiş usullerin kullanılması da mümkündür. GKAİR rejiminde mallar üçüncü bir ülkeden ithal edilirken ödenmesi gerekli olan vergi

³² Akçin, Yunar, a.g.e., s. 40.

, resim ve harçlar ödenmez ve teminata alınır. İthal edilen mallar fabrikada işlenip tekrar yurtdışına çıkarılacağı zaman nihai ürünün bedeli üzerinden vergiler tahsil edilir ve teminat çözülür. Bu rejim de bir nevi imalatçı ihracatçıları teşvik niteliğinde karşımıza çıkmakta olup, bu rejimde fabrikalar bir tür serbest bölge yada antrepo kimliğine bürünmektedir.³³ İthal eşyasının rejime girişi verilen gümrük beyannamesi ile ilgili işlemlerin tamamlanması ile olur. Normal olarak rejimin sona ermesi, işlenmiş ürünlerin serbest dolaşıma girmesi ile gerçekleşir. Vergiler işlenmiş ürünler üzerinden alınır. Vergilerin tutarı Yükümlülüğün doğduğu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre belirlenir.

iv. Rejimin İhlali ve Yaptırım

Eşyanın rejime girerken ihlali yanlış beyan şeklinde kendini gösterir. Beyanda tarife uygulamasını etkileyen cins, tür ve niteliklerinde bir aykırılık tespit edilirse, vergi farkının % 5'i geçmesi durumunda gümrük vergisinden ayrı olarak vergi farkının üç katı para cezası alınır. Satış birimine göre miktar itibarıyla % 5' i geçmeyen bir fark için bu farka ait gümrük vergisinden başka bu verginin bir katı da para cezası alınır.

Gümrük Kanununun 23-31 inci maddeleri arasında eşyanın gümrük kıymetinin nasıl belirleneceği ve kıymete dahil edilecek veya edilmeyecek unsurlara yer verilmiştir. Buna göre, örneğin, işçilik ve malzeme giderleri dahil ambalaj bedelinin eşyanın kıymetine ilave edilmesi gerekir. Böyle bir ambalaj bedeli ödendiği halde eşya kıymetine dahil edilmemişse, yükümlünün yaptırımı tabi tutulması gerekecektir. Bu yaptırım kıymet noksanlığının maddi hesap hatasından kaynaklanıp kaynaklanmadığına göre noksan alınan vergilerin bir veya üç katı olacaktır.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi çerçevesinde ithal edilen veya bunun kullanılması sonucu elde olunan eşyayı gerçeğe aykırı her türlü beyanname veya belge düzenlemek suretiyle serbest dolaşıma sokmak veya buna teşebbüs etmek, şeklindeki kaçakçılık fiilinin yaptırımı, 4926 Sayılı Kanunun 4/g maddesine göre, ağır para cezasıdır; eşya için zorunlu öngörülmemiştir. Bu nedenle eşyaya el konulması da söz konusu olamaz. Böyle bir durumda gümrük idaresinin, geçerli bir beyan ile eşyanın

³³ Dölek, a.g.e., s. 233.

gümrük işleminin tamamlanmasına izin vermesi gerekmektedir. Gümrük Kanununda usulsüzlüklere ilişkin ceza koyan 241 inci maddede ise ‘*gümrük kontrolü altında işleme rejimi çerçevesinde Türkiye gümrük bölgesine getirilen eşyanın, süresi içinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmemesi*’ usulsüzlük olarak para cezası yaptırımına bağlanmıştır. Dolayısıyla GKAI rejimine ilişkin ihlalin, 4926 Sayılı Kanuna girmemesi halinde, Gümrük Kanunu’nun 241/3 üncü maddesi uyarınca değerlendirilmesi gerekir.³⁴

d. Geçici İthalat Rejimi

i. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Geçici İthalat Rejimi, Avrupa Birliği Gümrük Bölgesine, ithalat vergilerinden kısmen veya tamamen muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan, ithal edilen eşyanın, asli nitelikleri değişmeksizin kullanımını müteakip, yeniden ihraç edilmesine olanak tanıyan bir rejimdir. Geçici olarak ithal edilen eşyanın, kullanımından doğan yıpranma haricinde, herhangi bir değişim geçirmeksizin, öngörülen süre sonunda yeniden ihraç edilmesi esastır. Fuar, sergi ve benzeri faaliyetlerde kullanım ve gösterim için getirilen eşyaya da bu rejim uygulanmaktadır.

Bu tanımlama yanında, konuyla ilgili düzenlemelere geçmeden önce, rejimin temel esaslarını incelemekte yarar bulunmaktadır.

(a)Eşya, Türkiye gümrük bölgesinde herhangi bir değişikliğe veya işçiliğe tabi tutulmayacak, eşyanın asli nitelikleri değişmeyecektir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, eşya, kullanımı sırasında asli işlevini yürütemeyecek bir hale gelir ise, asli nitelikleri değişmemesi şartıyla, tamiri mümkün olabilecektir.

(b)Eşya, belirli bir sürenin sonucunda, tekrar Türkiye gümrük bölgesi dışına çıkarılmalıdır. Sergi ve fuar yerlerinde dağıtılan eşya dışındaki geçici ithal eşyanın, serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulmadan tüketimi söz konusu olamayacaktır.

(c)Söz konusu eşyaya, Türkiye gümrük bölgesinde kaldığı süre içerisinde ticaret politikası önlemleri uygulanmaz. Bu eşyalar, kotaya, tarife ve miktar kısıtlamalarına da

³⁴ Göçelik, a.g.e., s. 112.

tabi değildir. Eşyanın Türkiye gümrük bölgesinde serbest dolaşıma sokulmasına ilişkin yasaklama ve kısıtlamalar da eşyanın bu rejim kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesinde kaldığı süre boyunca uygulanmaz.

(d)Geçici ithalat kapsamında, Türkiye gümrük bölgesine getirilen eşyanın bu rejim hükümlerinden yararlanabilmesi için, izne tabi olmayan eşyalar hariç olmak üzere, geçici ithalat izninin alınması gerekmektedir.

ii. Tam Muafiyet Suretiyle Geçici İthalat

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun Geçici İthalat Rejimini düzenleyen 128 ila 134 üncü maddeleri uyarınca, Mülkiyeti Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik bir kişiye ait olan ve 05.02.2000 tarih ve 23955 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 07.01.2000 tarih ve 2000/69 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki Kararda belirtilen hükümlere tabi olan ve tam muafiyet suretiyle geçici ithalat iznine ilişkin hükümlerde öngörülen koşulları taşıyan eşyanın, tahakkuk ettirilen ithalat vergilerinin teminata bağlanmaksızın tam muafiyet uygulanması suretiyle geçici ithalat rejiminden yararlandırılması mümkün bulunmaktadır.³⁵

Tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlandırılan eşya, belirlenmiş usullere aykırı olarak, Türkiye gümrük bölgesine giremez, bir başkasına kiralanamaz, ödünç verilemez ve bir başkasının kullanıma bırakılamaz. Eşyanın bu durumda olduğunun tespit edilmesi halinde, söz konusu eşya yurtdışı edilir ve eşya sahibi ve ilgililer haklarında gümrük kanunu ile kaçakçılık kanunu hükümleri çerçevesinde işlem yapılır.Özel durumlarda,kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle geçici ithal edilen eşya için, 3(Üç) ayı aşmamak üzere tam muafiyet tanımaya gümrük müsteşarlığı yetkilidir.

Anılan karar ile 4458 Sayılı Gümrük Kanununun 131 inci maddesine istinaden ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminin uygulanabileceği haller ve özel şartlar belirtilmiştir.

Aşağıda tanımlanan eşyaların sözkonusu karar uyarınca tam muafiyet suretiyle geçici ithalatı mümkündür.

³⁵ <http://www.gumruk.gov.tr/brochures/geciciithrej.htm>

(1). Mesleki Teçhizat

İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle ithalat, geçici ithalat kararının 1 No'lu ekinde yer alan mesleki teçhizat için söz konusu olabilecektir. İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal edilen mesleki teçhizatın tamiri için sonradan ithal edilecek yedek parçalar, teçhizata uygulanan koşullarla geçici ithal rejimine tabi tutulur.

(2). Sergi, Fuar, Toplantı ve Benzeri Etkinliklerde Gösterime ya da Kullanıma Sunulan Eşya

Bir etkinlikte tanıtılmak veya sergilenmek amacıyla, getirilen eşya ve bu eşya ile bağlantılı olarak kullanılmak üzere, getirilen eşya, bunların tanıtımı için gerekli olan (reklam ve gösteri malzemeleri ve teçhizatı ile ses ve görüntü kayıt cihazları, film ve slaytlar ile bunların kullanımına mahsus eşya da dahil olmak üzere) eşya, Türkiye dışında yerleşik kişilerin bu durumları dolayısıyla getirilecek eşya, geçici ithalat rejiminden yararlanabilir.

(3). Pedagojik Materyal ve Bilimsel Malzeme

Tam muafiyet suretiyle ithalat rejimi, Geçici ithalata ilişkin kararın 2 ve 3 No'lu eklerinde yer alan, eğitim, bilimsel veya kültürel faaliyetlerle bağlantılı olarak ithal edilen eşya için tanınır.

(3). Tıbbi, Cerrahi ve Laboratuvar Teçhizatı

Hastane veya başka bir tıbbi ya da cerrahi kuruluş tarafından acilen ihtiyaç duyulan ve Türkiye'de yeterli ölçüde bulunmayan, tıbbi, cerrahi veya laboratuvar teçhizatı, bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunun için, eşyanın geçici olarak gönderilmesi (Kiralınmaması) ve teşhis veya tedavi amacıyla gönderilmesi gerekir.

(4). Doğal Afetlerde Gönderilen Yardım Malzemesi

Türkiye'de meydana gelen veya Türkiye'yi etkileyen deprem, sel, çığ gibi bir felaketin etkisini azaltmak amacıyla alınan önlemlerle bağlantılı olarak kullanılan eşya, bu rejimden yararlanır. Ancak, bu eşyaların kiralama konusu olmaması ve bir kamu

kuruluşu adına veya kamu kuruluşu tarafından yetkili kılınmış kuruluşlar adına gönderilmesi gerekir.

(5). Ambalajlar

Ambalaj ifadesinden, ithal eşyasının, iç ya da dış paketlenmesi ve ithal edildiği durumda kullanılması için gerekli olan ya da kullanılan kanaviçe ve jüt çuval hariç kaplar ile eşyanın sarılması, katlanması veya tespiti için kullanılan ve kullanılmaya yarayan mesnetleri anlamak gerekecektir. Diğer taraftan, bu eşyaya tam muafiyet uygulanabilmesi için, ithal edilen ambalajlar dolu ise, yeniden ihraç edilmek amacıyla boşaltılması yada doldurulacağına beyan edilmesi, ithal edilen ambalajlar boş ise, yeniden ihraç sırasında doldurulacağına beyan edilmesi gerekecektir.

(6). Özel Nitelikte Eşya ve Numuneler

Türkiye gümrük bölgesinde üretilen eşyanın, kalite ve standardı ile durumunun tespiti için veya bu kalitede ve standartta üretim yapılmasının sağlanması için gereken eşya geçici ithal rejiminden yararlanır. Aynı şekilde, eşyanın bir teste veya denemeye tabi tutulması için Türkiye gümrük bölgesi getirilmesi halinde de bu eşyaya geçici ithal rejimi uygulanır. Keza, mülkiyeti Türkiye gümrük bölgesi dışında yerleşik kişiye ait olan, ticari nitelik arz etmeyen ve üretilmekte olan bir malın örnekleri veya üretilmesi düşünülen malları temsil eden numuneler de geçici ithal rejiminden yararlanır. Ancak bu eşyaların miktarının, ticari kullanıma konu olmayacak düzeyde olmalıdır.

(7). Üretim Araçlarının Parçaları

Geçici ithalat rejimi, üretim araçlarının değiştirilmesi gereken parçaları için de tanınır. Ayrıca, bunların tamirinde gerekli alet, cihaz ve makinalar için de uygulanır.

(8). Sanat Eşyası, Antika Eşya ve Mücevherat

Müzayede yoluyla satılmak amacıyla getirilen elden düşme eşya, uygulanacak testlerin sonucunda ithal edilecek eşya, olası bir satış amacıyla, sergilenmek üzere getirilen sanat eserleri, koleksiyon parçaları ve antikalar ile değerli taşların kürekleri,

mücevherlerin ve halıların muhayyer olarak gönderilen numuneleri de ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlanır.

(9). Ticari Nitelikte Olmayan Sinema Filmleri

Ticari kullanımdan önce, görülmek üzere gönderilen sinema filmlerinin pozitifleri, basılı veya işleme tabi tutulmuş ve diğer kayıtlı görüntü taşıyan eşya, ses, dublaj veya çoğaltma amacıyla gönderilen filmler, ücrete tabi olarak gösterime sunulmadığı sürece, yabancı ürünlerin işlevini tanıtan filmler için de ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejimi uygulanabilir.

(10). Sportif Amaçlarla İthal Edilen Kişisel Eşya ve Spor Malzemesi

Ticari amaçlarla ithal edilmemiş ve yeniden ihraç edilecek kişisel eşya ile, Türkiye gümrük bölgesinde yapılan antrenman, gösteri ve yarışmalarda kullanılmak üzere, yolcular tarafından getirilen ve Kararın 5 No'lu ekinde sayılan (Giysi, tuvalet malzemesi, taşınabilir müzik aletleri, taşınabilir daktilo, taşınabilir kişisel bilgisayar, hertürlü toplar, raketler, kızaklar, patenler v.b.) spor aletleri ve diğer malzemeler de ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejimine tabi tutulur.

(11). Turistik Tanıtım Materyali

İnsanların yabancı ülkelere seyahat etmelerini ve bu ülkelerde düzenlenen kültürel, turistik, sportif veya mesleki toplantı ve olaylara katılmalarını teşvik eden ve Kararın 6 No'lu ekinde sayılan (gösteri malzemesi, ihtiyaç kadar bayrak, slaytlar, fotoğraf negatifleri, ulusal elişi kostüm v.b.) eşya, tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejimine tabi tutulur.

(12). Canlı Hayvanlar ve Bunlara Ait Techizat

Terbiye, eğitim, ıslah, tedavi, kurtarma operasyonlarına katılmak v.b. amaçlar için ithal edilen malzeme ve hertürlü canlı hayvan, ithal vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlanabilir.

(13). Deniz Adamlarının İhtiyaç Malzemesi

Deniz yolculuğuna çıkan gemi adamlarının ihtiyaçlarına ilişkin malzemeler de.(okuma, görsel işitsel, sportif ve hobi malzemesi v.b.) bu rejim hükümlerinden yararlanır.

(14). Sınır Bölgelerinin Altyapı İnşaatında Kullanılan Teçhizat

Tam Muafiyet suretiyle geçici ithal rejimi, sınır bölgelerinde önemli olan genel altyapıların inşası, bakımı ve tamiri için gerekli teçhizat için tanınır.

(15). Ekonomik Etkisi Olmayan Özel Bir Durumda Getirilen Eşya

Değeri 4000 EURO'dan az olan, ekonomik etkisi olmayan eşya da ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlanır.

(16). Kısmi Muafiyet Suretiyle Geçici İthalat

2000/69 sayılı karar kısmı muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine konu olacak eşyayı tek tek saymamıştır. Bunun yerine, kısmı muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine konu olmayacak eşyanın listesi çıkarılmıştır. Karar'ın (9) No'lu ekinde sayılan, Türkiye'ye sokulması yasak olan eşya, tüketilebilen ürünler, ülke ekonomisine zarar verecek eşya, ülke sanayii ve ekonomisini olumsuz etkileyecek eşya, on yaşından eski olan eşya (On yaş hariç), ayniyat tespitinin yapılması mümkün olmayan eşya, tüm su sporlarında kullanılan eşya, komple tesis, büro malzemesi, kara taşıtları (özel amaçlı olanlar hariç), yedek parça, kişisel kullanım amacıyla getirilecek ev eşyası, hertürlü tekstil ve konfeksiyon ürünleri, deniz taşıtları (araştırma amacıyla getirilenler hariç) ve hava taşıtları (kamu kuruluşları tarafından orman yangınlarını söndürmek amacıyla getirilenler hariç), kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlanamazlar.³⁶

iii. İzin Talebi

Geçici ithal rejiminden yararlandırılması talep edilen eşya için geçici ithal izni, eşyayı kullanan veya kullandıran kişinin talebi üzerine yetkili gümrük idaresince verilir. Ancak, kısmı muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden

³⁶ Remzi Akçin, Ali Nural, **Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri**, İstanbul: Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını no:7, 1996, s. 72.

yararlandırılması talep edilen eşyadan, özelliği, kullanım yeri ve amacı nedeniyle, ilgili bakanlıkların görüşlerinin alınması gereken eşya ile, ayniyat tespiti mümkün olmayan eşyaya ilişkin başvurular, Gümrükler Genel Müdürlüğü'ne yapılır.

İthal vergilerinden tam ve kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlandırılması talep edilen eşya için, proforma fatura aslı ve iki nüsha tercümesi, eşyanın teknik özelliklerini gösterir katalog ve/veya teknik dökümanlar, şirketin kuruluşu ile ilgili Ticaret Sicil Gazetesinin aslı veya fotokopisi, imza sirküleri, eşya ile ilgili olarak, gönderici firma ile alıcı firma arasında imzalanmış anlaşma veya gönderici firma yazısının aslı ve tercümesi ile birlikte gümrük idarelerine başvurulur.

İzin talebi üzerine, gümrük idareleri, izin talebinin usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığı, eşyanın geçici ithalat rejimi amacına uygun olup olmadığı, izin talep formunun sonunda belirtilen süre içinde, eşyanın giriş ayniyatına uygun ve eksiksiz olarak yurt dışı edilip edilemeyeceği hususlarını inceler ve uygun bulur ise, geçici ithal rejimi izin formunu düzenleyip, imza karşılığında izin hak sahibine veya temsilcisine verir.

Doğrudan, Gümrükler Genel Müdürlüğü'ne yapılan başvuru üzerine ise, genel müdürlükçe yapılan değerlendirme sonucunda talep uygun bulunur ise, ilgili başmüdürlüğe talimat ve izin hak sahibine bilgi verilir.

İznin geçerlilik süresi, Gümrük Kanununun 46 ncı maddesi ile izin talep formunda belirtilen süreler dikkate alınarak gümrük idarelerince belirlenir. Belirlenen sürüler içerisinde kullanılmayan veya gerekçesi belirtilmek suretiyle süre uzatım talebinde bulunulmayan izin formu ilgili gümrük idaresince iptal edilir.

iv. Süre

Eşyanın geçici ithal rejimi altında kalma süresi azami 24 ay olarak belirlenir. Bu rejim kapsamında ithal edilen eşyanın belirlenmiş süre içerisinde yeniden ihraç edilmesi veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması gerekir. Bununla birlikte, eşyanın geçici ithal rejimi altında kalma süresi içinde ek süre istenilmesi halinde, ilgili gümrük idaresine bir dilekçe ile başvurulur. Dilekçeye, eşyanın halen kullanıma ihtiyaç duyulduğuna ilişkin olarak ilgili kamu kuruluşu,

cumhuriyet savcılığı, Üniversite, Ticaret ve Sanayi Odası veya diğer kuruluşlardan alınacak bir belge veya belgenin temini için ilgili yerlere başvurulduğunu kanıtlayan bir belge eklenir.

Başvurunun usulüne uygun olarak yapıldığının tespiti halinde, ilgili gümrük müdürlüğünde oluşturulacak 3 kişilik komisyon tarafından, eşyanın ayniyeti ve tahsis amacı doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı tespit edilerek bir tutanak düzenlenir. Düzenlenen tutanak, dilekçe, proforma fatura, izin talep formu da eklenerek Gümrükler Başmüdürlüğüne gönderilir ve Başmüdürlük de, ilgili gümrük müdürlüğünün görüşünü de dikkate alarak, ek süre talebini inceler ve gümrük müdürlüğüne talimat ve ilgisine bilgi verir. Verilecek ek süre kesinlikle Kanunda öngörülen azami 24 aylık süreyi aşamaz.³⁷

v. Beyan Şekilleri ve Beyan Yapılacak İdareler

Beyan şekillerini; Basitleştirilmiş usul, sözlü beyan, ATA Karnesi³⁸ ile beyan, başka bir tasarruf yoluyla beyan ve normal beyan olarak sıralayabiliriz.

(1). Basitleştirilmiş Usul

Ekonomik etkisi olmayan özel bir durumda getirilen eşya dışında kalan, ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden yararlandırılacak eşyanın ithal taleplerine ilişkin başvurularda, basitleştirilmiş usul hükümleri uygulanır.

(2). Sözlü Beyan

Ehlileştirme, eğitim ve damızlık amacıyla veya veteriner tedavisi gerektiren durumlarda ithal edilen canlı hayvanlar ile Türkiye gümrük bölgesi dışında kurulmuş kamu ve özel kuruluşlar tarafından getirilen radyo ve televizyon prodüksiyon ve yayın teçhizatı ve bu amaçla kullanım için özel olarak uyarlanmış taşıtlar ve bunların teçhizatı, beyan sahibi tarafından, Geçici İthalat Rejimi Sözlü Beyan Belgesi

³⁷ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 423.

³⁸ ATA Karnesi ;Eşyaların Gümrük Vergisine tabi olmadan geçici kabulüne imkan sağlayan teminat yerine geçen ve beyanname olarak kabul edilen bir belgedir.

kullanılarak sözle beyan edilebilir. Gümrük idaresince tescil edilen bu belge, geçici ithalat rejimi kullanım izni hükmündedir.

(3). ATA Karnesi İle Beyan

Yetkili bir gümrük idaresine, taraf olduğumuz uluslararası sözleşme hükümlerine göre düzenlenmiş ATA Karnesinin ibrazı, rejim için izin talebi ve karnenin tescili ise, geçici ithalat rejimine giriş izni olarak kabul edilir. ATA Karnesinin ibrazı halinde, giriş gümrük idaresi, karnedeki bilgilerin doğruluğunu, karne üzerinde kayıtlı bulunan eşyanın yeniden ihraç edileceği son günün tarihi ile karne kapsamı eşya için belirlenecek sürenin karnenin geçerli olduğu tarihi geçip geçmediği, rejime giriş iznini veren gümrük idaresinin adının karne üzerinde kayıtlı bulunup bulunmadığı, hususlarını kontrol eder ve ATA Karnesinin giriş parçasını alıkoyar.

(4). Başka Bir Tasarruf Yoluyla Beyan

İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle sportif amaçlarla ithal edilen kişisel eşya ve spor malzemeleri için yazılı başvuru veya izne gerek yoktur. Bu durumda kişinin yolcu salonlarındaki “beyana tabi eşyam yoktur” anlamına gelen yeşil hattan geçmesi geçici ithalat için izin başvurusu sayılır. Yolcunun geçisi sırasında gümrük idarelerince bir müdahale olmaması halinde izin verilmiş sayılır.

(5). Normal Usulde Beyan

Yukarıda belirtilmiş bulunan beyan şekilleri dışında, geçici ithal kapsamında ithal edilecek eşya için beyan, Geçici İthalat Rejimi İzin Formu’nda belirtilen koşullara uygun olarak, giriş beyannamesi ile izni vermeye yetkili gümrük idaresine yapılır. Basitleştirilmiş usullere ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, yapılan beyanda, eşyanın tanımını izin formunda belirtilen evsafa uygun olmak zorundadır.

vi. Vergi ve Teminat

Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal rejimine tabi tutulan eşyadan her ay için alınacak ithalat vergileri, geçici ithalata ilişkin beyannamenin tescil tarihinde,

sözkonusu eşyanın serbest dolaşıma girmiş olması halinde alınacak vergiler tutarının % 3'ü olarak tespit edilir. Alınacak ithalat vergileri tutarı, uygulanacak faizler hariç olmak üzere, sözkonusu eşyanın geçici ithalat rejimine tabi tutulduğu tarihte serbest dolaşıma girmesi halinde alınacak vergileri aşamaz.

Eşyanın geçici muafiyet rejimine girişi sırasında, rejim altında kalacağı süre de dikkate alınarak, tahsil edilecek vergiden geri kalan kısım için teminat alınır. Kamu kuruluşları, belediyeler ve Türkiye'deki yabancı misyon şeflerinin verecekleri garanti mektupları teminat olarak kabul edilir.

Ayrıca, teminatın kabulü tarihinden itibaren başlamak üzere, 6183 Sayılı A.A.T.U.H.K. hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında faiz tahsil edilir.³⁹ Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal rejimine tabi tutulan eşyanın, rejim şartlarının yerine getirilmesi şartıyla, yeniden ihraç edilmesi veya geçici depo veya antrepoya konulması halinde, giriş esnasında alınmış bulunan teminat iade edilir.

Teminat Aranmayacak ve Kısmi Teminat Uygulanacak durumlar bulunmaktadır. Bunlar ilgili kanunda belirtilmiştir.

Teminat Aranmayacak Durumlar:

- a- Kamu kuruluşlarının, belediyelerin ve Türkiye'deki yabancı misyon şeflerinin garanti mektupları vermeleri halinde, bunlardan ayrıca teminat aranmaz.
- b- Ticari mahiyet ve miktarda olmakla birlikte, Türkiye gümrük bölgesinde serbest dolaşıma girecek ve sözle beyana tabi olup, kıymeti sevkiyat ve beyan başına 500 EURO'yu geçmeyen eşyadan teminat alınmaz
- c- Transit rejimine tabi olarak, deniz ve havayolu ile, boru hattı ile, demiryolu ile yapılan taşımalardan teminat aranmaz.
- d- Antrepo rejimi altında Fuar ve Sergilere konulan veya ithal vergilerinden muaf olan ya da ihraç edilmek üzere antrepolara konulan eşya için teminat aranmaz.
- e- Serbest dolaşıma girişde sözle beyan edilecek, ticari nitelikte olmayan eşya için teminat aranmaz.

³⁹ Akçin, Nural, a.g.e., s. 76.

- f- İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle, geçici ithal kapsamında yapılacak ithal işlemlerinden, teminat alınmayacak hallerden bazılarını şöyle sıralıyabiliriz; Türkiye Gümrük Bölgesi'nde meydana gelen doğal afetler nedeniyle gönderilen yardım malzemeleri, ATA Karnesi kapsamında geçici olarak ithal edilen eşya,
- g- Teminat alınarak antrepo rejimine tabi tutulmuş eşyanın bir gümrük antreposundan diğerine nakli.
- h- Yolculara ait olup, taşıt formu kapsamında geçici olarak Türkiye'de bulunan taşıtlar ile yolcu eşyasının dahili transit kapsamında naklinde, ayrıca teminat aranmaz.⁴⁰

Kısmi Teminat Uygulanacak Durumlar:

- a- Dahilde ve hariçte işleme rejimleri ile ilgili kararlarda belirlenmiş kısmi teminata ilişkin uygulamalar.
- b- Antrepo işletme izni verilenlerden alınacak teminat tutarlarını belirlemeye ve alınacak teminat tutarlarını, ithalat vergileri tutarının % 10'una kadar indirmeye Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Bakan yetkilidir.
- c- Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşya için, her ay itibariyle vergileri tutarının %3'ü olarak alınacak ithalat vergileri dışında kalan vergi miktarı kadar teminat alınır.
- d- Deniz ve karayolu taşımacılığında global teminat uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemeye Gümrükler Genel Müdürlüğü yetkilidir.
- e- Gümrük Kanununun ekonomik etkili rejimlere ilişkin maddelerinde teminat alınması öngörülen durumlarda, yükümlünün güvenilirliği ve geçmiş performansı dikkate alınarak, belirlenecek teminat tutarını ithalat ve ihracat vergilerinin % 10'una

⁴⁰ 05.02.2000 tarihli 2000/69 Sayılı **4458 Sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Uygulanması Hakkında Karar**, Madde.36.

kadar indirme konusunda genel düzenleme yapmaya Müsteşarlığın bağlı olduğu bakan yetkilidir.⁴¹

vii. Rejimin İşleyişi

Rejimin işleyebilmesi için , öncelikle izin alınması gereken durumlarda izin prosedürünün tamamlanması gerekir. Rejimden faydalanabilmek için Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olma şartı aranmaz. Eşyanın rejime konu olması beyan ile başlar. Beyanla beraber taahhütname ve teminatın gerektiği hallerde eşya için teminat da verilmesi gerekir. Kısmi muafiyet süretiyle geçici ithalat rejimine konu olacak eşya için her ay itibariyle vergiler tutarının % 3'ü şeklinde ithalat vergileri tahsilatı yapılır.

(1). INF 6 Formu

Geçici İthalat rejimi kapsamında ithali yapılan eşyanın izin hak sahibi tarafından Türkiye gümrük bölgesindeki başka bir kişiye devri halinde, bu eşyanın dolaşımı transit hükümlerine tabidir. Bununla ilgili transit beyannamesinde, veya transit beyannamesi yerine işlem gören belgede, yeniden ihraç tarihi ile “*geçici ithal eşyası*”dır ibaresinin kayıtlı olması zorunludur.

Belirtilen şekilde bir devrin yapılması durumunda ve sergi ve fuarlarda sergilenmek üzere getirilen eşyanın bir fuardan veya sergiden Türkiye Gümrük Bölgesini terk etmeksizin başka bir sergiye dahil olması halinde, geçici ithalat rejim hak sahibinin talebi üzerine, giriş gümrük idaresince bir INF 6 formu düzenlenir. Bilgi formunda, eşyanın geçici ithalat rejimine giriş tarihi, vergi tahakkuku için gerekli unsurları ve kısmi muafiyet kapsamında ödenen ithalat vergilerinin miktarı ile bu amaç için dikkate alınacak süreye ilişkin bilgiler yer almalıdır.⁴²

⁴¹ <http://www.solmaz.com.tr/admin/files>

⁴² İsmet Sayiner, **Belgelerle Uygulamalı Gümrük İşlemleri ve Dış Ticaret**, İstanbul: Sistem Yayınevi, 1995, s. 49.

(2). Eşyanın Çıkışı

Geçici ithalat rejimine tabi tutulan ancak kanuni yurttan kalma süresi aşılarak (uzatılmış süreler dahil) yurtdışı edilmek üzere çıkış gümrüğüne getirilen eşyanın, kanuni süresi içerisinde, mücbir neden belgesiyle birlikte ek süre talep dilekçesinin giriş gümrüğünün kaydına alındığının belgelenmesi koşuluyla, süreye ilişkin talebin sonuçlandırılması beklenilmeden, ancak, tahakkuk ettirilen vergiler karşılığı alınan teminat iade edilmeksizin, bununla birlikte, kanuni süre içerisinde ek süre talebinde bulunulmadığı veya mücbir sebebin belgelendirilemediği durumlarda, eşyaya ilişkin vergiler ile birlikte, bu vergilerin iki katı para cezasının alındığının veya teminata bağlandığının ya da CIF değeri karşılığı dövizin güvenceye alındığının anlaşılması halinde, çıkışına izin verilir.

(3). Eşyanın Serbest Dolaşıma Girişi

Geçici ithal rejimine tabi tutulan eşyanın, serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulmasına ilişkin başvurular, dış ticaret mevzuatı hükümleri dikkate alınarak, ilgili gümrük idaresi tarafından incelenerek sonuçlandırılır.

Kesin ithalat başvuruları, biri asıl iki nüsha proforma fatura, maddelerin yurda girişi sırasında düzenlenen gümrük beyannamesi ve harçlar kanunu uyarınca gerekli harcın yatırıldığını gösteren makbuzun aslı ile birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığına yapılır. Dış Ticaret Müsteşarlığınca uygun bulunan talepler başvuru sahibi ile birlikte, ilgili gümrük idaresine de bildirilir.

Rejim şartlarının ihlali nedeniyle hak sahibi hakkında cezai işlem uygulanan eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulması talep edilmesi halinde, sözkonusu cezanın tahsil edilmesi, eşyanın antrepoya veya geçici depolama yerine teslimi ya da gerekli belgeler temin edilinceye kadar eşyanın bulunduğu yer geçici depolama yeri olarak kabul edilerek ve ayniyat tespitinin yapılması suretiyle, geçici giriş beyannamesi kayıtlarının kapatılması ve sözkonusu eşya için yeniden giriş

beyannamesi düzenlenmesi ve ayrıca 6183 Sayılı Kanun hükümleri uyarınca faiz alınması gerekir.⁴³

viii. Rejim İhlali ve Yaptırım

İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithal rejiminden yararlanacak ticari kullanıma veya özel kullanıma mahsus taşıt araçlarının, belirlenen şartlara aykırı olarak, ticari kullanıma mahsus kara taşıt araçlarının iç trafikte özel amaçlarla kullanıldığının, özel kullanıma mahsus kara taşıt araçlarının iç trafikte ticari amaçlarla kullanıldığının veya sözkonusu taşıt araçlarının kiraya veya ödünç verilmesi, başkasının emrine bırakılması gibi durumların tespiti halinde, vergileri ile vergilerinin iki katı para cezası alınmakla birlikte ayrıca usulsüzlük cezası da alınır.

Diğer taraftan, geçici muafiyet düzenlenmesine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda farklılık bulunduğu takdirde, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 234 üncü maddesi uyarınca cezai işlem yapılır.

Geçici İthalat Rejimine ilişkin hükümlerin ihlali halinde, eşyaya ilişkin gümrük vergileri tahsil edilmekle birlikte, bu vergilerin iki katı para cezası alınır.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, belirtilen cezaların ödenmiş olması, eşyanın serbest dolaşıma girebileceği anlamına gelmemektedir. Bu itibarla, gümrük vergileri ve iki katı para cezası ödenmiş eşyanın yurtdışı edilmesi veya gümrükçe onaylanmış yeni bir işleme tabi tutulması zorunludur.⁴⁴

e. Hariçte İşleme Rejimi

i. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Hariçte İşlem Rejimi (HİR); Serbest dolaşımdaki eşyanın, işlenmek üzere Türkiye gümrük bölgesinden geçici olarak üçüncü ülkelere gönderilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlere tam veya kısmi muafiyet uygulanmak

⁴³ Göçelik, a.g.e., s. 93.

⁴⁴ <http://www.solmaz.com.tr/admin/files>

suretiyle tekrar serbest dolaşıma girmesidir.⁴⁵ Bu rejim; serbest dolaşımdaki eşyanın işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten yararlanarak serbest dolaşıma girmesinin sağlanması ile ithal edilen işlem görmüş ürünlerin aynısını veya benzerini üreten Türkiye'deki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi kaydıyla ihraç eşyasının teşvikini amaçlamaktadır

Hariçte işleme faaliyeti, serbest dolaşımda bulunan eşyanın daha ileri safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergilerinden tam veya kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle ve ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları çerçevesinde bazı işlem görmüş ürünler için konulmuş veya konulacak olan gümrük vergi muafiyeti içeren hükümler saklı kalmak kaydıyla yeniden serbest dolaşıma girmesi ve standart değişim sistemi kapsamında ithali ile ilgili faaliyetleri kapsar.⁴⁶

Hariçte işleme faaliyetinden yararlanmak için bazı koşullar bulunmaktadır. Bunlar;

(a)- Hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerinin daha ileri bir düzeyde işlem görmek üzere Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere gönderilmek istenmesi halinde, ilgili firmalarca belirtilen bilgi ve belgeler çerçevesinde Hariçte İşleme İzin Belgesi almak üzere Müsteşarlığa,

(b)- Maden cevheri ve konsantrelerinin izabe edilmesi ve işlenmesi; maden ve metallere mamul eşyanın izabe ve ayrıştırmaya tabi tutulması halinde, ilgili firmalarca belirtilen bilgi ve belgeler çerçevesinde Hariçte İşleme İznini almak üzere Maden İhracatçı Birliklerinin bağlı bulunduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine,

⁴⁵ <http://www.foreigntrade.gov.tr/SORULAR/AB/Haricte.htm>

⁴⁶ http://www.ram.com.tr/foreign_commerce/external.asp

(c)- Tamirat amaçlı, garanti hükümleri uyarınca, ithal edilecek eşyada ambalaj malzemesi olarak kullanılmak üzere veya bir imalat hatası nedeniyle Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere gönderilen eşya (stüdyo banyo ve post-prodüksiyon işlemleri için geçici olarak ihraç edilecek sinema-televizyon filmleri ve ses bantları dahil) ve/veya bu eşyanın ihracından önce ikame eşyanın ithalatı için Gümrük Müsteşarlığı'na (Buna ilişkin usul ve esaslar Gümrük Müsteşarlığı'nca belirlenir.),müracaat edilir.

ii. HİR ile İlgili Temel Kavramlar

HİR ile ilgili kullanılan bazı terimler ve açıklamaları aşağıdaki gibidir;

- **Geçici İhracat Eşyası:** HİR çerçevesinde, tamir edilmek, yenilenmek veya daha ileri safhada işlem görmek üzere Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere geçici olarak ihraç edilen eşyayı,

- **İşleme Faaliyeti:** Eşyanın üretilmesi, montajı işlenmesi, yenilenmesi, tamir edilmesi ile benzeri işlemleri,

- **İşlem Görmüş Ürün:** İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen tüm ürünleri,

- **Asıl İşlem Görmüş Ürün:** HİR kapsamında elde edilmesi amaçlanan ürünleri,

- **İkincil İşlem Görmüş Ürün:** İşleme Faaliyeti sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ürünleri,

- **Değişmemiş Eşya:** Herhangi bir işleme faaliyetine tabi tutulmadan tekrar ithal edilen geçici ihracat eşyasını,

- **Fire/Zayıyat:** İşleme faaliyetleri sırasında özellikle kuruma, buharlaşma, sızma veya gaz kaçağı şeklinde yitirilen veya imha olan kısım ile ekonomik değeri olmayan atıkları,

- **Verimlilik Oranı:** Belirli miktardaki geçici ihracat eşyasının işlenmesi sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünlerin miktarı veya yüzde oranını,

İfade etmektedir.⁴⁷

iii. Hariçte İşleme Rejimi Uygulanmayacak Durumlar

a) İhracı, ödenmiş ithalat vergilerinin geri verilmesine veya teminata bağlanmış ithalat vergilerinin kaldırılmasına yol açan,

b) İhracından önce, nihai kullanımları nedeniyle tam muafiyet suretiyle serbest dolaşıma giren ve bu muafiyetin tanınması için gerekli koşulları taşımaya devam eden,

c) İhracı, ihracat vergi iadesini gerektiren veya ihracı nedeniyle tarım politikası çerçevesinde vergi iadesi dışında bir mali avantaj sağlanan,

serbest dolaşımdaki eşyaya uygulanmaz.

iv. İzin

Hariçte işleme izinleri, işlemenin niteliğine göre üç farklı idare tarafından verilmektedir.

(a) - Hammadde, yardımcı madde, yarı mamul ve ambalaj malzemelerinin daha ileri bir düzeyde işlem görmesine yönelik hariçte işleme talepleri Dış Ticaret Müsteşarlığına yapılır. Müsteşarlıkça bunlar için Hariçte İşleme İzin belgesi düzenlenir.

(b) – Maden cevheri veya konsantrelerinin izabe edilmesi veya işlenmesi ile ilgili hariçte işleme izni için Maden İhracatçı Birliklerinin Bağlı olduğu ihracatçı birliklerine başvurmak gerekir.

(c) – Tamir amaçlı, garanti hükümleri uyarınca veya bir imalat hatası nedeniyle hariçte işleme izinleri ile eşyanın ihracından önce ikame eşyanın ithaline Gümrük Müsteşarlığınca (gümrük idarelerince) izin verilir.

Hariçte işleme izninin verilebilmesi için;

⁴⁷ Göçelik, a.g.e., s. 132.

- (a) – İzin talep sahibinin Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olması gerekir.
- (b) – İşlem görmüş ürünlerin geçici ihracat eşyasının işlenmesi sonucu elde edildiğinin tespiti mümkün olmalıdır.
- (c) - Türkiye Gümrük Bölgesindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarları olumsuz etkilenmemelidir.

v. Süre

Hariçte işleme izin belgesi veya hariçte işleme izinlerinin süresi azami 12 aydır. Ancak gerekçeli talep üzerine, verilen sürenin yarısı kadar ek süre verilebilir. Süresi içinde başvurmak kaydıyla belge revizyonu mümkündür. İthalat ve ihracat işlemlerinin ek süre dahil izin süresi içinde tamamlanması gerekir.⁴⁸ HİR’nde sürenin başlangıcı olarak rejime ilişkin beyannamenin tescil tarihi esas alınır.

vi. Vergilerin Hesaplanması

Kısmı muafiyet durumunda HİR’ne tabi eşyanın ilenmesinden sonra dönüşünde vergi hesabı şu şekilde yapılır;

- Öncelikle işlem görmüş ürünün gümrük vergileri hesaplanır.
- Daha sonra, geçici ihraç edilen eşya, işlem görmüş ürünün geldiği tarihte ve geldiği ülkeden ithal edilse ödenmesi gereken gümrük vergileri hesaplanır.
- Birinci durumda ödenmesi gereken vergiden ikinci durumda ödenmesi gereken vergi düşülerek hesaplanan vergi, ödenmesi gereken gümrük vergilerini gösterir.

Düşümü yapılacak tutarın hesaplanmasında ;

- Geçici ihracat eşyasına ait hariçte işleme rejimi beyannamesinin tescili tarihindeki miktarı ve niteliği,

⁴⁸ 12.07.2000 Tarihli ve **2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejim Tebliği**, madde 9 –11.

- İşlem görmüş ürünlerin serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihindeki vergi oranı ve diğer vergilendirme hususları, esas alınır.⁴⁹

vii. Rejimin İşleyişi

Rejimin işleyişinde başlıca üç aşama bulunmaktadır.

(a)- Serbest dolaşımda bulunan eşya TGB'den geçici olarak ihraç edilir.

(b)- Eşya TGB dışında ileme faaliyetine tabii tutulur.

(c)- İşlenmiş ürün yeniden ithal edilir ve tam veya kısmı muafiyet kapsamında serbest dolaşıma sokulur.

HİR'nde üçgen trafik, bir başka deyişle giriş ve çıkış gümrük idarelerinin farklı olma durumu, INF 2 belgesiyle izlenir. HİR ne konu olan eşya işlendikten sonra çıkış gümrük idaresi dışındaki başka bir veya daha fazla gümrük idaresinden serbest dolaşıma sokulabilir. Bu şekilde bir üçgen trafiğin izlenmesinde INF 2 adı verilen belge kullanılır. Üçgen trafik kullanımına izin veren gümrük idaresi INF 2 belgesini tescil ederek aslını beyan sahibine verir, ikinci nüshasını ise saklar. Çıkış gümrük idaresi eşyanın çıktığını belge üzerine yazarak tasdik eder. INF 2 belgesinin aslı giriş gümrük idaresine ibraz edilir ve serbest dolaşıma giriş beyannamesine eklenir. Eşya birden fazla partide geliyor ise düşüm yapılarak son partinin gelişine kadar beyan sahibine teslim edilir. Eşyanın serbest dolaşıma girişi çıkış gümrüğünden başka birden fazla gümrük idaresinden yapılacak ise çıkış gümrük idaresince buna uygun sayıda INF 2 belgesi düzenlenir.⁵⁰

⁴⁹ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 Sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 141.

⁵⁰ Sayiner, **Belgelerle Uygulamalı Gümrük İşlemleri ve Dış Ticaret**, s. 56.

viii. Geçici Çıkışlar

İşleme faaliyetine tabi tutulmak veya tamir görmek yanında eşyanın, TGB'den çeşitli nedenlerle geçici çıkması da söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kişi gezi amacı ile taşıtı ile beraber yurt dışına çıkabilir. Yine, başka bir ülkeye tayin olan bir kamu görevlisi ev eşyasını geçici bir süre için yurtdışına götürebilir. TGB 'den geçici olarak dışarı çıkarılacak taşıtlar Triptik veya Gümrüklerden Geçiş Karnesi; bunlardan ibraz edilememesi halinde ise Türkiye Gümrük Bölgesi Dışına Çıkan Taşıtlara İlişkin Geçici İhracat Beyannamesi ve Taahhünamesiyle gümrük idaresine beyan olunur ve bu belgeler beyanname olarak kabul edilir. Taşıtlar dışındaki gayri ticari nitelikteki eşyanın beyanı ise Türkiye Gümrük Bölgesi Dışına Gönderilen Gayri Ticari Eşyaya Ait Geçici İhracat Beyannamesi ve Taahhünamesi ile yapılır.

ix. Rejim İhlali ve Yaptırım

HİR'nde rejim ihlali eşyanın çıkışı yada ihracatı aşamasında olabileceği gibi serbest dolaşıma girişinde de meydana gelebilir. Bu nedenle rejim ihlallerinin gerçekleşme aşamasına bağlı olarak ihracat rejimi veya serbest dolaşıma giriş rejiminde açıklanan rejim ihlallerine ilişkin açıklamalar burada da geçerli olacaktır. İşlenmek üzere çıkan eşyanın süresini aştıktan sonra Türkiye Gümrük Bölgesi'ne (TGB) getirilmesi durumu Gümrük Kanununun 241/3-i maddesi ile ayrıca para cezasına bağlanmıştır. Eşyanın , ek süreler de dahil olmak üzere bu süre içinde TGB 'ye getirilmesi gerekir. Bu sürenin aşılması halinde yükümlü yukarıda belirtilen Kanun maddesi uyarınca para cezası ile yaptırıma tabi tutulur. Eşyanın süresini de aştığı halde hiç gelmemesi halinde ise yükümlüsünün Gümrük Kanununun 241/1 maddesi ile yaptırıma tabi tutulması gerekir. Ayrıca kambiyo takibi için kambiyo merciine bildirimde bulunulması da gerekir.

B. EKONOMİK ETKİLİ OLMAYAN GÜMRÜK REJİMLERİ

Gümrük rejimleri türleri arasında ekonomik etkili olmayan rejimler olarak serbest dolaşıma giriş rejimi, transit rejimi, ve ihracat rejiminden oluşmaktadır.

1. Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi

a. Rejimin Amacı ve Kapsamı

Türkiye Gümrük Bölgesine gelen eşyanın serbest dolaşıma girişi; ticaret politikası önlemlerinin uygulanması, eşyanın ithali için öngörülen diğer işlemlerin tamamlanması ve kanunen ödenmesi gereken vergilerin tahsili ile mümkündür. Ticaret politikası önlemleri, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararının 4 üncü ve Gümrük Yönetmeliğinin 257 nci maddelerinde tanımlandığı şekilde dar anlamda değil, eşyanın ticaretine ilişkin özel hükümlerle belirlenmiş önlemler beyanında bir eşyanın ticaretine ilişkin olarak uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler ya da kanun, kararname, yönetmelik ve benzeri mevzuat çerçevesinde, ilgili kurumlarca belirlenmiş özel düzenlemeleri de kapsayacak şekilde geniş anlamdadır. Serbest dolaşımda bulunmayan eşyaya serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerinin uygulanması halinde, eşya serbest dolaşımda bulunan eşya statüsünü kazanır. Vergi Usul Kanunu hükümleri uyarınca vergi numarası verilen her gerçek ve tüzel kişi ve yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilirler. Ancak, özel anlaşmalara dayanan ithalatta, kitap ve diğer yayınların ithalatında ve ülkemizde açılan uluslararası fuar ve sergilerde Dış Ticaret Müsteşarlığınca perakende satışına izin verilen malların ithalatında vergi numarasına sahip olma şartı aranmaz. Kamu ahlakı, kamu düzeni veya kamu güvenliği; insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması veya sınai ve ticari mülkiyetin korunması

amaçlarıyla ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde alınan önlemlerin kapsamı dışındaki malların ithali serbesttir.⁵¹

Türk Gümrük Tarife Cetveli ile özel kanunlar ve taraf olduğumuz anlaşmalar ve sözleşmeler ile ithali yasak edilmiş eşyanın serbest dolaşıma girişine izin verilmez. Türkiye'ye sokulması yasak olan eşya listesi Gümrük Yönetmeliğinin 25 no.lu ekinde yer almaktadır. Özel Kanun, Kararname, uluslararası sözleşmeler ile bunlara istinaden çıkartılan mevzuat (Yönetmelik, Tebliğ gibi) uyarınca, esrar ve müstahzar afyon, ipek böceği tohumu, zirai amaçla kullanılan her türlü toprak, yaprak, sap, saman, ot ve tabii gübre, oyun alet ve makinaları, yasalara aykırı olarak bir fabrika veya ticaret markasını veyahut ticaret unvanını taşıyan ürünler, sahte etiket ve ambalaj maddesi, Dış Ticaret Müsteşarlığınca her yıl yayımlanan "Bazı Boyar Maddelerin İthaline İlişkin Tebliğ" kapsamında yer alan bazı boyar maddeler ile yine her yıl Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayımlanan "*Çevrenin Korunması Bakımından Kontrol Altında Tutulan Madde ve Atıklara İlişkin Tebliğ*" kapsamında yer alan atıkların Türkiye'ye ithali yapılamaz. Özel kanunlar gereğince Türkiye'ye ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılan eşya, ancak bu kurum veya kuruluşlar veya bunların yetki verdiği kurum veya kuruluşlarca ithal edilebilir. Halen ithali belli kurum veya kuruluşlara bırakılan eşyaya ait liste Gümrük Yönetmeliğinin 26 no.lu ekinde gösterilmiştir. Buna göre; Kına kına kabukları, potasyum iyodür, kına kına alkolidleri ve bunları türevleri, Kızılay Genel Müdürlüğü; 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkilerin İhisarı Kanunu kapsamına giren alkollü müstahzarlar, Tekel Tütün Mamulleri Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü ile bu kuruluş tarafından ihisar kapsamında olmadığına karar verilmesi durumunda meşrubat sanayiine dahil kuruluşlar; zehirli gazlar, Milli Savunma, Sağlık, Tarım ve Köy işleri, Orman, Maliye ve İçişleri Bakanlıkları veya Gümrük Müsteşarlığının ihtiyacı için bu kuruluşlar; işlenmemiş değerli madenler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Kıymetli Madenler Borsası üyesi kıymetli maden aracı kuruluşları; yaprak tütün ve tütün döküntüleri, tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigaralar ve sigaralar, diğer mamul tütün ve mamul tütün yerine geçen maddeler, "homojenize" veya yeniden tertip edilmiş tütün, tütün hülasa ve salçaları,

⁵¹ Yunar, a.g.e., s.52

Tekel Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün ilgilendirildiği Bakanlıktan, tütün ve tütün mamulleri üretmek üzere fabrika açma ve işletme izni sahibi (ithalatta ibraz edilecektir) imalatçılar; çek kağıtları, Bankalar; harp silahları, (93.01 tarife pozisyonlu eşya) Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Olağanüstü Hal Valiliği veya bu kuruluşlarca yetki verilen kurum veya kuruluşlar tarafından ithal edilebilir.⁵² Yine, özel kanun, kararname, tüzük ve tebliğ hükümlerine göre Türkiye'ye ithalinde belli merciin izni aranacak eşya, ancak tabii olduğu mevzuata uygunluğu tespit edilmek suretiyle Türkiye Gümrük Bölgesine sokulabilir. Halen yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine göre Türkiye'ye ithalinde belli merciin izni aranacak eşyaya ilişkin liste Gümrük Yönetmeliğininin 27 no.lu ekinde yer almıştır. Geniş kapsamlı ve pek çoğu İthalat Tebliğleri ve Dış Ticarete Standardizasyon Tebliğleri ilgilidir. Türkiye'de serbest dolaşıma girecek ölçü ve tartı aletlerinin, Sanayi Bakanlığı (Ölçüler ve Kalite Kontrol Genel Müdürlüğü) yetkililerince muayene edilerek doğruluklarının tespiti, filmlerin ise 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu ve 7/8/1986 tarihli ve 86/10901 sayılı Kararname eki Sinema, Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik hükümleri doğrultusunda İstanbul Telif Hakları ve Sinema Müdürlüğü bünyesinde bulunan Film Denetleme Kurulunca denetlenmesi esastır. Hayvan ve hayvansal maddeler, bitki ve bitki parçaları ve gıda maddelerinin muayenesi, Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Mevzuatı çerçevesinde Dış Ticarete Standardizasyon Tebliğleri kapsamında yer aldığından bu konuya burada ayrıca değinilmeyecektir. Ancak, hayvan ve hayvansal maddeler ile bitki ve bitki parçaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Gümrük Müsteşarlığınca birlikte kararlaştırılan gümrük liman ve kapılarından yurda sokulabilir. Bunların dışında kıymet, tarife, menşee ve standartlar yönünden etkin bir denetimin yapılabilmesi amacıyla bazı ihtisas gümrükleri kurulmuştur. Bazı eşya yalnızca bu gümrük idarelerinden ithal edilebilmektedir. Buna örnek vermek gerekirse, ithalata konu motorlu kara taşıtları, traktörler, motosikletler ve aynı manifesto ile gelen bunlara ait aksam, parça ve

⁵² Sayiner, **Belgelerle Uygulamalı Gümrük İşlemleri ve Dış Ticaret.**, s. 55.

aksesuarlarının gümrük işlemleri Yeşilköy Otomotiv İhtisas Gümrük Müdürlüğü ve Gebze Otomotiv İhtisas Gümrük Müdürlüğüne; tekstil ürünlerinin ithalat işlemleri Bursa ve Halkalı Gümrük Müdürlüklerince; bazı petrol ürünlerinin ithalat işlemleri Gebze Petrokimya Ürünleri İhtisas Gümrük Müdürlüğüne yapılabilmektedir. Buralardan ithali zorunlu eşya ile bu ürün grupları içinde yer almakla birlikte diğer gümrük idarelerinden ithal edilebilmesine ilişkin istisnalar adı geçen ihtisas gümrük müdürlüklerinin kurulmasına ilişkin mevzuatta gösterilmiştir.⁵³

b. Rejimin Beyanı

Serbest dolaşıma girecek eşyanın sahipleri veya onların yerine harekete yetkili olanlar, beyanlarını doğru yapabilmek üzere, gümrük idaresinin yazılı izniyle geçici depolama yerine gelmiş eşyasını, geçici depolama yeri ve gümrük memurlarının gözetimi altında tartıp muayene edebilecekleri gibi, ticari mahiyette olmamak şartıyla numune alabilir ve ekspertiz incelemesi yaptırabilir. Deniz yoluyla gelen ve geçici depolama yerine konulan eşya için, özet beyan verildiği tarihten itibaren 45 gün, diğer bir yolla gelen eşya ise 20 gün içinde serbest dolaşıma giriş rejimi için beyanda bulunulması zorunludur. Ancak, beyan sahibinin iradesi dışında bir mücbir sebebin varlığı halinde, süreler, işlemlerin tamamlanabilmesi amacıyla Gümrük Müsteşarlığınca (Gümrükler Genel Müdürlüğü) uzatılabilir. Bu şekilde bir süre uzatımının yapılabilmesi için, beyan sahibinin iradesi dışında ve kendi ihmal veya kusurundan kaynaklanmayan mücbir sebebin ilgili kurum veya kuruluşlardan alınacak bir belge ile kanıtlanması ve bu mücbir sebep belgesinin yirmi veya kırk beş günlük sürelerin bitiminden önce talebi belirten bir dilekçe ekinde ilgili gümrük müdürlüğüne sunulması gerekir.⁵⁴ Antrepolarda bulunan eşya için beyanda bulunma açısından herhangi bir süre sınırı yoktur. 45 veya 20 günlük süreler içinde kendilerine gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanım tayini için gerekli işlemlere başlanmamış eşya, herhangi bir adli veya idari takibata konu olmaması halinde gümrük mevzuatının tasfiye edilecek eşyaya ilişkin işlemlere dair hükümleri ve Tasfiye Tüzüğü hükümlerine göre tasfiye edilir. Eşya sahipleri veya

⁵³ <http://www.finaldis.com.tr>

⁵⁴ Bağrıaçık, a.g.e., 38-42

temsilcileri tarafından beyanda bulunabilirler. Beyannameye düzenleyip imzalayan bu kişiler beyan sahibi sayılır.⁵⁵

Bu şekilde düzenlenip imzalanan beyannameler ile bu beyannameler kapsamı eşya ve söz konusu eşyanın beyan edildiği serbest dolaşıma giriş rejimine ilişkin hükümlerin uygulanması için gerekli olan belgeler gümrük idarelerine yukarıda belirtilen kişiler veya gümrük müşavir yardımcıları tarafından verilir. Bir beyannamenin tescilinin belirli bir kişi için özel yükümlülükler getirmesi halinde bu beyanın söz konu kişi tarafından veya bu kişi hesabına yapılması ve beyan sahibinin Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olması gerekir. Doğrudan ve dolaylı temsil çerçevesinde gümrük idarelerine verilen beyanname imzası bulunan kişiler cezai hükümlerin uygulanması açısından beyannameye belirtilen bilgiler ile beyannameye ekli belgelerin doğruluğu ve ilgili rejimin gerektirdiği bütün yükümlülükler uyulmasından sorumludurlar. Doğrudan temsil durumunda bu sorumluluk adına hareket edilenlere aittir.⁵⁶ Bütün diğer gümrük rejimlerinde olduğu gibi, Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen eşyanın serbest dolaşıma girişi talebi, yükümlünün gümrük idaresine beyanda bulunması suretiyle yapılmaktadır. Gümrük beyanı; yazılı olarak, sözlü olarak, bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla veya eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarruf yoluyla yapılabilir. Ticari nitelikli eşya ithalatında bu beyan şekillerinden en sık kullanılanı bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla beyan şeklidir. Rakamsal bir değer vermek gerekirse her 100 beyandan yaklaşık 95'i bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapılmaktadır. Bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla beyan, bugün itibariyle dar anlamda, yazılı beyanın BİLGE yazılımının kullanıldığı bilgisayar ortamında yapılmasıdır. Bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla beyanda bulunabilmesi için beyanda bulunacakların önceden ithalatın yapılacağı gümrük idaresinden kullanıcı kodu ve şifresi almaları zorunludur. Bu şekilde kullanıcı kodu ve şifresi alanlar, gümrük idarelerindeki veri giriş terminallerini (yerel alan ağı) veya ofislerindeki bilgisayarlarını (geniş alan ağı) kullanarak beyanda bulunabilirler. Bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla beyan çerçevesinde, beyanda bulunan kişilerin beyana ilişkin bilgileri bilgisayar veri

⁵⁵ Yunar, a.g.e., s. 56-57

⁵⁶ Bağrıaçık, a.g.e., s. 40-41.

tabanına girmesiyle beyanname tescil edilmiş olur ve o tarihten itibaren gümrük yükümlülüğü başlar. Yazılı beyan, normal veya basitleştirilmiş usul dairesinde yapılır. Yazılı beyan, Gümrük Yönetmeliğinin 16 no.lu ekinde yer alan gümrük beyannamesi ile yapılır. Gümrük beyannamelerinin, Gümrük Yönetmeliğinin 16 no.lu ekindeki örneğe uygun olarak basımı ve dağıtımı Gümrük Vakfı tarafından yapılmaktadır. Gümrük Vakfının size en yakın temsilciliğini öğrenmek ve bu konuda daha fazla bilgi edinmek için Gümrük Vakfı ile temasa geçilmelidir.

c. Süre

Geçici depolama yerinde bulunan ve serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında beyanda bulunulan eşyanın gümrük işlemleri, deniz yoluyla gelenler için 45 gün, diğer yollarla gelenler için ise 20 gün içinde tamamlanmalıdır. Aynı maddenin 3 üncü fıkrası, şartlar gerektirdiği takdirde Gümrük Müsteşarlığının bu sürelerden daha kısa bir süre saptayabileceği veya bu sürelerin uzatılmasına izin verebileceği hükmünü amirdir. Gümrük antrepolarında bulunan eşya için, serbest dolaşıma giriş rejimine ilişkin beyanname verilmesi halinde, gümrük işlemlerinin beyannamenin tescil tarihinden itibaren otuz gün içinde bitirilmesi gerekir.

d. Gümrük Yükümlülüğü

Serbest dolaşıma giriş rejiminde, bir başka ifade ile ithalatta, gümrük yükümlülüğü, ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde doğar; ilgili beyannamenin tescil tarihinde başlar. Basitleştirilmiş usulde yapılan beyanlarda basitleştirilmiş işlemlere ilişkin beyannamenin ya da faturanın tescil edildiği ya da tescil hükmünde olan kayıt işleminin yapıldığı İthalat vergilerinden sorumlu kişi, beyan sahibidir. Dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi de yükümlüdür. Serbest dolaşıma giriş rejimi için beyanda kullanılan veriler, kanunen alınması gereken vergilerin tamamen veya kısmen tahsil edilememesine sebep olduğu takdirde, beyanın yapılabilmesi için bu verileri veren ve bu verilerin yanlış olduğunu

bilen veya normal olarak bilmesi gereken kişiler de gümrük vergilerinden sorumludur.⁵⁷ Aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunlar söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Bir eşyaya uygulanacak ithalat vergileri tutarı, bu eşyaya ilişkin gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre belirlenir. Serbest dolaşıma giriş rejimi çerçevesinde beyanın bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapıldığı hallerde, ithalat vergileri BİLGE tarafından beyannamenin tescili sırasında otomatik olarak hesaplanır. Beyanın yazılı olarak yapıldığı hallerde, ithalat vergileri muayene memuİthalat vergileri tahakkukun kesinleşmesini müteakip (yükümlünün ithalat vergilerine öngörülen süreler içinde idari veya adli yargı mercileri nezdinde itiraz edilmemesi), bir başka ifade ile ithalat vergilerinin kesinleşmiş kamu alacağı haline gelmesinden sonra, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen usullere göre ödenir. Süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. İthalat vergileri, gümrük idarelerinde gümrük saymanlıklarına veya yetki verilen bankalara Türk Lirası olarak ödenir. Kanunen ödenmemeleri gerektiği halde ödenmiş olduğu belirlenen ithalat vergileri geri verilir. Kanunen tahakkuk ettirilmemeleri gerektiği halde tahakkuk ettirilen ithalat vergileri kaldırılır. Ancak, kanunen ödenmemesi veya tahakkuk ettirilmemesi gereken ithalat vergileri ilgili kişinin kasten yaptığı bir tahrifat sonucunda ödenmiş veya tahakkuk ettirilmişse, bu vergilerin geri verilmesine veya kaldırılmasına ilişkin talepler kabul edilmez. Kanunen ödenmemeleri gereken ithalat vergileri, söz konusu vergilerin yükümlüye tebliğ edilmesi ve ilgilinin 3 yıl içinde gümrük idaresine müracaatı üzerine geri verilir veya kaldırılır.Yapılan denetlemeler sonucunda hiç alınmadığı veya noksan alındığı belirlenen ithalat vergileri, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren 3 yıl içinde istenebilir. Bu şekilde sonradan istenen ithalat vergilerinin, (yükümlünün düzeltme ve itiraz hakkı saklı kalmak üzere) yükümlüye tebliğ edildiği tarihten itibaren

⁵⁷ H. Çınar, **Pratik İthalat İhracat İşlemleri ve Dış Ticarete Finansman Teknikleri**, Ankara :ARC Eğitim Danışmanlık ve Organizasyon Hizmetleri A.Ş., , 2001, s. 48-50.

on gün içinde ödenmesi zorunludur.⁵⁸ Kişiler, tebliğ edilen ithalat vergilerine ve cezalara karşı 7 gün içinde kararı alan gümrük idaresinin bağlı bulunduğu gümrük başmüdürlüğü nezdinde doğrudan itirazda bulunabilecekleri gibi, kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri için tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde ilgili gümrük idaresine verecekleri bir dilekçe ile düzeltme talebinde de bulunabilirler. Aynı şekilde düzeltme taleplerine ilişkin kararlara da yine kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren 7 gün içinde itirazda bulunabilirler. Yapılan itirazlarla ilgili olarak Gümrük başmüdürlükleri ile Gümrük Müsteşarlığı kararlarına karşı işlemin yapıldığı gümrük müdürlüğünün veya gümrük başmüdürlüğünün bulunduğu yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabilir. 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun hükümleri saklı kalmak üzere, gümrük yükümlülüğü; Vergilerin ödenmesi, Vergilerin kaldırılmasına karar verilmesi, Eşyanın bir serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında tesliminden önce zapt ve müsadere edilmesi veya imha edilmesi; serbest dolaşımda olmayan eşyanın hazineye hiçbir masraf getirmeyecek şekilde, gümrük idaresinin gözetiminde imhası veya gümrüğe terk edilmesi; doğal özellikleri veya beklenmeyen haller yahut mücbir sebep nedeniyle telef veya kaybı hallerinde sona erer.

e. Serbest Dolaşıma Girişte Ödenmesi Gereken Vergiler

Serbest dolaşımda, gümrük vergisi, toplu konut fonu, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin ödenmesi gerekmektedir.

i. Gümrük vergileri

Gümrük vergisinin dayanağı 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkındaki kanundur. Bu kanunun eki olan Armonize Sistem Nomanklatörü esas alınarak hazırlanmış bulunan Gümrük Giriş Tarife cetvelinde eşyaların gümrük vergisi oranları belirtilmiştir. Bakanlar Kuruluna, Uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerimiz saklı kalmak üzere Gümrük Giriş Tarife Cetvelindeki oranları sıfıra

⁵⁸ Bayram, Çelik, Coşkun, Şenol., '*Gümrük İdarelerince Tahsil ve Takip Edilen vergi ve Fonlar*', Gümrük Dünyası Dergisi, sayı:33, İstanbul 2002, s.17-23

kadar indirme ve %50 sine kadar artırma yetkisi verilmiştir. Bu kapsamda, her yıl Bakanlar Kurulu, uluslar arası anlaşma hükümlerini de dikkate alarak İthalat Rejim Kararı ekinde gümrük vergisi oranları belirlemektedir.

ii. Toplu Konut Fonu

Türkiye ile AB arasında oluşturulan Gümrük Birliğinin bir sonucu olarak Türkiye ile AB arasındaki ticarete sanayi ürünleri üzerindeki vergiler tamamen kaldırılmıştır. Tarım ürünleri ise Gümrük Birliği anlaşmasının dışında tutulmuştur. Bununla beraber işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları üzerinden de vergi alınmaması kabul edilmiştir. İşlenmiş sanayi ürünlerinde, ürünün sanayi payının vergi kapsamı dışında tutulabilmesi için işlenmiş tarım ürünlerindeki tarım payı ile sanayi payının hesaplanması gerekir.

Gümrük Kanununun 167 inci maddesine göre gümrük vergisinden muaf olan ithalat Toplu konut Fonuna tabi değildir.⁵⁹

iii. Katma Değer Vergisi

KDV nin dayanağı 3065 sayılı KDV kanunudur. İthalatta eşya ithal edenler bu verginin yükümlüsüdürler. KDV ni doğuran olay, ithalatta vergi ödeme mükellefiyetinin başlamasıdır. Bu mükellefiyet de serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihinde başlamaktadır.⁶⁰

KDV oranları kanunun verdiği azami ve asgari oranlar çerçevesinde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Şu an için KDV genel oranı %18 dir. Bununla beraber Bakanlar Kurulu kararı ile yayınlanan 2 farklı liste kapsamı eşya için farklı vergilendirme söz konusudur. I I sayılı liste için bu oran %1, II sayılı liste için ise bu oran % 8 dir.

KDV nin özelliği diğer kanunlardaki vergi muaflık ve istisnaların bu vergi bakımından geçersiz olmasıdır. KDV ye ilişkin istisna ve muafiyetlerin bizzat KDV Kanununa konulması gerekmektedir.

⁵⁹ Göçelik,, a.g.e., s.38

⁶⁰ 02.11.1984 tarihli, **3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu**, madde: 10/1

Diğer taraftan, KDV kanunu Gümrük Kanununa paralel olarak, Gümrük Kanununda serbest dolaşıma girişte vergiden istisna veya muaf tutulan hallerin büyük çoğunluğu için KDV muafiyeti öngörmüş, yine gümrük vergisi tahsilatı söz konusu olmayan antrepo, transit, geçici ithalat ve dahilde işleme gibi rejimler için de KDV muafiyeti sağlanmıştır.⁶¹

iv. Özel Tüketim Vergisi

ÖTV nin dayanağı 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunudur.İthalatta, kanunun ekinde yer alan liste kapsamı eşyadan ithal edenler bu verginin yükümlüsüdürler. ÖTV yi doğuran olay, aynen KDV de olduğu gibi İthalatta gümrük yükümlülüğünün doğmasıdır.Serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescili ile yükümlülük başlamaktadır. ÖTV KDV gibi genel bir vergi değildir. Sınırlı bazı eşya üzerine konulmuştur.Bu eşyalar 5 liste halinde ÖTV kanununa eklenmiştir. Genel itibariyle; I sayılı liste akaryakıt ürünlerini, II sayılı liste taşıt araçlarını, III sayılı liste alkolsüz ve alkollü içkiler ile tütün mamullerini IV ve V sayılı listeler ise lüks addedilebilecek birtakım eşyayı içermektedir.

f. Rejimin İşleyişi

Eşyanın serbest dolaşıma girişi beyan ile başlar. Vergi numarasına sahip her gerçek ve tüzel kişi ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilir.

İthal edilen eşya nitelik olarak birden fazla tarife pozisyonuna girebilir ve her bir tarife için kendi eşya pozisyonuna göre işlem yapılması ek iş yükü ve masraf gerektirebilir.Böyle bir durumda yükümlünün talebi olursa, gümrük idareleri eşyanın tamamını tek bir tarifeden beyan ettirip en yüksek ithalat vergi oranına tabi eşyanın tarife pozisyonuna göre vergi uygulayabilirler.

⁶¹ 02.11.1984 tarihli, **3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu**, madde: 16

Serbest dolaşımda bulunan eşya Türkiye serbest bölgesinden ihraç edildikten sonra aşağıda sayılan çeşitli nedenlerle yeniden serbest dolaşıma sokulmak istenebilir.

- Hariçte işleme rejimi dışında Türkiye'den geçici olarak çıkartılan taşıtlar ve eşyanın ayniyatına uygun olarak geri getirilmesi.
- Kesin ihracı yapıldıktan sonra gönderildiği ülkenin mevzuatı nedeniyle, kusurlu veya sözleşme hükümlerine aykırı olması nedeniyle geri gelen eşya
- Konsinye satış suretiyle ihraç edilen ancak satılamayıp geri gelen eşya
- Dahilde işleme rejimine tabi tutulduktan sonra ihraç edilen ancak tekrar geri gelen eşya

Serbest dolaşımdaki eşya, Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edildikten sonra üç yıl içinde yeniden serbest dolaşıma sokulursa ithal vergilerinden muaf tutulur. Bu muafiyet, geri gelen eşyanın ihracı sırasındaki ayniyatı değişmeden ithal edilmesi halinde tanınır. Dikkate alınacak bu üç yıllık sürenin başlangıcı, eşyanın fiilen ihraç edildiği tarihtir. Üç yıllık süre zorlayıcı sebeplerle uzatılabilir. Ek süreler dahil süresini aşarak geri getirilmemiş eşyaya vergi muafiyeti tanınmaz.

Serbest dolaşımda bedelsiz ithalat da söz konusu olabilmektedir. Bu tür ithalatta Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen eşyanın bedeli için göndericiye herhangi bir döviz transferi yapılmamaktadır. Başta vergilendirme olmak üzere serbest dolaşıma ilişkin diğer bütün gerekliliklere uyulması gerekir. Ancak, bazı durumlarda bazı gereklilikler açısından bedelsiz ithalatta istisna uygulanması mümkündür.⁶²

g. Rejimin İhlali ve Yaptırım

Serbest dolaşıma giriş rejimine ilişkin olarak yükümlü tarafından yapılan beyan ile muayene veya denetim sonucunda veya teslimden sonra kontrol sonucunda farklılık tespit edilebilir. Beyana göre hesaplanan gümrük vergisi ile muayene sonuçlarına göre

⁶² Göçelik, a.g.e., s.53, 54, 55

alınması gereken gümrük vergisi arasındaki fark %5 i aştığı takdirde gümrük vergisinden ayrı olarak farkın üç katı para cezası alınır. %5 i geçmeyen bir fark için vergiden başka vergi farkının bir katı para cezası alınır.⁶³

Gümrük kanununun 23-31 inci maddeleri arasında eşyanın gümrük kıymetinin nasıl belirleneceği ve kıymete dahil edilecek ve edilmeyecek unsurlara yer verilmiştir. Buna rağmen beyanda kıymet noksanlığının maddi hesap hatasından kaynaklanıp kaynaklanmadığına göre noksan alınan vergilerin bir veya üç katı para cezası alınacaktır.

Serbest dolaşıma girişte eksik gümrük vergisi ödemeye yönelik girişimler kasıtlı olarak ve gerçeğe aykırı belge düzenlemek şeklinde de kendini gösterebilir. Bu durumda kanunun 4926 sayılı Kaçakçılıkla mücadele kanunu kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

2. Transit Rejimi

a. Rejimin Amacı ve kapsamı

22/12/1995 tarihli ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın 3 üncü maddesinin (e) bendine istinaden, yurtdışında veya serbest bölgede yerleşik bir firmadan ya da antrepodan satın alınan malların, ülkemiz üzerinden transit olarak veya doğrudan doğruya yurtdışında veya serbest bölgede yerleşik bir firmaya ya da antrepoya satılmasına ilişkin usul ve esaslar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Transit ticarete alış ve satış bedelleri arasında lehte fark olması esastır. Ancak, alış ve satış bedelleri arasında aleyhte farkın söz konusu olması halinde, transit ticaret formunun düzenlenmesine ilişkin talepler; a) Aleyhte farkın, kambiyo mevzuatında belirlenen genel terkin limitini aşmaması ya da genel terkin limitini aşmakla birlikte kambiyo mevzuatında belirlenen mücbir sebep hallerine dayandığının tevsiki halinde ilgili bankalarca, b) Aleyhte farkın, genel terkin limitini aşmakla birlikte, mücbir sebep

⁶³ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 234

halleri dışında kalan haklı durumlara dayanması halinde Dış Ticaret Müsteşarlığınca (İhracat Genel Müdürlüğü), sonuçlandırılır.⁶⁴

Yabancı eşya ile ihracat gümrük işlemleri tamamlanmış eşyanın gümrük gözetimi altında Türkiye Gümrük Bölgesinde bir yerden diğer bir yere taşınması Gümrük Kanunu ve Yönetmeliğindeki Transit Rejimi hükümlerine tabidir. Transit rejimi hak sahibi olan kişiler; eşyayı öngörülen süre içerisinde ve gümrük idarelerince alınan önlemlere uymak suretiyle varış yeri gümrük idaresine sağlam ve noksansız sunmak ve transit rejimi hükümlerine uymakla yükümlüdür. Gümrük idaresinden izin alınmadan taşıttan taşıta veya geçici depolama yeri ve antrepodan taşıta eşya yüklenemez veya taşıttan eşya boşaltılamaz.

b. Transitte Belge Kullanımı ve Teminat

Transit Rejimine tabi eşya, transit beyannamesi kapsamında, TIR karnesi kapsamında veya uluslar arası anlaşmalar kapsamındaki diğer transit beyannameleri kapsamında taşınır. Transit rejimi, eşyanın ve belgelerinin bu rejim hükümlerine uygun olarak varış (sevk edildiği) gümrük idaresine sunulması üzerine sona erer. Transit eşyası için tahakkuk edebilecek gümrük vergilerini sağlamak üzere bir teminat verilmesi zorunludur.⁶⁵ Teminat transit beyanın yapıldığı giriş veya hareket gümrük idaresine verilir ve çıkış veya varış gümrüğünden teyit edilmesi üzerine yine giriş veya hareket gümrük idaresince çözülür. Teminat Yeni Türk Lirası veya döviz cinsinden nakit olarak alınmışsa teminata ilişkin belgenin ibrazı şartıyla varış veya çıkış gümrük idaresince teminat çözülebilir. TIR karnesi kapsamında taşımalarda teminat alınmaz. Transit suretiyle taşınmasına izin verilen eşyanın gümrük vergileri karşılığı teminat verilmesi yerine, memur refakatinde taşınması da mümkündür. Memur refakati talep edenler tarafından; refakat memurunun refakat ve dönüş süresini kapsayan yolluk ve yevmiyelerinin, zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında ödenecek tazminat tutarı

⁶⁴ http://www.elitlojistik.com/new_page_54.htm

⁶⁵ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 85

üzerinden yapılacak kaza ve ölüm masraflarının ödenmesi ve taahhütname verilmesi gerekir.⁶⁶

c. Vergi Muafiyeti

Transit olarak geçen taşıt ve eşya transit geçişler dolayısıyla gümrük vergilerine tabi tutulmaz. Ancak, transit eşyasına ilişkin olarak yapılan hizmet ve denetlemenin gerektirdiği masraflarla, yükleme, boşaltma, mühürleme, antrepo veya depolarda muhafaza gibi hizmetler karşılığı ücret alınır.

d. Transit Hükümlerinin İhlali

Gümrük kanununda ayrı bir ceza tayin edilmiş haller saklı kalmak üzere, Gümrük kanununa ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan tüzük, yönetmelik, tebliğ ve talimatlarla getirilen şekil ve usullere aykırı hareket edenlere kanunda belirtilen para cezaları uygulanır. Transit rejimi çerçevesinde taşınan eşyayı, rejim hükümlerine aykırı olarak yurt içinde bırakanlar hakkında eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katına kadar ağır para cezasına hüküm olunur. Ayrıca, eşya müsadere edilir. Uluslararası eşya taşıyan araçlarla yasadışı göç amacıyla insan taşındığının tespit edilmesi halinde; Gümrük İdaresince olay bazında Gümrük Kanununa göre; TIR araçlarına para cezası uygulanır. İlgili nakliyeciler ve TIR aracı sürücüsü hakkında Türk Ceza Kanunu uyarınca cezalandırılmaları için Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. TIR karnesi himayesinde taşımalarla ilgili olarak ayrıca TIR sözleşmesi hükümleri uygulandığından TIR sistemi içerisinde çalışan firmaların sözleşme, kanun ve yönetmelik hükümlerini ciddi ihlalleri tespit edildiğinde TIR sisteminden çıkarılması için gerekli işlemler başlatılır.⁶⁷

⁶⁶ Atilla, Bağrıaçık, Mustafa, Yılmaz, *Dış Ticarete Tek İdari Belge Kullanım Klavuzu ve A.B. Gümrük Mevzuatı*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s.66-67

⁶⁷ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 84-92

e. Giriş ve Hareket Gümrük İdarelerinde Muayene

Transit rejimine tabi eşya, şüphe veya ihbar durumları hariç olmak üzere varış veya çıkış gümrük idaresine kadar muayene edilmeksizin ve gerektiğinde mühür altına alınarak veya memur eşliğinde sevk edilir. Eşyanın tam muayenesi yapılması gerektiğinde, muayenede transit rejimi hak sahibi, temsilcisi veya taşınmasından sorumlu kişiler de bulunabilir.

f. Rejimde Kullanılan Başlıca Belgeler

i- Özel Yük Taşıma Belgesi

TIR karnesinin kapağı ile bütün yapraklarında karnenin basıldığı dilde büyük harflerle "Ağır veya havaleli eşya" kaydı bulunan karneler kapsamı eşyayı taşıyan taşıtlar için Karayolları Genel Müdürlüğünden "Özel Yük Taşıma Belgesi" alınması mecburidir (Tır Uygulama Tebliği)

ii- Denetleme Belgesi

Gümrük İşlemi biten TIR aracının gümrük sahasını terk ettiği tarih ve saat, gümrük yetkililerince TIR Denetleme Belgesine yazılır ve imzalanır. bu belgenin bir nüshası araç sürücüsüne verilir. Sürücü denetleme belgesi ile belirlenen güzergah üzerindeki TIR denetleme ve konaklama noktalarına uğramak ve denetleme belgesine bu noktalarda gerekli işlemi yaptırmak zorundadır. Ancak, Giriş-çıkış yapılan gümrük kapılarının yanında veya çok yakınındaki TIR Denetleme ve Konaklama Noktalarına denetleme belgesi işlemi için uğrama zorunluluğu yoktur. Ancak, çıkış kapılarına gelen TIR araçlarının yığılmalar nedeniyle yol süresinin aşılacağı durumlarda sürücüler bu denetleme noktalarında denetleme belgesini polise ibraz ederek kayıt düşülmesini talep edebilirler.

iii -Güzergah Haritası

Giriş ve hareket gümrük idarelerinde, sevkedilecek taşıtların sürücülerine TIR Güzergahı haritası verilir.

iv– Boş TIR Araçları İçin Taşıt Giriş-Çıkış Formu

Türkiye Gümrük Bölgesine boş olarak gelen veya yükünü boşalttıktan sonra yurtdışına çıkacak olan ya da yük almak üzere başka bir gümrük idaresine boş olarak sevk edilen ticari kullanıma mahsus kara taşıtları (dolu veya boş otobüsler dahil) ile Bakanlar Kurulu Kararları uyarınca İl Valiliklerince tanzim edilen Sınır Ticareti Uygunluk Belgesine istinaden ithal eşyasının taşımacılığında kullanılan taşıtlar için gümrük idarelerince düzenlenen belgedir.⁶⁸

v – Taşıt Sigortası (sigorta Poliçesi)

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ve Karayolları Trafik Tüzüğü gereğince Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen ticari kullanıma mahsus kara taşıtları için ilgili ülke tarafından düzenlenmiş ve Türkiye’de geçerli olan sigorta poliçesi veya bu poliçenin bulunmaması halinde Türkiye Gümrük Bölgesinde kalacağı süre kadar geçerli zorunlu trafik sigortası yaptırılır.

g . Ticari Taşıtların Türkiye’de Kalma Süresi

Ticari kullanıma mahsus kara taşıt araçları, yolcuların alınması, taşınması, eşyanın yüklenmesi ve taşıtın bakım ve onarım işleri gibi geçici ithal talebine esas olan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için başvuruyu yapan kişinin beyanı dikkate alınarak gümrük idarelerince belirlenen süre boyunca Türkiye Gümrük Bölgesinde kalabilirler.

⁶⁹

h . TIR Karnesi Himayesinde Eşya Taşıyan Yabancı Taşıtların Kayıtları

TIR karnesi ile eşya taşımalarında, Giriş veya hareket gümrük idarelerince; Triptik, Gümrüklerden Geçiş Karnesi (Carnette de Passage en Dauane), Taşıt Giriş-Çıkış formu

⁶⁸ Bağrıaçık, Yılmaz, a.g.e., s.68

⁶⁹ 27.10.1999 tarihinde TBMM’nde kabul edilen **4458 sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 86

gibi belgeler istenilmez. Bu taşımacılıkta kullanılan TIR karnesi giriş ve çıkış yapraklarının arka yüzüne taşıtın mülkiyet belgelerindeki bilgiler ve ayrıca taşıtın muayenesi sonucunda tespit edilen hususlar kaydedilir.⁷⁰

1. Girişte Veya Çıkışta Taşıt, Römork Ve Konteynerlerin Açılıp Kontrol Edileceği Haller

- İdare Amiri tarafından gerek duyulanlar
- Haklarında İhbar ya da kuvvetli bir şüphe bulunanlar
- Mühürleri bulunmayanların veya koparılmış ya da bozulmuş halde olanlar
- Brandalı taşıtlarda brandalarda sökülük, yırtık veya TIR Sözleşmesinin 2 no.lu ekinde belirlenen şekle uygun olmayan yama bulunanlar
- Kapalı römork veya konteynerlerde kırık yada delik bulunanlar
- Tartıda tespit edilen ağırlık ile TIR karnesinde kayıtlı ağırlık arasında farklılık olması eşya kıymetinin çok düşük görülmesi

Masrafları taşıyıcıya ait olmak üzere taşıt, romörk ve konteynerler açılarak eşya muayene edilir, eşya ile TIR karnesi kayıtları karşılaştırılır. Bu muayenede TIR karnesi ve diğer belgelerdeki kayıtların uygun bulunduğu gümrükçe anlaşılması halinde Taşıta tekrar mühür tatbik edilerek sevk edilir.

Güzergah kat etme süresi; giriş veya hareket gümrüğündeki gümrük işlemleri tamamlanıp taşıt sevk edilirken, taşıtın takip edeceği güzergahı ne kadar sürede kat edeceği, mevsim ve yol şartlarına göre; Nisan-Mayıs Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül

⁷⁰ Sayiner, **Belgelerle Uygulamalı Gümrük İşlemleri ve Dış Ticaret** s.82

aylarında azami 144 saat, Ekim-Kasım-Aralık-Ocak-Şubat-Mart aylarında azami 192 saat olarak tanınır. TIR karnesinin 20 no.lu bölümüne transit için belirlenen süre yazılır.

i . Güzergah kat etme süresinin ihlali

Yukarıda belirtilen esaslara göre verilen süreler geçtikten sonra varış veya çıkış gümrük idaresine gelen araç için Gümrük Kanunu uyarınca para cezası uygulanır. Ancak, Giriş veya hareket gümrük idaresince verilen transit süresinin, güvenlik sorunu, arıza, kaza, yol yapımı, yol kapanması, hastalanma veya araç şoförünün emniyeti suiistimal suçu işlenmesi veya başka bir nedenle geçirilmesi halinde, ilgililerin en yakın Emniyet, Jandarma, Gümrük, Sağlık gibi ilgili mercilerden alacakları belgelerle bu durumlarını belgelendirmeleri halinde Gümrük Kanunu uyarınca öngörülen para cezası uygulanmaz.⁷¹

j . TIR Denetleme ve Konaklama Noktaları

Güzergahta TIR araçlarının denetim ve kontrollerinin sağlanması amacıyla TIR Güzergahı üzerinde belirlenen TIR Denetleme ve Konaklama Noktalarına uğramaları için sevk eden gümrük idaresince araç sürücüsü bilgilendirilerek verilecek haritada bu noktalar gerektiğinde işaretlenir.

Güzergahta ve Denetleme ve Konaklama Noktalarında emniyet ve gümrük görevlilerince yapılan denetlemelere ilişkin olarak Denetleme Belgesine gerekli kayıtlar yapılır.

Giriş veya hareket gümrük idarelerince belirlenen güzergaha; beklenmeyen durumlar ve mücbir sebepler dışında uymayan taşıtlara Kaçakçılığa ilişkin Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla Gümrük Kanununda belirtilen para cezası uygulanır.

TIR güzergahı boyunca gerektiğinde diğer güvenlik önlemleri emniyet birimleri (polis/jandarma) tarafından sağlanır.

⁷¹ 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen **4458 sayılı Gümrük Kanunu**, Madde 84-86

k. TIR Sürücülerinin Uymak Zorunda Olduğu Yasaklar

(a)- Uluslararası eşya taşıyan TIR araçları askeri yasak bölgelerde duramazlar. Bu taşıtların askeri tesis, birlik ve kurumların yakınında park etmeleri, film ve fotoğraf çekmeleri yasaktır.

(b)- Uluslararası eşya taşıyan TIR araçları belirlenen güzergahlar dışında hareket edemezler.

(c)- TIR sürücülerini denetleme ve konaklama noktalarına kendilerine bildirilen müddetler içinde gelmeye ve Türkiye’de izledikleri güzergahların genel geçiş süresine uymaya mecburdurlar.

(d)- Türkiye’den transit geçen araçlar, yerleşim bölgelerinde duramazlar ve park edemezler.

(e)- Denetleme ve konaklama noktaları dışında arıza, kaza, yol yapımı, yol kapanması ve hastalanma gibi nedenlerle park etmek mecburiyetinde kalan taşıt sürücülerini en yakın emniyet, jandarma veya gümrük teşkilatına başvurarak gecikme sebeplerini tevsik eden bir belge almak zorundadır.

l. Telef veya Kayıp Olan Eşya

Türkiye’de transit halindeki eşyanın beklenmeyen haller veya mücbir sebeplerle telef veya kaybı halinde, gümrük vergileri alınmaz. Olayın gümrük idaresinin de taraf olduğu mahkeme kararı ile kanıtlanması gerekir. Ancak, suçüstü hırsızlıkların; hazırlık tahkikatı üzerine Cumhuriyet Savcılığınca verilen belge ile, Herkes tarafından bilinen ve duyulan olaylarda; o yerin en büyük mülki amirinin vereceği belge ile, Trafik kazalarının; kaza raporuna göre en yakın gümrük idaresince yapılan tespit ve gümrük idare amirinin vereceği karar ile kanıtlanması sağlanır.⁷²

⁷² Göçelik, a.g.e., s.163

m . Çıkış veya Varış Gümrük Değişikliği

(a) -Giriş veya hareket Gümrüğü tarafından, TIR karnesine kaydedilen Çıkış Gümrüğünden başka bir Gümrük İdaresinden çıkarılmak istenen yabancı plakalı taşıt için Gümrük idarelerini tatmin edecek mucbir sebep bulunduğu anda taşıt açılarak, Gümrük idaresince oluşturulacak heyet huzurunda muayenesi yapılır. Eşya TIR karnesine uygun bulunduğu takdirde, taşıt tekrar mühür altına alınarak Gümrük Kanununda yer alan usulsüzlük para cezası da tatbik ve tahsil edildikten sonra taşıtın çıkışına izin verilir veya belirlenen çıkış gümrüğüne sevk edilir

(b)- TIR karnesi kapsamında yapılan taşımacılıkta, akit ülke hareket gümrük idarelerince TIR karnesinin 12 no.lu bölümünde belirlenmiş olan Türkiye'deki Varış Gümrük İdarelerinin sırasının değiştirilmesi talep edildiğinde veya 12 no'lu bölümde varış veya çıkış gümrüğü hiç belirtilmemiş ya da yanlış bir gümrük idaresi yazılmış olduğu durumlarda; taşıyıcının talebi doğrultusunda eşyaya ait belgelere bakılarak işlem yapılır ve bu değişiklik sebebiyle bir usulsüzlük cezası uygulanmaz

(c)- Giriş Gümrük idaresi tarafından sevk edilen TIR karnesinde adı yazılı olan varış gümrüğünden başka bir gümrük idaresine eşya boşaltılmak istenmesi halinde, gümrük idaresini tatmin edecek mucbir sebep (ithalatçıdan alınacak yazı ile birlikte uluslararası kabul görmüş, CMR, Fatura gibi belgelerle müracaat edilmesi halinde) bulunduğu anda bu talep kabul edilir, Gümrük Kanununda yer alan usulsüzlük para cezası uygulanarak diğer işlemler sonuçlandırılır.

(d)- Mücbir sebeplerin varlığı halinde yapılan gümrük değişikliği talebi; müracaat edilen gümrük idareleri tarafından mücbir sebebin uygun bulunması halinde kabul edilir. Gümrük değişikliği talebiyle bir gümrük idaresine TIR aracının getirilmiş olması, daha önce belirlenen güzergahın ihlali olarak değerlendirilmez

3. İhracat Rejimi

a. Rejimin Amacı ve Kapsamı

İhracat Rejimi, serbest dolaşımda bulunan eşyanın ihracat amacıyla Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkışına ilişkin hükümlerin uygulandığı rejim olarak tanımlanmıştır. İhracat, ticaret politikası önlemleri ve gerektiği takdirde ihracat vergileri de dahil olmak üzere çıkış işlemlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasıyla gerçekleştirilir. Türkiye Gümrük Bölgesinden ihracat edilecek eşya, ihracata ilişkin gümrük beyannamesi ile yetkili gümrük idaresine beyan edilir. Türkiye Gümrük Bölgesinden çıkacak eşyanın gümrük beyannamesine tabi olmayacağı hal ve şartlar Gümrük Yönetmeliğinde belirlenmiştir.

İhracat eşyası, buna ilişkin gümrük beyannamesinin tescili sırasında bulunduğu durum ve niteliğini gümrük denetiminden çıktığı sırada da aynen muhafaza etmesi ve bu haliyle Türkiye Gümrük Bölgesini terk etmesi koşuluyla fiilen ihracat edilmiş sayılır. Bu durumda, ihracat eşyası üzerindeki gümrük denetimi sona erer.⁷³

b. İhracat Şekilleri

06.01.1996 tarihli, 22515 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren M İhracat Yönetmeliğinde ihracat şekilleri belirlenmiştir.

- (a)- Özellik Arz Etmeyen İhracat
- (b)- Kayda Bağlı İhracat
- (c) - Kredili İhracat
- (d)- Konsinye İhracat
- (e)- İthal Edilmiş Malların İhracı
- (f)- Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat
- (g)- Bağlı Muamele veya Takas Yoluyla Yapılacak İhracat

⁷³ Füsun, Balıkcıoğlu, Ş. YILDIRIM, 'İhracatta Pratik Bilgiler', İstanbul: Gözlem Yayınları, 1990, s.8-9

(h)- Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat

(ı) - Transit Ticaret

(j)- Bedelsiz İhracat

(k)- Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Kapsamında Yapılacak İhracat

(l)- Dolaylı Ofset Yoluyla Yapılacak İhracat

(m)- Yurt Dışı Fuar ve Sergilere Katılım

(a)- Özellik Arz Etmeyen İhracat

İhracatçılar, özellik arz etmeyen ihracatta, ihracatçı birliklerine onaylattıkları gümrük beyannamesi ile birlikte, ihracatın yapılacağı gümrük idaresine müracaat ederler.

(b)- Kayda Bağlı İhracat

Kayda Bağlı İhracat listesi kapsamında yer alan malların ihracatında ihracatçılar, gümrük beyannamesi ile birlikte kayıt için ilgili ihracatçı birliklerine müracaat ederler. Birlikler onayladıkları gümrük beyannamelerine kayıt meşruhatı düşerek, gümrük idarelerine tevdi edilmek üzere ihracatçıya verirler. İhracatçılar, birliklerce kayıt meşruhatı düşülerek onaylanmış gümrük beyannamesi ile birlikte ihracatın yapılacağı gümrük idaresine müracaat ederler.⁷⁴

(c)- Kredili İhracat

Kredili ihracat talepleri ile ilgili müracaatlar mal cinsi, ödeme planı ve ödeme süresini içeren satış sözleşmesinin aslı ve Türkçe tercümesi ile birlikte ihracatçı birliklerine yapılır. Madde ve/veya ülke politikası açısından Dış Ticaret Müsteşarlığınca getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili kredili ihracat talepleri bu Müsteşarlığın görüşü alındıktan sonra, bunun dışında kalan mallara ilişkin talepler ise

⁷⁴ a.g.e., s.14

satış sözleşmesinde belirtilen esaslar dahilinde doğrudan ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Kredili ihracat taleplerinin uygun görülmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine kredili ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Fiili ihraç tarihinde başlayan kredili ihracat süresi tüketim mallarında iki (2) yıl, yatırım mallarında beş (5) yıldır.

(d)- Konsinye İhracat

Konsinye ihracat talepleri ilgili ihracatçı birliklerine yapılır. Madde ve/veya ülke politikası açısından Dış Ticaret Müsteşarlığınca getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili konsinye ihraç talepleri Müsteşarlığın görüşü alındıktan sonra, bunun dışında kalan mallara ilişkin talepler ise doğrudan ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Konsinye ihracata izin verilmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine konsinye ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Konsinye ihracat meşruhatı düşülerek onaylanan gümrük beyannamelerinin 90 (doksan) gün içinde gümrük idarelerine tevdi gerekmektedir. İhracatçılar, konsinye olarak gönderilen malların kesin satışının yapılmasını müteakip 30 (otuz) gün içinde durumu, kendileri tarafından düzenlenmiş kesin satış faturası veya örneği ve gerekli diğer belgeler ile birlikte izni veren ihracatçı birliklerine ve aracı bankaya bildirirler. Konsinye olarak gönderilen malların fiili ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde kesin satışının yapılması gerekir. Bu süre, bitiminden önce başvurulmak kaydıyla haklı ve zorunlu nedenlerle izni veren merci tarafından toplam bir yıla kadar uzatılabilir.

Süresi içinde satışı yapılan malların Kambiyo Mevzuatı'na göre bedellerinin, satılmaması halinde ise malların Gümrük Mevzuatı çerçevesinde yurda getirilmesi gerekir.

(e)- İthal Edilmiş Malların İhracı

İthalat Rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve vergileri ödenmiş bulunan yabancı menşeli yeni veya kullanılmış malların ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılır. Ancak, ihracatın desteklenmesine yönelik mevzuat, yatırım mevzuatı ile Gümrük Mevzuatı'nın mahrecine iade hükümleri saklıdır.

(f)- Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat

Serbest bölgelere yapılacak ihracat, İhracat Mevzuatı hükümlerine tabidir.

(g)- Bağlı Muamele veya Takas Yoluyla Yapılacak İhracat

Bağlı muamele veya takas talepleri, yabancı firma veya firmalar ile yapılan bağlı muamele veya takas anlaşması ve Bağlı Muamele Veya Takas Başvuru Formundan altı nüsha eklenmek suretiyle bir müracaat yazısı ile birlikte üye olunan veya bulunulan bölgedeki ihracatçı birliklerine yapılır. Bağlı muamele veya takas anlaşmasının; ithal ve ihraç edilecek malların cinsi, standardı, kalitesi, teslim şekli, teslim yeri, birim ithal ve ihraç fiyatları, değer tutarları ve anlaşmanın geçerlilik süresini içermesi gereklidir. Bağlı muamele veya takas konusu karşılıklı ödemelerin mal veya kısmen nakit ve/veya ölçülebilir olması kaydıyla hizmet ile ödenmesi mümkün bulunmaktadır. Bağlı muamele veya takas izinlerinin süresi, 6 ayı aşmamak kaydıyla firmanın yaptığı anlaşmada yer alan süre kadardır. Bu süre, bitiminden önce başvurmak kaydıyla izni veren merci tarafından iki yıla kadar uzatılabilir.

(h)- Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat

Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracata ilişkin talepler, yurt dışındaki firma veya kuruluşla yapılan; kiralanacak malın cinsi, teknik özellikleri, G.T.İ.P.'u, miktarı, birim fiyatı, değer tutarı, kira süresi, kira bedeli ve bu bedelin ödenme şekil ve zamanı, teslim yeri gibi bilgileri içeren kira sözleşmesi ile birlikte Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracata İlişkin Başvuru Formundan 5 nüsha doldurulmak suretiyle Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) yapılır. Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracatta süre bir yıldır. Bu süre, bitiminden önce başvurulmak kaydıyla haklı ve zorunlu nedenlerle izni veren merci tarafından toplam bir yıla kadar uzatılabilir. Ticari kiralamaya konu malın yurt dışında kesin satışına ilişkin talepler, ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracat izninin bitiş tarihinden önce başvurulmak kaydıyla, satış sözleşmesine istinaden Dış Ticaret Müsteşarlığı (İhracat Genel Müdürlüğü) tarafından sonuçlandırılır. Ticari kiralama yoluyla yurt dışına gönderilen malın ve kira bedelinin izin süresinin bitiminden, Ticari kiralamaya konu malın kesin

satışı halinde satış bedelinin kesin satış faturası tarihinden itibaren 30 gün içerisinde yurda getirilmesi zorunludur.⁷⁵

(i) - Transit Ticaret

Transit ticaret talepleri, "Transit Ticaret Formu" düzenlenmek suretiyle bankalara yapılır. Transit ticarete konu olan mallarla ilgili olarak, ithalata ve ihracata ilişkin vergi, resim, harç ve fon tahsil edilmez, gümrük idarelerince verilebilecek izne istinaden malların Türk gümrük hattını aşarak işçilik görmek üzere fiktif depo veya antrepolara alınması "fiili ithal" hükmünde değildir. Uluslararası anlaşmalarla ticareti yasaklanmış mallar ile Müsteşarlığın madde politikası itibariyle transit ticaretinin yapılmasını uygun görmediği mallar transit ticarete konu olamaz. İthalat ve ihracat yapılması yasaklanmış ülkelerle transit ticaret yapılamaz.

(j) - Bedelsiz İhracat

Bedeli yürürlükteki Kambiyo Mevzuatı çerçevesinde yurda getirilmesi gerekli olmaksızın yurt dışına kesin olarak mal çıkışı.

- a) Gerçek veya tüzel kişiler tarafından götürülen veya gönderilen hediyeler, miktarı ticari teamüllere uygun numuneler ile reklam ve tanıtım eşyaları,
- b) Daha önce usulüne uygun olarak ihraç edilmiş malların bedelsiz gönderilmesinin ticari örf ve adetlere uygun parçaları, fireleri ile garantili olarak ihraç edilen malların garanti süresi içinde yenilenmesi gereken parçaları,
- c) Yabancı misyon mensuplarının, Türkiye'de çalışan yabancıların, yurt dışına hane nakli suretiyle gidecek Türk vatandaşlarının, daimi veya geçici görevle yurt dışına giden kamu görevlilerinin, bu durumlarının ilgili mercilerce belgelenmesi şartıyla beraberlerinde götürecekleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya ve taşıtlar,
- d) Yurt dışında yerleşik tüzel kişiler, yabancı turistler ve yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının beraberlerinde götürecekleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya ve taşıtlar.

(a) ve (b) bendlerinde yer alan mallardan değeri 10.000 ABD dolarını

⁷⁵ a.g.e., 15-16

aşmayanların bedelsiz ihraç talepleri, Bedelsiz İhracat Formu doldurulmak suretiyle doğrudan gümrüklere yapılır. Bedelsiz ihraç izinlerinin geçerlilik süresi 1 yıldır.

Kanun, Kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış malların bedelsiz olarak ihracına izin verilmez. İhracı kendi mevzuatı uyarınca belli bir merciin ön iznine bağlı malların bedelsiz olarak ihracı, ilgili merciin ön iznine istinaden mümkündür. Bedelsiz ihracat yoluyla yurt dışına gönderilen mal ve eşyalar, ihracatta uygulanan desteklerden yararlandırılmaz. Bedelsiz ihracat, Türk Standartlarının Uygulanması Hakkındaki Tüzük hükümlerine tabi değildir.

(a), (c) ve (d) bendleri kapsamında yapılacak bedelsiz ihracatta ihracatçı birliğine üye olma şartı aranmaz.⁷⁶

c. Rejimin işleyişi:

Yukarıda belirtildiği gibi gerekli bilgi ve belgeleri ihtiva edecek şekilde usulüne uygun olarak düzenlenmiş, ihracatçı ve varsa komisyoncusu tarafından da imzalanmış olan gümrük beyannamesi Gümrük İdaresinin çıkış manifesto servisinde, çıkış tescil defterine (her mali yıl başından itibaren 1'den başlayan numara verilen, sayfaları resmi mühür ile mühürlü ve kaç sayfadan ibaret olduğu sonunda yazılı bulunan deftere) sıra numarasıyla kaydedilmek, tarih vurulmak, tescil memurunca beyannamenin ilgili sütununa isim yazılmak, imzalanmak ve resmi mühürle mühürlenmek suretiyle tamam olur. Tescilin amacı ilgili evrağa resmiyet kazandırmaktır. Çıkış beyannamesinin belirtilen şekilde tescil edilmesiyle birlikte gümrük idaresinde ihracat için işlem başlamış olur.⁷⁷

Eşyanın muayenesi 4458 sayılı Gümrük Kanununun 66 ıncı maddesi hükmü gereğince, bunların gümrük idarelerince konulmasına izin verilen yerlerde ve antrepolarda yapılır. Bu yerler dışında da eşya muayenesi yapılmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir. Eşyanın fiziki muayenesi Gümrük Yönetmeliğinin 205 inci maddesinde belirlenen usuller çerçevesinde yapılır.

⁷⁶ 06.01.1996 tarihli, **22515 sayılı İhracat Yönetmeliği**, madde 5-8

⁷⁷ Aykasım, Yusuf, Şahin, Arif, **İhracatın Desteklenmesi Mevzuatı**, Atak Yayınevi, İstanbul, 1996, s.27

Çıkış işlemlerinde muayenenin yapılabilmesi için eşyanın tamamının muayeneye arz edilmesi gerekir. Ancak, başka başka yerlerden veya kısım kısım gelmekte olduğu tevsik edilen eşya ile döküm halindeki eşyanın ve standardizasyon kontrolü yapılan maddeler ve çabuk bozulacak kan, insan dokusu, ilaç ve balık, sebze ve meyve gibi eşyanın sözü edilen yerlerde tamamı hazır bulundurulmadan veya deniz üstünde mavuna veya vapura veya vagona ve diğer kara taşıtlarına yükletilirken muayenesinin yapılmasına gümrük idare amirlerince izin verilebilir.

İhracatın yapılacağı ülkeye göre işlemler değişebilmektedir;

i - Avrupa Birliği (AB) Ülkelerine İhracat

AB ile Türkiye arasındaki ticarete A.TR.1 ve A.TR.3 olarak kullanılan dolaşım belgeleri, Gümrük Birliği Anlaşması imzalandıktan sonra sadece A.TR olarak kullanılmaya devam etmektedir, A.TR.3 Belgesi kullanımdan kaldırılmıştır. Avrupa Birliğine yapılan ihracatta, malların Katma Protokol gereğince tavizli gümrük indiriminden yararlanılması amacıyla A.TR Dolaşım Belgesinin ihracatçı ülke yetkilileri tarafından düzenlenip gümrük idarelerince vize edilmesi öngörülmektedir.

İhracatçı, bağlı bulunduğu odadan aldığı A.TR Belgesini eksiksiz ve tam olarak doldurmalı ve odaya onaylatmalıdır. 5 nüsha olarak doldurulan Dolaşım Belgesine, 1 Adet Fatura Sureti ve Dilekçe eklenmektedir.

Dolaşım Belgesinin yeşil renkte zemini olan ilk nüshaları ihracatçıya verilmektedir. Beyaz renkli olan nüsha ise Gümrük İdaresinde kalmaktadır. Diğer 2 nüsha da fiili ihracatı takip eden ilk işgünü içinde Gümrük İdaresince ilgili odaya gönderilmektedir.

Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile demir çelik ürünlerinde (AKÇT ürünleri) parafe ettiği Serbest Ticaret Anlaşması kapsamı ürünlerin ihracatında EUR-1 Belgesinin düzenlenmesi gerekmektedir.

ii- EFTA Ülkelerine İhracat

Türkiye ile EFTA Ülkeleri arasında mevcut olan Serbest Ticaret Anlaşması gereği, EUR.I. Belgeleri, EFTA Üyesi Ülkelere (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn) yapılan ihracatta aranan belgedir. Bu belge, TOBB- Türkiye Odalar ve

Borsalar Birliği'ne bağlı ihracatçının üyesi olduğu Oda'larca tasdiklenmektedir.

Bu belgenin temininde başvuru ve onay mercii ihracatçının bağlı bulunduğu Oda'dır. Önce EUR.I. formu temin edilerek doldurulur ve buna dilekçe, gerçek fatura (Maliye Bakanlığı'ndan onaylı kontrol makbuzu veya noter tasdikli ticari fatura) ve talepname eklenerek Oda'ya müracaat edilir.

iii - Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) Kapsamında Türkiye'ye Taviz Tanıyan Ülkelere İhracat

GTS'nin sağladığı tavizli gümrük oranlarından yararlanılması için preferans tanıyan ülkelere yapılacak ihracatta özel bir menşe şahadetnamesi düzenlenmesi gerekmektedir.

Ülkemiz bu sistem çerçevesinde ABD, Avustralya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, Rusya Federasyonu preferanslarından yararlanmaktadır.

Tavizlerden yararlanılabilmesi için ihracatın ilgili ülkelerden birine yapılması ve malın o ülkenin taviz tanıdığı GTS listesinde ismen yer alması gerekmektedir. Belgenin tanımında aranacak en önemli konu menşe kriteridir. 4 nüsha olarak eksiksiz ve usulüne uygun olarak doldurulan özel menşe şahadetnameleri odalarca beyan tasdiki işlemine tabi olmaktadır. Odalarca düzenlenmesinden sonra bir yazı ekinde Dış Ticaret Müsteşarlığı'na ve Bölge Müdürlüğüne gönderilmektedir. Buralardan da alınan onaydan sonra iki örneği ihracatçıya geri verilmektedir. Rusya Federasyonuna GTS kapsamında yapılan ihracatta menşe şahadetnamesinin DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı) tarafından 23 nolu kaşe ile onaylatılması gerekmektedir. Avusturalya ve Yeni Zelanda için resmi tasdik gerekmemektedir.

iv - Rusya Federasyonu'na Doğal Gaz Kapsamında Yapılacak İhracat

Rusya Federasyonu'ndan alınan doğal gaz karşılığı bu ülkeye ihracat yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılacak ihracata ilişkin mal listeleri yıllık olarak belirlenmekte ve yayınlanmaktadır. Doğal gaz kapsamında Rusya Federasyonu'na

yapılacak ihracatta, ihracatçıların DTM'na başvurmaları ve ihracatlarını kaydettirmeleri gerekmektedir.⁷⁸

d. İhracatta Kullanılan Uluslararası Dökümanlar

i - Sevk Belgesi (Konşimento - Bill Of Lading)

Tren, uçak veya gemi ile yapılan taşımacılıkta kullanılan ve malın taşımak üzere teslim alındığını ve varış noktasında konşimento sahibine teslim edileceğini gösteren kıymetli evrak niteliğinde bir belgedir.

Konşimento'da bulunması gereken zorunlu unsurlar şunlardır:

- Düzenleyen kimsenin imzası (Taşıyan veya onun yetkili kıldığı kişi)
- Taşıyanın adı ve soyadı veya ticaret unvanı
- Taşınan malın cinsi, ölçüsü (sayı, uzunluk vs.) markası, ve diğer özelliklerine ait bilgiler
- Tanzim tarihi ve yeri
- Kaç nüsha olarak düzenlendiği
- Zorunlu olmasa da konşimentoda bulunması önemli olabilecek unsurlar ise şunlardır;
- Kaptanın adı
- Yükletenin adı
- Gönderilenin adı
- Geminin adı ve uyuşu
- Yükleme limanı
- Boşaltma limanı
- Navlun

⁷⁸ Arif, Şahin, *İhracatta Pratik Bilgiler*, İstanbul: Gözlem Yayınları, 1992, s.16

- Diğer kayıtlar

Konşimento genelde deniz taşımacılığında kullanılmaktadır. Hava taşımacılığında ise aynı anlamda ve benzer bilgileri içeren konşimentolar kullanılmaktadır. Kara taşımacılığında ise "Yük Senedi" kullanılmaktadır.

ii - Sigorta Belgesi:

CIF veya CI teslim şekline göre yapılan ihracatta söz konusu olmaktadır. İthalatçının verdiği bilgiler ve talimat doğrultusunda ve ithalatçı hesabına ihracatçı tarafından yaptırılmaktadır. Dış ticarete, söz konusu olan ticari mal rizikolara karşı sigorta ettirilmiş olmaktadır.

iii - Ticari Faturalar:

Fatura: satılan bir malın niteliği, ölçüsü ile birim satış fiyatını ve toplam bedeli gösteren bir belge olmaktadır. Satıcı tarafından düzenlenmekte ve alıcıya verilmektedir.

Proforma fatura: Anlaşma safhasında ihracatçı tarafından malın birim fiyatının, özelliklerinin ve satış şartlarının yer aldığı, bilgi verme amacını güden bir teklifname niteliğindeki faturadır.

Orjinal fatura: Satış işleminin gerçekleşmesinden sonra düzenlenen bir faturadır. Orjinal fatura satış sözleşmesini belgeleyen veya satış sözleşmesinin var olduğuna dair kesin karine oluşturan bir belgedir. İthalat veya ihracatta, gümrük işlemlerinin yapılması ve vergilerin hesaplanması için orjinal fatura gerekmektedir. Orjinal fatura ihracatçı tarafından banka aracılığı ile ithalatçıya gönderilmektedir.

v - Navlun Faturası:

CF veya CIF satışta, navlun satıcı tarafından ödenmektedir. Mal ile ilgili satış faturasında, navlun tutarı mal bedeline dahil olarak veya ayrı olarak gösterilebilmektedir. Bu faturaya Navlun Faturası denmektedir. Akreditif, mal bedeli ile birlikte navlun bedelini de içeriyorsa, konşimento ve diğer sevk belgesi üzerinde "Navlunu ödenmiştir" kaydının bulunması gerekmektedir.

(e) Diğer Belgeler:

Yukarıda belirtilen belgelerden başka ülke mevzuatına, malın özelliğine ve satış sözleşmesine göre başka belgeler de zorunlu olabilmektedir. Bunlar;

i-Menşe şahadetnamesi: İhracatçının bağlı bulunduğu Ticaret Odası tarafından tasdik edilen ve ihraç konusu malın menşeyini, yani imal edildiği veya üretildiği ülkeyi gösteren belgedir. (Bu belge Harçlar Kanunu'na ekli 8 sayılı tarifeye göre harca tabidir.)Genelleştirilmiş Preferanslar Sisteminin sağladığı tavizli gümrük oranlarından yararlanılması için preferans tanıyan ülkelere yapılacak ihracatta özel bir menşe şahadetnamesi (Form-A) düzenlenmesi gerekmektedir.

ii-Çeki listesi: Çeki Listesi, hangi taşıta ne kadar mal yüklendiğini, her birim, paket, çuval, vs. ağırlığı içermektedir. Gümrük idarelerince ve hasar halinde sigorta şirketlerince istenebilmektedir.

iii-ATR dolaşım belgesi: AB ülkelerine yapılan ihracatta düzenlenen belgedir. İhracatçı ülkenin gümrük idaresi tarafından düzenlenmektedir ve ithalatçıya gümrük indiriminden yararlanma hakkını vermektedir.Bu belgeler ihracatçının bağlı bulunduğu Ticaret Odası tarafından tasdik edilmektedir.

iv-EUR.1 belgesi: Türkiye ile EFTA Ülkeleri arasında mevcut olan Serbest Ticaret Anlaşması gereği, EUR.I. Belgeleri, EFTA Üyesi Ülkelere (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn) yapılan ihracatta aranan belgedir.Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile demir çelik ürünlerinde (AKÇT ürünleri) parafe ettiği Serbest Ticaret Anlaşması kapsamı ürünlerin ihracatında EUR-1 Belgesinin düzenlenmesi gerekmektedir.Bu belge, TOBB- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne bağlı ihracatçının üyesi olduğu Oda'larca tasdiklenmektedir.Bu belgenin temininde başvuru ve onay mercii ihracatçının bağlı bulunduğu Oda'dır. Önce EUR.I. formu temin edilerek doldurulur ve buna dilekçe, gerçek fatura (Maliye Bakanlığı'ndan onaylı kontrol makbuzu veya noter tasdikli ticari fatura) ve talepname eklenerek Oda'ya müracaat edilir.

v-Sağlık sertifikası: İhraç konusu malın sağlık koşullarına uygun olup olmadığını gösteren belge niteliğindedir. Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı ya da Üniversitelerin ilgili bölümlerinden alınmaktadır.

vi-Analiz raporu: Tahlili gerektiren, özellikle gıda ve kimyasal maddelerde gerekli bir rapordur.. Genelde üniversitelerin ilgili bölümlerince hazırlanmaktadır.

vii-Koli müfredat listesi: Koliye ait faturaya sığmayacak kadar kapsamlı bilgiler bu listeye dökülmektedir. Gümrüklerce ve hasar halinde sigorta şirketlerince talep edilmektedir.⁷⁹

e . İhracatta Yasaklamalar ve Kısıtlamalar

i- İhracı Yasak Mallar Listesi

(İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin Tebliğde (İhracat 96/31) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: İhracat 2006/8) (06.06.2006 t. 26190 s. R.G.) ile Güncellenmiş Hali)

MADDE	YASAL DAYANAK
1-Kültür ve tabiat varlıkları (Eski eserler)	21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
2-Hint keneviri	24.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun
3-Tütün tohumu ve fidesi	9.5.1969 tarih ve 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu
4-Tiftik keçisi	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanunu

⁷⁹ a.g.e., s.6

5-İhracı izne bağlı mallar listesinde yer alan türler hariç bütün av ve yaban hayvanları (canlı ve cansız olarak ve tanınabilir en küçük parçaları ile bunlardan mamul konfeksiyon)	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG.'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90/234 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
6-Ceviz, dut, kiraz, armut, erik, porsuk, dışbudak, karaağaç ve ıhlamur adlı ağaç türlerinin kütük, tomruk, kereste, kalas ve taslak olarak ihracı	11.5.1974 tarih ve 14883 sayılı RG'de yayımlanan 24.4.1974 tarih ve 7/8186 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
7-30/12/2004 tarihli ve 25686 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/13 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.	
8-İhracatı yasak olan doğal çiçek soğanları	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
9-Odun ve odun kömürü (Meyve kabuklarından üretilen mangal kömürü hariç)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
10-Sığla (liquidambar orientalis)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
11-Yalankoz (pterocarya carpinifolia)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
12-Datça hurması (Phoenix the ophrasti crenter)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
13-Zeytin, incir, fındık, antep fıstığı, asma (sultani çekirdeksiz) fidanları	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı

14- 22/2/2000 tarihli ve 23972 sayılı RG'de yayımlanan 2000/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.	
15- Salep (toz, tablet ve her türlü formda)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı

ii- İhracı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi

(İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin Tebliğde (İhracat 96/31) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: İhracat 2006/8) (06.06.2006 t. 26190 s. R.G.) ile Güncellenmiş Hali)

MADDE	İZİNİ VEREN KURUM	YASAL DAYANAK
1-Harp, silah ve mühimmatı (Spor ve av tüfekleri hariç)	Milli Savunma Bakanlığı	3.1.1940 tarih ve 3763 sayılı Türkiye'de Harp Silahı ve Mühimmatı Yapan Hususi Sanayi Müesseselerinin Kontrolü Hakkında Kanun
2-Afyon ve haşhaş kellesi	Sağlık Bakanlığı	12.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun
3-Uyuşturucu maddeler ve 1972 tarihli Protokolle değiştirilen 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi, 1971 tarihli Psikotrop Maddelere İlişkin Sözleşme ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Trafikinin Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kapsamındaki mallar	Sağlık Bakanlığı	24.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun ve 1972 tarihli Protokolle değiştirilen 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi, 1971 tarihli Psikotrop Maddelere İlişkin Sözleşme ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Trafikinin Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

4-Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi Kapsamındaki mallar	Çevre Bakanlığı	15.5.1994 tarih ve 21935 sayılı RG'de yayımlanan 7.3.1994 tarih ve 94/5419 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmış Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi
5-Yaban domuzu, kurt, çakal, tilki, sansar, porsuk ile yılanlar, kaplumbağa ve kertenkelelerin canlı ve cansız halde ve bunların tanınabilir parçaları ile bunlardan mamul konfeksiyon	Orman Bakanlığı	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90/234 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
6-Gübreler (Kimyevi gübreler hariç)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	13.1.1965 tarih ve 11905 sayılı RG'de yayımlanan 19.12.1964 tarih ve 6/4090 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 27.12.1924 tarih ve 2/1771 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
7-Tohumlar (Orman ağacı tohumları hariç)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	21.8.1963 tarih ve 308 sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun
8-Su ürünlerinden su ürünleri avcılığını düzenleyen esaslar çerçevesinde avlanması yasak olan cins ve nitelikteki su ürünleri (sülükler dahil)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.3.1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
9-Yarış atları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanunu
10-YemKanunu kapsamına giren yemler	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	29.5.1973 tarih ve 1734 sayılı Yem Kanunu
11-Zirai mücadele ilaç ve aletleri	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	15.5.1957 tarih 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu
12-Veteriner İlaçları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	1262 sayılı İспенçiyarı ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununa Yeniden Bazı Hükümler İlavesine Dair 3490 sayılı

		Kanun
13-İhracat amacıyla doğadan elde edilmesi kontenjanla veya başka herhangi bir kayıtla sınırlandırılan doğal çiçek soğanları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
14-Damızlık büyük ve küçük baş hayvan	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
15-18/1/2005 tarihli ve 25704 sayılı RG'de yayımlanan 2005/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
16-- 22/2/2000 tarihli ve 23972 sayılı RG'de yayımlanan 2000/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
17-Doğa Mantarı (Sadece AB üyesi ülkelere yönelik ihracat için)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
18-2/12/2003 tarihli ve 25304 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çift Kullanımlı ve Hassas Maddelerin İhracatının Kontrolüne İlişkin 2003/12 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
19-21/2/2003 tarihli ve 25027 sayılı RG'de yayımlanan İhracat 2003/1 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
20- Mavi yüzgeçli orkinos (thynus thunnus) (canlı, taze soğutulmuş, dondurulmuş veya işlenmiş)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22/1/1995 tarihli ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
21-Nükleer Alanda Kullanılan Malzeme, Ekipman ve İlgili Teknolojinin İhracatına İzin Verilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamındaki mallar	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu	15.02.2000 tarihli ve 23965 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Nükleer Alanda Kullanılan Malzeme, Ekipman ve İlgili Teknolojinin İhracatına İzin Verilmesine İlişkin

		Yönetmelik
22- Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi (FTKR) kapsamındaki mallar	Milli Savunma Bakanlığı	29/06/2004 tarih ve 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun ile bu kanuna dayalı olarak Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan Tebliğler”

f . Rejim İhlali ve Yaptırım

Gümrük sistemi üzerinde tescil edilmiş bir beyanname kapsamı eşyanın başka bir beyanname ile ihraç edildiğinin 30 gün içerisinde anlaşılması halinde, işlem görmeyen beyannamenin G.K.241 nci madde uyarınca usulsüzlük cezası uygulanmak suretiyle iptal edilebilmesi hükme bağlanmıştır.

Ayrıca ihracat veya yeniden ihracat amacıyla geçici depolama yerlerine getirilen eşyanın buralarda kalabileceği süre 1 ay olarak belirlenmiş, bu süre içinde ek süre talep edilmesi halinde en çok üç aya kadar ek süre verilebileceği Yönetmeliğe eklenmiştir. Bu süre sonunda işlemleri tamamlanarak yerinden kaldırılmayan eşya için gümrük yükümlüsüne tebligat yapılarak tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde eşyanın geçici depolama yerinden çıkarılması, eksi takdirde eşyanın gümrüğe terk edilmiş sayılacağı ve tasfiye hükümlerine tabi tutulacağı da hükme bağlanmıştır.⁸⁰

Geçici depolama yerine konulmaksızın ihraç edilecek eşyanın beyanname kapatma süresi iki ay olarak düzenlenmiş, bu sürenin iki ay uzatılabileceği ve bu süreler içinde işlemleri tamamlanmayan beyannamelerin iptal edileceği hükmü getirilmiştir.

İhracata konu eşyanın %10’u aşan cins, tür, miktar ve kıymet farklılıkları için Gümrük Kanunu’nun 241 nci maddesinin 3 ncü fıkrasının (j) bendi hükmü uygulanması, bu oranın altında kalan farklılıklar için herhangi bir cezai işlem yapılmaması sağlanmıştır (Madde 516/2)

Türkiye Gümrük Bölgesinden çıkacak eşyanın tamamının fiziki muayeneye tabi

⁸⁰ Onursal, **İhracat El Kitabı (1)**, s.53

tutulması zorunluluğu kaldırılmış, “gerekli görüldüğü hallerde eşyanın gümrüğe sunulması esastır” ibaresi eklenmiştir.

II. GÜMRÜK UYGULAMALARI

Türkiye gümrük bölgesine eşya getirildiğinde uygulama prosedürü aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

A . EŞYANIN GÜMRÜĞE SUNULMASI

Türkiye’ye ithal edilmek üzere gümrük idaresine ya da gümrük idarelerinin belirlediği ya da uygun gördüğü yere gelen eşya, bunu Türkiye Gümrük Bölgesine getiren kişi veya yerine göre eşyanın gelişinden sonra taşınmasını üstlenen kişi tarafından gümrüğe sözlü olarak belirtilerek sunulur. Ancak bu şekilde yapılan sözlü bildirim, gümrük idaresinde bu amaçla tutulan bir deftere kaydedilmektedir.

Eşyanın gümrüğe getirilmesini izleyen ilk iş günü mesai bitimine kadar ilgili gümrük idaresine özet beyan verilmesi gerekmektedir. Özet beyan; eşyanın tanımlanması için gerekli tüm bilgileri içeren ve önceden belirlenmiş bir şekli havi belgedir.

Özet beyan, Gümrük Yönetmeliğinin 10 no. U ekinde yer alan form ile yapılır. Özet beyan yerine orijinal manifesto, konşimento, CMR, TIR Karnesi, CİM veya CİV gibi belgelerden biri de kabul edilir. Gümrük Müsteşarlığı ; eşyanın teşhisi için gerekli ayrıntıları içeren ve uluslar arası kabul gören diğer bir ticari yada resmi belgenin de özet beyan olarak kullanımına izin vermeye yetkilidir.

Özet beyan ya da özet beyan olarak kullanılan ticari ya da resmi belgenin süresi içinde verilmemesi halinde, Gümrük Kanununun 241. maddesinin 3. fıkrasının (d) bendi uyarınca aynı maddenin 1. fıkrasında yazılı miktarın iki katı usulsüzlük cezası uygulanır.

Eşyanın cinsi yanlış beyan edilmişse veya kapların türleri ile üzerlerinde kayıtlı numara ve işaretlerin özet beyan kayıtlarına uymaması durumunda, Gümrük

Kanununun 241. maddesinin 4. fıkrasının (c) bendi uyarınca, aynı maddenin 1. fıkrasında yazılı ceza dört kat olarak uygulanır.⁸¹

B. EŞYANIN BOŞALTILMASI VE DEPOLANMASI

Eşya bulunduğu taşıt araçlarından, gümrük idarelerinin belirledikleri veya uygun gördükleri yerlerde sök konusu idarelerin izni ile boşaltılır. Özet beyan verilmeksizin taşıtlardan eşya boşaltılamaz.

Eşya, gümrüğe sunulmasından sonra gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutuluncaya kadar antrepolarda geçici olarak depolanır. Geçici depolanan eşya gümrük idaresinin izni olmaksızın ilk konulduğu yerden kaldırılamaz, eşyanın kapları açılmaz ve yükümlüsü tarafından muayene edilemez.

Geçici depolanan eşyanın , geçici depolama yerine konuluş tarihinden itibaren deniz yolu ile gelmiş ise 45 gün , diğer bir yolla gelmiş ise 20 gün içinde gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması ve gümrük işlemlerinin tamamlanması gerekir.

Görüldüğü gibi gümrük bölgesine bir eşya getirildiğinde önce sunulmakta, sonra boşaltılmakta ve geçici depolaması yapılmaktadır. Bu üç temel işlemden sonra eşyanın gümrükte göreceği işlemler daha önce bahsetmiş olduğumuz gibi rejimlerin işleyişlerine göre farklılıklar göstermektedir.

⁸¹ <http://www.gumruk.gov.tr>.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İZLENEN GÜMRÜK POLİTİKALARI

I. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEMDE GÜMRÜK POLİTİKASI

Bazı yabancı tarihçiler, Türklerin ilk dönemlerde göçebe halinde yaşamış olmalarına rağmen, tarihlerinin başlangıcından beri teşkilatlı bir vergi sistemlerinin bulunduğunu belirtmektedirler. Şüphesiz bu teşkilatlı vergi sistemi içinde gümrükler ile gümrük vergileri de vardır.

Türklerin, Osmanlılardan ve hatta İslamiyetten önce de, diğer ülkelerle ticari ilişkiler içinde olduklarına ve bu ilişkiler sonucu gümrük uygulamalarının ve gümrük kurumlarının bulunduğu dair, sınırlı da olsa, bazı bilgiler mevcuttur.

İslamiyetten önce gümrüklerimizle ilgili olarak elde, ancak genel nitelikte bilgiler bulunmaktadır. Dönemin gümrük tekniği ve gümrük işlemleri ile ilgili yeterli bilgi yoktur. İslamiyetten sonra Selçuklular dönemi de gümrüklerimiz açısından ayrı özellikler taşımaktadır. Nitekim, Selçuklular'da ve daha sonra Anadolu Beylikleri ile İlhanlılar döneminde gümrüklerde, İslam gümrük kurallarından çok, örf kurallarının ve özellikle diğer ülkelerle yapılan ticaret anlaşmalarının uygulandığı anlaşılmaktadır. Selçuklular dönemi ayrıca, Türklerin Bizans'la doğrudan ilişkide buldukları bir dönemdir.

Selçuklular döneminde Türkler aynı zamanda diğer İslam ülkeleri ile de yakın ve devamlı ilişkiler içinde idiler. Bu ilişkiler sonucu Selçuklular dönemi, Türklerin Karahanlılar, Gazneliler, ve Samanoğulları gelenekleri ile Sasani ve İslam

geleneklerinden etkilenererek, devlet kurumlarını düzenledikleri, daha sonra da diğer milletleri çeşitli açılardan etkiledikleri ve İslam ülkelerinde Türk örf ve geleneklerinin yayıldığı bir dönemdir.¹

Şüphesiz, bütün bu gelişmeler dolayısıyla Selçuklular dönemi, aynı zamanda gümrüklerimiz açısından da, bazı karşılıklı iktibasların yapıldığı bir dönem olmuştur. Tarihçiler, Büyük Hun Devleti'nin (M.Ö. 161-126) belirli vergi sistemleri ile ticari ilişkilerinin ve gümrüklerinin olduğunu, Göktürkler'de (552-744) gümrük vergisi uygulaması ile gümrük memuru bulunduğunu, Uygurlar'ın (744-1353) gümrük kurumlarının bulunduğunu, Saman Oğulları'nda gümrük vergisinin eşyanın kıymeti üzerinden değil, yük üzerinden alındığını, muntazam bir gümrük teşkilatlarının bulunduğunu, gümrük müfettişliği müessesesinin bulunduğunu, Karahanlılar'ın da, Saman Oğullarının gümrük teşkilatlarını aynen devam ettirdiklerini, Gazneliler'de gümrük terimlerinin bulunduğunu ve Anadolu Beylikleri'nde de gümrükler ile gümrük vergisi olduğunu kaydetmektedirler.²

II. OSMANLI DÖNEMİNDE GÜMRÜK POLİTİKASI

Bazı yabancı tarihçiler, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok idari ve mali kurumların, İstanbul'un fethinden sonra toplu bir şekilde Bizans'tan alındığını yazmaktadırlar. Bazı tarihçiler de, gümrüklerimizin İstanbul'un fethinden sonra kurulup düzenlendiğini belirtirler.

Ancak, gümrüklerimizin İstanbul'un fethinden sonra kurulup düzenlendiği ve bu düzenlemelerin de, Bizans gümrük sistemi esas alınarak yapıldığı yolundaki görüşler, mevcut bilgilerle çelişmektedirler.

İstanbul'un fethinden sonra gümrüklerimizle ilgili yapılmış olan düzenlemeler, Fatih Kanunnamesi'nin başlangıcında yer alan Hatt-ı Hümayun'da belirtildiği şekilde, ötedenberi yazılı ya da gelenek şeklinde uygulanmakta olan diğer kurullarla birlikte,

¹ Turhan, Atan, ' **Türkiye – AT Gümrük Birliği ve Gümrük Mevzuatı**', İstanbul: Form Yayınları, 1995, s.7

² Atan, a.g.e., s.9.

gümrük kurallarının da bir araya getirilmesi, derlenmesi ve bir sıra halinde tasnif edilmesidir.³

Osmanlı İmparatorluğu'nda gümrüklerimiz ve gümrük vergisi konusu tanzimat öncesi dönem ve tanzimat dönemi olarak iki ayrı bölüm halinde ele alınmaktadır.

A. TANZİMAT ÖNCESİ DÖNEM

Osmanlılarda "*Gümrük*" kelimesi maliye dilinde yer (mekan) anlamında kullanılmıştır. "*Gümrük*" kelimesi hem anlamı ve hem de konusu itibarıyla, Osmanlı mamul ve mahsullerinin yabancı memleketlere ve yabancı memleket mamul ve mahsullerinin de Osmanlı Devleti'ne ithal veya ihraç edilmesi sırasında, ithal veya ihraç eşyasının çıkarıldığı, getirildiği daire anlamında kullanıldığı gibi, genel kullanımda bu kelime, bu daireye çıkarılan her türlü eşya üzerinden alınan resim anlamına da gelmektedir.

Bu tarife göre, gümrük resmi esasen Osmanlı Devleti'nden yabancı ülkelere veya yabancı ülkelere Osmanlı Devleti'ne ithal veya ihraç olunan eşya üzerinden alınan bir çeşit ticaret vergisi ise de, ülke toprakları içinde bir iskeleden diğer bir iskeleye denizden, bir şehir veya kasabaya karadan nakledilen veya çıkarılan eşyadan da, muhtelif isimler altında asırlarca gümrük resmi alınmış, daha sonra bunlardan bir kısmı zaman içinde kaldırılmıştır.

Diğer taraftan, Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey zamanında, bazı geçiş yerlerinde "*Meks*" adı altında "*Baç*" biçiminde bir tür vergi alınırdı. Ancak halk *Meks*'in şeriata uygun olmadığını düşündüğünden, "*Mekkas*" diye adlandırılan gümrük memurluğu mesleğine karşı o dönemlerde fazla ilgi göstermez ve bu görevi almaktan kaçınırlardı.⁴

³ Gümrük Vakfı, '*Geçmişten Geleceğe Gümrüklerimiz*', Ankara: Yayın No:2, 1998, s.5-6.

⁴ a.g.e., s.7-8

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan daha sonraki yıllarda "Üşur" ve "Bac" adı altında tahsil edilen vergiler vardı.

Tarihçiler, "Üşur" adı ile gümrük resminin konulma esasının ve tarh sebeplerinin şer'i olduğunu, sonraları buna bir takım usul ve kaideler de zam ve ilave edilerek gümrük resminin çeşitli değişikliklere uğradığını, "Üşur"un tahsilinin meşru olduğunu, ancak, zorla alınan bir vergi demek olan "Bac" resminin tahsilinin şer'i olmayıp, örf ve adede dayandığını, "Bac" resmi tamamen ayrı bir şey iken, bazı mahallerin maliyesinin ikisini de birleştirerek, uzun zamanlar öylece tahsil ettiklerini, yani geçirilen bir maldan hem gümrük ve hem de çeşit çeşit adlarla "Bac" resmi alındığını belirtmektedirler.

Osmanlı İmparatorluğu'nda tanzimat öncesi döneme rastlayan tarihlerde tahsil edilen resimlere "*Ezmine-i Atika Gümrükleri*" denilirdi. Bunlar tahsilleri zaman içinde çeşitli kanun ve nizamlarla kararlaştırılmış olan ve yabancı devletlerle hiçbir anlaşmaya bağlı bulunmayan rüsumattır.

O dönemlerde, sözüedilen bu gümrük vergilerinden; eşyanın geldiği ülke, gideceği yer ve yerli veya yabancı olup olmadığı gözetilmeksizin, gerek karadan ve gerekse denizden getirilen veya nakledilen, her türlü mal ve ticari eşyadan alınan gümrük resmine "Amediyye", eğer bu mal ve eşya evvelce dahil olduğu mahalde sarf ve istihlak olunmayarak diğer mahalle nakledilirse, ondan alınan gümrük resmine "Reftiyye", eğer eşya dahil olduğu mahalde sarf ve istihlak olunacak olduğu takdirde, ondan alınan gümrük resmine "Masdariyye" ve yabancı memleketten gelip, dahilde sarf olunmayarak, bir başka yabancı memlekete sevk edilen eşyadan alınan resme de "Müruriyye" deniliyordu.

"Masdariyye" resmi, şimdiki mevzuat gözönüne alındığında bir nevi tüketim vergisi anlamına gelmektedir ki, sonraları gümrük işlemlerinden kaldırılmış ve o tarihlerde sadece İstanbul Balıkhanesi'ne mahsus kalmıştır.

Öte yandan, bu dört çeşit verginin konulması aynı anda olmamış, belki asırlar boyu elde edilen tecrübeler, yabancı devletlerle yapılan anlaşmalar ve beliren ihtiyaçlar nedeniyle zaman içinde muhtelif nizamname ve talimatlarla uygulanmaya başlamıştır.⁵

⁵ Atan , a.g.e., s. 12

Gümrük Resmi genelde kıymet esasına göre tesbit edilirdi. Ancak, bu sistem tüccarla gümrükçüler arasında malın gerçek değerinin tayini hususunda devamlı tartışmalara sebep olduğundan, 18 inci yüzyıldan itibaren gümrük resimleri, belli tarihteki mal fiyatlarına göre tesbit edilen spesifik tarifeler üzerinden alınmaya başlandı.

Öte yandan, daha sonra yapılan ticaret anlaşmaları nedeniyle, tanzimat döneminde göreceğimiz Rüsumat Emaneti tarafından, bu "Amediyye", "Reftiyye" ve "Masdariye" tabirleri tamamen ortadan kaldırılmış ise de, bu tabirler eski gümrükçülerin dillerinde daha sonraları da kullanılmışlardır.

Bu tabirlerin yerine, yabancı memleket mahsul ve mallarından dahilde sarf olunmak üzere Osmanlı İmparatorluğuna gelen mal ve eşyadan alınan gümrük resmine "İdhalat Resmi", yerli mahsul ve mallardan yabancı memleketlere ihraç olunan mal ve eşyadan alınan gümrük resmine "İhracat Resmi" ve yabancı memleketlerden gelip, dahilde sarf olunmayarak diğer bir yabancı memlekete geçirilen mal ve eşyadan alınan resme de "Müruriyye" denilmeye başlanılmıştır.⁶

Osmanlılar, "gümrük resmi"ni, uygulama ve etkisi yönünden bakılacak olduğunda devlet gelirleri içinde en zoru, tahsil edilmesi açısından bakılacak olduğunda da, en çabuk elde edileni olarak görmüşlerdir ki, doğrusu da budur.

Yabancı devletlerle ticaret anlaşmaları yapılıncaya ve gümrük tarifeleri konuluncaya kadar, Osmanlı Devleti'nde gümrük gelirleri, hazine defter gelirleri içinde önemli bir yer tutamadığı gibi, her yerde dahi eşit gümrük resmi uygulaması mevzu bahis olamamıştır

Diğer taraftan, Osmanlılar'da gerek mevki itibariyle konumu ve gerekse eşya cinsi gözönüne alınarak, gümrüklere de farklı isimler verilir, bunlardan deniz kıyısında bulunanlara "Sahil Gümrükleri", sınır boyunda kurulu olanlara "Hudud Gümrükleri" ve orta yerde bulunanlarına da "Kara Gümrükleri" adı veriliyordu.

Kara gümrükleri genelde iç ticaret mallarına yönelik iken, sahil gümrükleri hem iç hem dış ticaret malları için sözkonusu oluyordu. Gerçekten İstanbul, İzmir, Antalya, Selanik, Beyrut, Trabzon, Kefe gibi merkezler sadece dış ticaret değil, deniz

⁶ Gümrük Vakfı, a.g.e., s.10-12.

taşımacılığının daha ucuz ve bazı hallerde daha kolay oluşu nedeniyle, iç ticaret için de önemli liman ve gümrük merkezleriydi. Bunların yanında daha az işlek olan ikinci derecedeki limanlarda da gümrükler bulunuyordu. Kara yoluyla yapılan ticarete gümrük resmi alınması kara gümrüklerinin kurulmasını gerektirmişti. Bursa, Erzurum, Tokat, Diyarbakır, Bağdat, Şam, Halep, Edirne ve Belgrad gibi büyük şehirlerden başka, daha küçük yerlerde de kara gümrükleri vardı.

Küçük gümrükler genellikle yakınındaki büyük gümrüklere bağlanır ve bir ferman gönderilmesi, yahut iltizama verilmesi gibi durumlarda yalnız büyük gümrük adı yazılır, diğerleri için ise, "ve tevabi' gümrükleri" (ve bağlı gümrükleri) denilmekle yetinilirdi. 1801 yılında Osmanlı Gümrüklerinin sayısı 100' ün üzerindeydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, kara gümrükleri kurulması gerekliliği doğunca ve bazılarının da ayrı gümrük idareleri kurulmuştur. Örneğin, emtia gümrükleri ile zahire denilen kuru bağlı buldukları mahallere nakli sözkonusu olunca, büyük kazalarda ihracat gümrükleri ile ithalat gümrükleri birbirinden ayrılmış, bazı büyük iskelelerde de eşya bazında birbirinden gıda gümrükleri birbirinden ayrı idare edilirken, kuru meyva ile yaş meyva gümrükleri de farklılaştırılmış ve hatta, giriş gümrük kapısı ve mahreç ülke itibariyle de farklı gümrük idareleri tefrik olunmuştur.⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde, diğer vergiler gibi gümrük vergileri de, mali yapı içinde hazineye bağlı olarak "İltizam" ve "Emanet" şeklinde adlandırılan iki ayrı usule göre toplanıyordu. Gümrükler de, madenler, darphaneler ve dalyanlar gibi birer kiralama konusu idi. Bu tür kiralamaya konu olan gelir getirici yerlere "Mukataa" deniliyordu. Bütün mukataalar gibi gümrükler de zaman içinde iltizam ve emanet usulü ile idare edilmişlerdir.

Vergilerin devlet memurları vasıtasıyla toplanması anlamına gelen emanet usulü ile idarede "Emin", Devlet tarafından tayin edilen bir memur statüsündeydi. Toplanan gümrük vergileri Gümrük Eminleri ve memurlar vasıtasıyla hazine hesabına alınıyordu. Buna göre, gümrükte çalışanların maaş ve aylıkları, kira, kırtasiye, temizlik ve yakacak

⁷ Erkut, Onursal, **Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı**, Ankara: Ankara Basımevi, 1976, s.12-14

masrafları, gümrüğüne göre ödenmesi planlanan tophane, baruthane, kale neferleri ulufeleri gibi harcamalar çıktıktan sonra, artan para merkeze yollanıyordu.

Bir gümrüğün iltizama verilmeden önce hasılatının tam olarak bilinmemesi, iltizama çıkarıldığında istenilen rakamı bulamaması, yahut arızı bazı sebeplerden dolayı bir gümrüğün gelirinin azalması gibi hallerde, "mukataa" emanet yoluyla idare edilirdi. İltizamlar açık artırma yoluyla yapılıyordu. Gümrük gelirleri 1-3 yıllık sürelerle "Mültezim" denilen müeahhitlere ihale ediliyordu. İhalede, bir bakıma teminat olarak, sarrafların kefaleti de, taahhüd olarak aranırdı. Diğer mukataalarda olduğu gibi, gümrük mukataalarında da tek bir gümrük değil, bunların birkaçı bir arada, hatta bazan dalyan, pencik vb. resimlere ait mukataalar da eklenerek iltizama verilirdi. Bundan maksat birinin karının diğerinin zararını telafi etmesiydi. Örneğin, 1111-1112 de (1699-1700) İstanbul, Galata, Gelibolu, Tekirdağ, Ereğli, Silivri, Enez, Bandırma, Edincik, Mudanya, İzmit ve bağlı iskeleri gümrükleriyle, rüsum-ı reft, dellaliye, kara gümrüğü ve bağlantıları, dalyan-ı mahi, rüsum-ı masdariyye, Edirne gümrüğü, İzmir ve Sakız gümrükleri ve bağlı mukataası birlikte iltizama çıkarılmıştı. Bazan, emanetle idare içinde de iltizama gidilebiliyordu. Eğer mukataa bir gümrük memurunun maaşını dahi karşılamıyacak kadar az gelir getiriyorsa, o takdirde emin tarafından maktu olarak ihale edilebiliyordu.

İltizamla idarede mültezim, iltizam bedelinin bir miktarını "muaccele" adıyla peşin olarak öder, kalanı taksidde bağlanırdı. Mültezim'in hazineye ödediği miktarın üstünde elde ettiği gelir de onun karı olurdu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulmasından tanzimata kadar dahili gümrük rüsumunun tahsil usulü, belirtilen şekilde idi. Bazı önemli eyaletler ve yurtluk ve ocaklık şeklinde idare ettirilen bazı sancaklar hariç, bütün mahallerin gümrükleri, o zamanların terimlerine "mefruzu'l-kalem" ve "maktu'ü'l-kıdem" şeklinde kabul edilip, bazı güvenilir kişiler vasıtasıyla idare ettirilmiş, iltizam usulünün tamimi sırasında da, İstanbul gibi büyük olmayan mahallerin gümrükleri, sarrafların taahhütleri altında

mültezimlere ihale olunmuş ve gümrüklerin yıllık gelirleri tamamen devlet hazinesine irad kaydedilmiştir.⁸

B. TANZİMAT DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda tanzimat öncesi dönemde, gümrük vergilerinin toplanması iltizam usulüne göre müteahhitler aracılığıyla yapılıyordu. Ancak, mültezimlerin kendilerine büyük menfaatler sağlamaları dolayısıyla bu konuda çeşitli şikayetler de vaki oluyordu.

Bu şikayetlerin de etkisi ile iltizam usulü 1840 yılında terkedildi ve emanet usulü uygulamasına geçildi. İstanbul ve çevresi için "İstanbul Emtia Gümrüğü" kuruldu ve öteki yörelerde de maaşlı memurlar görevlendirildi.

Bu tarihte emanet usulü uygulamasına geçilirken ve gümrükler maliye hazinesine nakledilirken, o zamana kadar bazan gümrük resimleriyle birlikte ve bazan da ayrı olarak ihale edilen bütün belediye rüsumları da, hazinenin denetimi altına alınmıştır. İstanbul (Dersaadet) ve bağlı gümrükleri yeni kurulan İstanbul Emtia Gümrüğü Emanetine ve Dersaadet'in müteferrik belediye resimleri de sonradan "Şehr Emaneti" adını alan "İhtisab Nezareti"ne nakledilerek katılmış, taşraların benzer gümrük ve belediye resimleri de birbirinden ayrılıp, vergi tahsildarlarının nezaretleri altında olmak kaydıyla, özellikle seçilen ve tayin olunan maaşlı ve yeminli memurlar vasıtasıyla idare ettirilmiş, bunların maaş ve masraflarından arta kalan gelirlerinin, mahalli mal sandıklarına yatırılması usulü getirilmiş, o tarihe kadar gümrük olmayan yerlerde de gümrük idareleri kurulması ayrıca kararlaştırılmıştır.⁹

Bütün gümrüklerin nezareti herne kadar maliye hazinesine havale edilmiş ise de, bu havale, sadece gümrük gelirlerinin maliye hazinesine gönderilip burada toplanmasından ve kesin hesaplarının vakti zamanında görülmesinden ibaret bir nazariye olmuştur. Bu nedenle, faaliyet ve icraat sırasında vukua gelecek sorunların halli ve düzeltilmesi bakımından, bütün gümrükler için güvenilir bir merci tayini gerekli görüldüğünden, bu çeşit sorunlar için de "İstanbul Emtia Gümrüğü" merkez tayin

⁸ a.g.e., s.15-16.

⁹ a.g.e., s.18

olunmuştur. Herhangi bir gümrük uygulamasına ilişkin bir tartışma vuku bulduğunda veya gümrük uygulamasından kaynaklanan bir hususun doğruluğu yönünden şüphe vaki olduğunda, gereğinin ve olunacak işlemin İstanbul Emtia Gümrüğü'nden sorulması ve alınacak cevaba göre de işlem yapılması bütün gümrüklere bildirilmiş, hatta, o dönemlerde kurulan "Ticaret Mahkemeleri" de İstanbul Emtia Gümrüğü'ne nakledilmiştir.

Bu nedenle, gümrüklere ait herhangi bir sorun veya şikayet vaki olduğunda, önce İstanbul Emtia Gümrüğü'ne havale olunur ve oradan yazılan ilam üzerine gereği yapılırdı ki, bu ilam keyfiyeti "Rüsumat Emaneti"nin kurulmasına kadar devam etmiştir. Yine o tarihlerde, gümrüklerin yıllık gelirlerinin İstanbul Emtia Gümrüğü defterlerine kaydedilmesi ve sene sonunda da muhasebeleştirilerek, maliye hazinesine verilecek icmale derc edilmesi hususu karar altına alınmış ve yazılan bir genel emirle her bir mahalde bulunan idarelerinin, bu gümrük rüsumatı için başka defterler tutması, bahsi geçen defterlerde kayıtlı gelirlerini her ay sonunda mal sandığına teslim etmesi ve buna dair vergi tahsildarlıklarından alınacak makbuz senetlerinin de, İstanbul Emtia Gümrüğü'ne gönderilmesi veya tevdi edilmesi hususları tamim edilmiştir.

Ancak, Emanet usulünün bu uygulaması da ancak, 1841 yılı sonlarına kadar sürmüştür ve 1842 yılında tekrar iltizam usulüne dönmüştür.

Zira, hazinece, gümrüklerin emaneten idare olunmasından beklenen gelir ve fayda bu dönemde gerçekleşmemiş ve aşağı yukarı bunların birer senelik gelirlerinin yetersizliği de görülüp anlaşılmıştır. Bu nedenle, İstanbul Emtia Gümrüğü ve bağlantıları ile yakın gümrükler ve Yemen gümrükleri, eskiden olduğu gibi emaneten idare olunmak ve İstanbul Emtia Gümrüğü emaneti, eskisi gibi işar ve istişaratda danışma merci olarak tanınmak üzere, geri kalan bütün gümrüklerin, bazıları takım takım birleştirilmek, bazıları da mal bazında ayrılmak suretiyle, birer, ikişer veya üçer sene süreyle idare olunmak ve kar ve zararları da kendilerine ait bulunmak kaydıyla, sarrafların taahhüdü altında müzayede yoluyla mültezimlere ihalesi kararlaştırılmış,

böylece 1842 yılında tekrar iltizam usulüne dönmüştür. Bu usul gümrüklerin tamamının emaneten idareye bırakıldığı 1858 senesi sonuna kadar devam etmiştir.¹⁰

İltizam usulünde gümrükler ithalat ve ihracat şeklinde ayrı ayrı kalem itibar edilerek çeşitli mültezimlere ihale olunduğu gibi, mal bazında ayrı kalemler halinde de farklı mültezimlere ihale edilebiliyordu.

Sahil şehirlerine gidecek malların gümrük resimleri, prensip olarak, çıktıkları değil vardıkları yerde alınırdı. Bu durumda, malın çıktığı gümrükte tüccara, malların cins ve miktarını ihtiva eden bir "İlmühaber Kaimesi" verilirdi. Malın vardığı büyük gümrükte vergisi ödendiği zaman ilmühabere meşruhat düşülür ve istendiğinde dönüşte ilk gümrüğün yetkililerine bu ibraz olunarak borcun ödendiği isbat olunurdu. Bundan maksat kaçakçılığın önlenmesiydi. Zira, tüccarın, İstanbul'a veya başka bir büyük şehire götüreceğini söyleyerek, mallarını gümrükten resim ödemedi geçirdikten sonra, gümrük bulunmayan yollara saparak satması da nadir rastlanan olaylardan değildi.

Ancak, gümrük resminin malın vardığı gümrükte alınması da, zaman zaman problemlerin çıkmasına sebebiyet verebiliyordu. Bunun için 1857 yılında "Mahreç Nizamnamesi" adıyla yayınlanan bir nizamname ile gümrük resminin malın çıktığı yerde alınması prensibi getirildi.

Sonradan kurulan kara gümrükleri 1843 te kaldırıldı. Fakat, eskiden beri mevcut olduğu için "Kadim" adıyla anılanlar sürdü. Ancak, bu uygulama, sahil gümrükleri ile eski kara gümrüklerinin bulunduğu Osmanlı şehirleriyle, sonradan kurulan gümrüklerin bulunduğu yerler arasında, birincilerin aleyhine bir durumun ortaya çıkmasına sebep oldu. Birincilerin yakınındaki yerler, mahsul ve mamuller için % 8 gümrük resmi öderken, diğerleri bundan muaf tutulmuştu. Diğer konulardaki şikayetlerle beraber, tütün, enfiye, müskirat ve tuz hariç olmak üzere bütün kara gümrükleri kaldırıldı.

1859 senesi Mart'ından itibaren, taşraların gerek sahil ve hudut ve gerekse kara gümrükleri itibariyle birtakım emanetlere bölünmesi ve tamamının emanet usulü ile idare edilmesinin daha hayırlı olacağı, Maliye Nezareti'nden, bir Takrir ile Bab-ı Aliye arzedilerek bildirilmiştir. Bunun üzerine, bütün sahil, kara ve hudud gümrükleri için

¹⁰ Gümrük Vakfı, a.g.e., s.18

onyedi Gümrük Emaneti kurulmuştur. Emanetlerin her birine "Emin" ünvanıyla ve yüksek maaşlar tahsis edilerek müstakil kişiler tayin edilerek mahallerine gönderilmişlerdir. Bu sırada Gümrük Eminleri'nin maiyetlerine de birer muhasebe, birer tahrirat baş katibi tayin olunmuş ve bunların mahallerinde tutacakları defterlerin talimat ve numuneleri de, İstanbul Emtia Gümrüğü'nün defterlerine uygun olarak tanzim edilmiştir.¹¹

Gümrüklerin çalışmaları 1860 senesi sonuna kadar münferiden bu tarzda devam etmiş ve gümrük kuralları çeşitli yönetmeliklerle düzenlenmeye çalışılmış, aynı yıl yapılan ticaret anlaşmaları üzerine düzenlenen tarifelerle, tuz ve tütün inhisarları hakkında yeniden kaleme alınan nizamnamelerin, sene sonundan itibaren uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır.

Öte yandan, gerek iltizam ve gerekse emanet usullerinin tatbikatında çeşitli şikayetler oluyordu. O dönemde aynı zamanda teşkilatın yapısı da çok yetersizdi. Gümrük İdarelerinin herbiri ayrı ayrı ve doğrudan hazineye bağlıydı. Aralarında herhangi bir bağlantı yoktu. Memurlar da iltizam usulünün uygulandığı mültezimler döneminde çalışan kimselerden oluşuyordu.

Diğer taraftan, tanzimat döneminde ıslah edilmesi öngörülen idari kuruluşlardan birisi de devletin mali teşkilatı idi ve keza, belirtilen nedenlerle, gümrüklerin ıslahı yönünde de düşünce ve çalışmalar vardı. Keza, onsekizinci yüzyıla gelinceye kadar genellikle devlet içinde sadece bir "gelir" unsuru olarak görülen gümrükler, özellikle ondokuzuncu yüzyılda Avrupa'da sanayi devriminin gerçekleşmesi, üretimde ve uluslararası ticarete büyük gelişmeler olması sonucu önem kazanmış, gümrük konuları ve sorunları ile kaçakçılıkla mücadele daha ön plana geçmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, gerek batılı ülkelerde ve gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nda gümrüklerle ilgili yeni düzenlemelerin yapılması zorunluluğu doğmuştur

En son Emanet Usulü'nün uygulanmakta olduğu bu dönemde, gümrük eminleri doğrudan Hazineye bağlı olduğundan, aralarında herhangi bir irtibat bulunmadığından ve hatta bir dağınıklık söz konusu olduğundan, gümrüklerin bu durumdan kurtarılması

¹¹ <http://www.gumruk.gov.tr>

için teşkilat yapısı ile ilgili yapılan çalışmalar sonucu, 1859 yılı Mart'ından itibaren onyedinci emanete ayrılmış olan taşra gümrük idareleri, Hazine yerine daha önce kurulmuş bulunan İstanbul Emtia Gümrük Eminliği'ne bağlanmıştır. O dönemde İstanbul Emtia Gümrük Emni Mehmet Kani Paşa idi. Daha sonra da "Emanet" ünvanı "Nezaret" ünvanına çevrilmiş, taşra tuz ve tütün idareleri de nezaretlere bağlanmış ve bilahare, "Duhan" (Tütün) ve "Memleha" (Tuz) İdareleri de İstanbul Gümrük Eminliğine bağlanmış ve 1861 yılında da İstanbul Emtia Gümrük Eminliği ünvanı kaldırılarak, "Rüsumat Emaneti" kurulmuştur. Taşradaki Gümrük Emanetleri de Müdürlük adını almıştır. İlk Rüsumat Emni Mehmet Kani Paşa olmuştur.

Daha sonra Maliye Nazırlığı da yapan ve Türkçe'den başka Arapça, Fransızca ve İtalyanca da bilen ilk Rüsumat Emni Mehmet Kani Paşa, gerek maliyede ve gerekse diğer devlet dairelerinde görevli bulunan katiplerden, en çalışkan ve yeteneklilerini yüksek maaşlar tahsisi ile Rüsumat Emaneti'ne almış, ayrıca, gümrüklerle ilgili önemli düzenlemeler meyanında bulunan, altmışdört maddeden oluşan "Dersaadet Gümrükleri İle Mülhakat Gümrüklerinin Muamelei Dahiliyesine Dair Nizamname"yi hazırlayarak, 1861 yılında uygulamaya koymuştur.

Diğer taraftan, ticaret anlaşması hükümlerince hile ve hud'unun önlenmesi açısından gerekli görülen tedbirlerin alınması, devletin yetkisinde olduğundan, hem hazine menfaatlerinin korunması hem de ticaret erbabının muamelatının daha da emniyete alınması için, Rüsumat Emaneti'nce, yedi maddeden oluşan ve bir çok fıkrası oldukça önemli ve yararlı bulunan bir "Nizamname" daha yürürlüğe konulmuştur.

Böylece, Tanzimat dönemi yapılan bu yeni düzenlemelerin bir sonucu olarak, Gümrükler Maliye'den ayrılarak, doğrudan Sadrazamlığa bağlı bir teşkilat olarak, "Rüsumat Emaneti" adı altında organize edilmiş, "Gümrük Müfettişliği" ihdas olunmuş ve ayrıca, Gümrük Muhafaza Teşkilatı kurulmuştur.

Gerçekten, Tanzimat döneminde teşkilatla ilgili bir diğer çalışma da Gümrük Muhafaza teşkilatı ile ilgili bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ile diğer ülkeler arasında 1861 yılında yapılan ticaret anlaşması ile gümrük vergilerinin artırılması sonucu, gümrük kaçakçılığı olayları sayısında da artışlar görülmüştür. Kaçakçılıkla mücadele yönünden bir tedbir olarak yeni bir teşkilatın kurulması düşünülmüş ve

Rüsumat Emaneti bünyesinde, ilk olarak Gümrük Muhafaza Teşkilatı kurulmuştur. Ancak, Gümrük Muhafaza Memurları 1861 yılından önce de vardı ve sadece mültezimlerin bölgelerini koruma görevi yapıyorlardı.¹²

Gümrük Muhafaza Teşkilatı'nın da kurulmasından sonra, görülen işler ve bağlı bulunan kuruluşlar itibariyle Rüsumat Emaneti'nin, Cumhuriyet Döneminde göreceğimiz Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın idari yapısına benzer bir hüviyet gösterdiği anlaşılmakta ve Maliye Nezareti'nin 1838 yılında kurulmuş olduğu gözönüne alındığında da, bu tarihten 23 yıl sonra Gümrük Teşkilatının Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapısı içinde, müstakilen organize edilebilmiş olduğu görülmektedir.

Burada, Osmanlı Devleti'nin mali yapısı ile ilgili yapılan çalışmalar sırasında, Rüsumat Emini Kani Paşa'nın da bu çalışmalara katılmasına dair, gerek Maliye Nezareti'ne ve gerekse Rüsumat Emini olarak adı geçene, Sadaret Makamı'ndan yazılan 1276 tarihli Tezkere'lere yer veriyoruz.

Öte yandan, Tanzimat Dönemi'nde yapılan önemli çalışmalardan birisi de, ekonomik alanda olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasında ve daha sonra da diğer devletlerle akdedilen 1838 tarihli Ticaret Anlaşmasının yerine, 1861 yılında yeni bir Ticaret Anlaşması yapılmıştır. Bu yeni anlaşma ile 1838 anlaşmasında % 5 olarak düşük tesbit edilmiş olan giriş gümrük vergisi % 8 olarak arttırılırken, % 12 olarak yüksek tesbit edilmiş olan ve bu nedenle esasen sınırlı olan ihracatımızı olumsuz yönde etkileyen çıkış gümrük vergisi % 8 olarak indirilmiş ve % 1'e kadar da her sene % 1 oranında azaltılması kararlaştırılmıştır. Lehimize olan bu hükümlerin yeni ticaret anlaşmasına yansıtılabilmesi, şüphesiz o günün şartları altında bir başarı idi. Diğer taraftan, 28 yıl süreli olan 1861 tarihli ticaret anlaşmasının sonunda, giriş gümrük vergisinin arttırılması istenmiş ise de, diğer taraf devletler bu arttırmaya yanaşmamışlar, nihayet uzun çabalardan sonra 1907 yılında giriş gümrük vergisi % 11'e yükseltilebilmiştir.

1861 tarihli ticaret anlaşması ile sağlanan diğer bir hak da, manifesto verilmesi mecburiyetinin getirilmesi konusunda olmuştur. Bu tarihe kadar, limanlarımıza gelen

¹² <http://www.gumruk.gov.tr>

yabancı gemilerin gümrük idarelerine manifesto verme zorunlulukları yoktu. Gümrüklü malları istedikleri gibi yükler veya boşaltırlardı. Manifesto ise gümrüğe gelen bir malın gümrük idaresince takibi yönünden en önemli belgedir. Gümrükçüler tarafından oldukça sık kullanılan "Gümrük manifestonun verilmesiyle başlar" deyimini hatırlanıldığında, 1861 tarihli ticaret anlaşması ile o tarihte yabancı gemilere gümrüklere manifesto verme mecburiyetinin sağlanabilmesinin ne derece önemli olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, Rüsumat Emaneti'nce, meslekte uzmanlaşmış gümrük memurları yetiştirmeğe de, ayrı bir önem verilerek 1892 yılında "Gümrük Darüttalimi" adı ile bir okul açılmıştır.

Bilhassa tarife konusunda uzman gümrük memurları yetiştirmek için bir okul açılması gerekliliğini bildiren ve Rüsumat Emaneti'nden Sadaret Makamı'na yazılmış olan 6 Haziran 1892 tarihli yazı, o dönemin bir belgesi olarak aynen aşağıya alınmıştır.

"Gümrük tarife ve mukarreratı cedidesinin tatbikat ve icraatını teshil ve temin edecek esbap ve vesailin tetkik ve takibi emrinde teşebbüsâtı lazımeyle iptidar olunmuş ve bu yolda devam dahi ediliyor. Eşyanın tarife-i umumiyyeye tatbikan tasnif olunabilmesini teshil için mukaddema erzan buyurulan müsadei seniyyeye tevfiakan emaneti çakeri müsteşarlığı refakatine Almanya'dan bir memur celbedilecek, esamii eşyayı şamil ve tarife-i cedidenin fusul ve mevadına tabi olarak lisanı fransevi üzerine fihristi umumi tanzim ettirilmekte ve İzmir rüsumat nezareti müfettişi seadetlü Rıza beyefendi hazretleri dahi, hayli vakittir merkezi emanette bulundurularak lisanı Türki ile tanzimi lazım gelen kısmını telif eylemekte olup, tarife-i umumiye mevzu ve mahiyetinin vesaiti icraiye olan muayene memur ve katiplerine şimdiden talim ve tefhimi lazım ve belki labüt olmasile olbapta tanzim kılınan talimat ahkamına tevfiakan iktiza edenlere, müşarünileyh Rıza beyefendi tarafından talim ve tedris edilmek ve emanet müsteşarlığının tahtı nezaretinde bulunmak üzere, Derseadet Emtiai Ecnebiye Gümrüğü Dairesi'nde bir Darüttalim tesisile fiiliyatına mübaşeret olunmak üzere bulunulmuştur."

Gümrük Darüttalimi için hazırlanmış olan onsekiz maddelik Talimat'a göre, okulda, tarife cetveli ile ilgili nazari bilgiler verilecek ve eşyadan gerekli görülenlerinin

numuneleri tarifeye tatbik edilecektir. Gümrüklerde çalışan bütün muayene memurları da buraya devam ile Şehadetname almaya mecbur tutulmuşlardır.¹³

1892 yılında kurulan Gümrük Daruttalimi'nin adı, 1908 yılında ikinci meşrutiyet döneminde "Rüsumat Memurları Mektebi"ne çevrilmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine de 1914 yılında kapanmıştır.¹⁴

III .CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÜMRÜK POLİTİKASI

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde teşkilatın yapısında değişiklik yapılması ve gümrüklerin Umum Müdürlük şeklinde Maliye Vekaleti'ne bağlanmasından sonra, gümrüklerin bu teşkilat yapısı Cumhuriyetin ilk dokuz yılında da aynen sürdürülmüştür. Ancak, Cumhuriyet dönemi gümrüklere sahip çıkılan ve gümrüklerle ilgili köklü tedbirlerin alındığı bir ayrı dönem olmuştur.

Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında gümrük mevzuatı çeşitli kanun, kararname ve tefsirlerle oldukça dağınık bir uygulama içinde idi. Cumhuriyetin ilk dokuz yıllık döneminde, önce, müeyyide olarak yeterli bulunmasa da, 1126 ve 1510 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunlar yürürlüğe konulmuş; Yeni Gümrük Tarifelerini hazırlamak üzere Bakanlar Kurulu Kararı ile bir komisyon kurulmuş ve sonuçta, spesifik sistemi esas alan 1.6.1929 tarihli 1499 sayılı ilk "Gümrük Tarifesi Kanunu" 1 Ekim 1929 tarihinde uygulanmaya başlanılmıştır. Böylece gümrük mevzuatı ilk defa bir bütünlük kazanmıştır. Bu Kanunun büyük bir bölümünü oluşturan "Gümrük İthalat Umumi Tarifesi Cetveli" Türkiye'ye getirilecek eşyanın her 100 Kg.1 üzerinden vergi alınmasını öngören bir düzenleme ile hazırlanmıştı.¹⁵

Bugün yürürlükte olan ve vergilendirmede "Advalorem" esasını getirmiş olan "Gümrük Giriş Tarife Cetveli" ise, 14.5.1964 tarihli 474 sayılı Kanundur.

Tarife kanunlarından ayrı olarak yayınlanan ilk Gümrük Kanunu da 2.5.1949 tarihli 5383 sayılı yasadır.

¹³ Onursal, **Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı**, 29-32

¹⁴ <http://www.gumruk.gov.tr>

¹⁵ Erbay, **a.g.e.**, s. 5-7

1499 Sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu'nun 1.10.1929 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanması ve gümrük resimlerinin de arttırılmış olması nedeniyle, kaçakçılık olaylarında da artışlar görülmüş ve kaçakçılık olayları güney sınırlarımızda büyük boyutlara ulaşmıştır.

Bunun üzerine, gerek gümrük hizmetlerinin daha iyi bir şekilde yürütülmesinin temini ve gerekse kaçakçılıkla mücadelede etkinlik sağlanması yönlerinden, bir dizi tedbirler alınması gerekliliği duyuldu. Bu tedbirler cümlesinden olmak üzere, 27 Temmuz 1931 tarihli 1841 sayılı Kanunla, güney sınırlarımızda, yarı askeri bir hüviyet gösteren Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kuruldu.

Bu tedbirler meyanında, Gümrük Teşkilatının idari yapısında da çok önemli bir değişikliğe gidilerek, 29 Aralık 1931 tarihli ve 1909 sayılı Kanun'la Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti kuruldu.

Ayrıca, 1917 sayılı kanunla Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı ve 1989 sayılı kanunla da o tarihte Maliye Bakanlığına bağlı bulunan Tekel İdare ve İşletmeleri, yeni kurulan Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'ne bağlandı. Böylece, gümrükler 1861 yılında Rüsumat Emaneti organizasyonu adı altında doğrudan Sadrazamlığa bağlı olarak yönetilirken, Rüsumat Emaneti'nin 1909 yılında kaldırılarak Rüsumat Umum Müdürlüğü olarak Maliye Bakanlığı'na bağlanması uygulamasından, 22 yıl sonra vazgeçilmiş ve gümrükler, tekelle idaresi ile birleştirilerek bir Bakanlık çatısı altında yeniden organize edilmiş oldu.

Yeni oluşuma gidilmesi nedeninin, kaçakçılıkla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesinin yanında, gümrük ve tekelle hizmetlerinin de en iyi bir şekilde yürütülmesinin sağlanması olduğunu, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nin kuruluş gerekçesinden anlıyoruz

Kuruluştan dört yıl sonra Bakanlığın teşkilat ve vazifelerine dair kanun hazırlanmıştır. 2825 sayılı 9.10.1935 tarihli olan "Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun" hükümlerine göre, kuruluş sırasında Vekaletin ana hizmet birimleri Gümrükler Umum Müdürlüğü, İnhisarlar Umum Müdürlüğü ve yarı

askeri görünümlü hüviyetteki Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı'ndan oluşuyordu.

Vekaletin taşra teşkilatı ise, gümrük ve gümrük muhafaza kuruluşları itibariyle Başmüdürlük, Müdürlük, Başmemurluk, Amirlik ve Memurluk şeklinde düzenlenmişti.

Diğer taraftan, aynı dönemde Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti Teşkilat ve Vazifelerine Dair 2/14153 sayılı Nizamname de yayınlanmıştır.¹⁶

Bu arada, mevzuata yönelik yapılan çalışmalar da yürütülüyordu. Bu çalışmalar sonucunda, daha önce uygulamaya konulmuş olan 1510 sayılı kanuna göre daha ağır müeyyideler taşıyan, 1918 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun" 1932 yılında yürürlüğe konuldu. Halen yürürlükte bulunan ve zaman içinde günün koşullarına göre çeşitli değişikliklere uğramış olan bu kanuna göre, kaçakçılık davaları tutuklu olarak devam eder, kaçakçılık suçlarından dolayı mahkumiyet halinde ceza tecil edilmez ve sürgün cezası uygulanırdı. Ayrıca, bu kanuna göre kaçakçılık davalarına bakmak üzere üç yıl süre ile özel ihtisas mahkemeleri de kuruluyordu.

Bu dönemde, kaçakçılıkla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için Vekaletin personel politikası üzerinde de önemle duruldu. Teftiş ve tahkikatlar sırasında veya merkezde dosya üzerinde yapılan incelemelerde, çeşitli nedenlerle yetersizliği saptanan memurların, Vekalet Disiplin Kurulu Kararı ile memuriyetten ihraç edilmelerini hüküm altına alan ve kapsamı daha sonra 2350 sayılı kanunla genişletilmiş olan, 7 Ocak 1932 tarihli 1920 sayılı Kanun yürürlüğe konuldu.

Diğer taraftan, Cumhuriyet öncesi 1918 senesinde uygulamaya konulan Gümrük Kanunu, günün değişen ekonomik şartları karşısında yetersiz kaldığından, bu konuda da yapılan yeni çalışmalar sonucu hazırlanan tasarı kanunlaştı. 2 Mayıs 1949 tarihli 5383 sayılı olan bu kanun Cumhuriyet döneminin ilk Gümrük Kanunu'dur.

Bu dönemde, ülkemiz uluslararası gelişmeleri de yakından takip etmiş ve merkezi Cenevre olarak 1947 yılında kurulan ve 1948 yılında faaliyete geçen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) (Bugünkü Dünya Ticaret Örgütü)

¹⁶ <http://www.gumruk.gov.tr>

katılırken, merkezi Brüksel olarak 1950 yılında kurulan Gümrük İşbirliği Konseyi'nin (Bugünkü Dünya Gümrük Örgütü), ilk üyeleri arasında yer almıştır.

Uluslararası ticaretin kolaylaştırılması ve bu nedenle de ülkeler arasında gümrük uygulamalarının yeknesaklaştırılması bakımından, Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından hazırlanan Nomanklatür ve Kıymet Sözleşmelerine, 7 Ocak 1955 tarihli 6449 sayılı Kanunla taraf olunmuş, yürürlükteki 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, spesifik tarife terkedilmiş ve kıymet sistemine dayalı yeni nomanklatür uygulanmaya başlanmıştır.

Gümrük mevzuatı ve tekniği konusundaki bu çalışmalar sürerken, 16 Temmuz 1956 tarihli 6815 sayılı Kanunla Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kaldırılarak, sınır, kıyı ve kara sularımızın muhafaza ve emniyeti ile gümrük bölgesinde kaçakçılın men, takip ve tahkiki görevi İçişleri Bakanlığı'na devredilmiş, ancak, gümrük kapılarıyla, gümrük teşkilatı bulunan hava ve deniz limanlarıyla, Marmara Denizi, Çanakkale ve Karadeniz boğazlarında ve bu yerlerdeki gümrük bölgesinde gümrük muhafaza vazifeleriyle, kaçakçılığın men, takip ve tahkik görevleri Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'ne verilmiştir.¹⁷

Bu yeni duruma göre, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatının yapısı, 2825 sayılı "Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti'nin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun"da, 6851 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle yeniden düzenlenmiş ve Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı'nın yerini, merkezde Gümrük Muhafaza Müdürlüğü almıştır.

Öte yandan, 1972 yılında bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak kurulan Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü de ilgili kuruluş olarak Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Daha sonra, 1975 yılında yapılan iç düzenlemelerle, merkezde şube müdürlüğü veya daire başkanlığı olarak faaliyette bulunan bazı birimler, Kontrol Genel Müdürlüğü, Dış Antlaşmalar Genel Müdürlüğü, (1975 de kurulmasına rağmen fiilen oluşturulamaması nedeniyle) 1981 yılında yapılan düzenlemeyle Tasfiye Genel

¹⁷ Erbay, a.g.e., s.12-14

Müdürlüğü kurulmuş ve keza, Gümrük Muhafaza Müdürlüğü ile Zat ve Sicil İşleri Müdürlüğü Genel Müdürlük düzeyine yükseltilmiş, Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü ile Personel ve Eğitim Genel Müdürlüğü ihdas olunmuştur.

Diğer taraftan, bu dönemde günün ekonomik şartlarından kaynaklanan gereklilik nedeniyle yeni bir gümrük kanunu çalışmalarına başlanmış ve hazırlanan tasarı 1962 yılında yasama organına gönderilmiş, ancak, tasarı o günlerde kanunlaşmamış, daha sonra yapılan değişikliklerle yeni bir tasarı halinde yasama organına gidilmiş ve tasarı kanunlaşmıştır. Hazırlanan ve halen yürürlükte bulunan 19 Temmuz 1972 tarihli 1615 sayılı Gümrük Kanunu, 1 Şubat 1973 tarihinde uygulamaya konulmuştur.

Bu yasa, gümrük vergisi yükümlüsünün, gümrük hattından eşya geçiren gerçek veya tüzel kişi olduğunu, gümrük vergisinin matrahının, eşyanın satış bedeli bulunduğunu, vergiyi doğuran olayın, vergiye tabi malları Türkiye Cumhuriyeti gümrük hattından geçirmek üzere gümrük idarelerine yapılan beyanın teşkil ettiğini öngörmektedir.

Gümrük vergisi, mal gümrük hattını geçmeden tahsil edilir. Ayrıca, Türkiye'ye kesin olarak girecek ticari eşya için yazılı beyan zorunluluğu vardır ve bu beyan, gümrük tarife cetvelinin düzenlemesine uygun olarak gümrük beyannamesiyle yapılır. Diğer taraftan, gümrük vergisi oranları Gümrük Tarife Cetveli'nde belirtilmiştir. Öte yandan, Cumhuriyet döneminde teşkilatın yapısı bir değişiklik daha göstermiştir.

1931 yılında kurulduktan sonraki dönemde, kaçakçılık olaylarında artışlar görülmesi ile diğer bazı hususlar yönünden yapılan eleştiriler nedeniyle, gümrük idareleri ile tekel idare ve işletmelerinde incelemelerde bulunması için, Başbakanlıkca görevlendirilen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Ord.Prof.Dr.Alfred İSAAC tarafından, 1949 tarihinde Başbakanlığa sunulan raporda, hakkında, ülkemizin bünyesine en uygun bakanlıklardan birisi olduğu ve uygulamada görülen aksaklıkların ise, esasta değil teferruatta bulunduğu belirtilen Gümrük ve Tekel Bakanlığı 1983 senesinde kaldırılmış, 13.12.1983 günlü 178 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı kurulmuş ve Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatı da yeni kurulan bu Bakanlığın bünyesi içinde aynen yer almıştır.

Ancak o tarihte Tekel Genel Müdürlüğü de KİT haline dönüştürüldüğünden, Çay Kurumu Genel Müdürlüğü ile birlikte Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın teşkilat yapısında, Bakanlığın bağlı kuruluşu haline gelmişlerdir. Gümrük ve Tekel Bakanlığı bünyesinde iken Genel Müdürlük olarak organize edilmiş olan Tasfiye Genel Müdürlüğü de, Maliye ve Gümrük Bakanlığı teşkilatında, önce merkezde Tasfiye Dairesi Başkanlığı olarak düzenlenmiş, daha sonra da 16.5.1984 tarihli 3007 sayılı Kanunla Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Tarihi gelişimi içinde, 1983 yılında Maliye Bakanlığı ile birleştirilen ve bir anlamda tekrar Maliye Bakanlığı'na bağlanmış olan Gümrük Teşkilatı'nın bu yapısı 1993 senesine kadar sürmüştür, 2.7.1993 günlü 485 sayılı "Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile gümrükler, tekrar Maliye Bakanlığı'ndan ayrılarak, Başbakanlığa bağlı bir Müsteşarlık olarak organize edilmişlerdir.¹⁸

Bilahare, 7.9.1993 günlü 521 sayılı ve 19.6.1994 günlü 541 sayılı Kanun Hükmünde Kararnemeler ile değişikliklere uğrayan, 2.7.1993 günlü 485 sayılı "Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname"nin;

"Amaç" başlığı altındaki 1 inci maddesi, "Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, Gümrük ve Gümrük Muhafaza hizmetlerini düzenlemek ve yürütmek, kaçakçılık fiil ve teşebbüsleri ile mücadele etmek üzere, Başbakanlığa bağlı Gümrük Müsteşarlığının kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir. Başbakan, bu teşkilatın yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğü takdirde Devlet Bakanı vasıtasıyla kullanabilir."

Cumhuriyet döneminde gümrüklerce tahsil edilen vergilere baktığımızda, zaman içinde oldukça değişim gösterdiğini görüyoruz. Gümrüklerce tahsil edilen vergilerin tamamına "gümrük vergileri" denilmektedir. "Gümrük vergisi" de bu tanıma dahildir. İthalatta alınan vergi ve resimlerin en belirginini gümrük vergisidir. Gümrük vergisinin dayanağı Gümrük Kanunudur. Bunun yanında, kendi özel kanunlarına ve çeşitli matrahlara göre "İstihsal Vergisi", "Rıhtım Resmi" (Ulaştırma Alt Yapıları Resmi),

¹⁸ Onursal, **Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı**, s. 39

"Damga Resmi", "Belediye Hissesi" ve "Fon"lar ithalatta zaman içinde tahsil edilegelmiş, bunlardan 6802 sayılı Kanuna istinaden tahsil edilen İstihsal Vergisi, 25.10.1984 tarihli 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu ile 1.1.1985 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmış, yerine aynı tarihten geçerli olmak üzere "İthalatta Alınan Katma Değer Vergisi" konmuş, 25.6.1992 tarihli 3824 sayılı Kanunla da, 827 sayılı Kanuna müstenit "Ulaştırma Alt Yapıları Resmi", 2380 sayılı Kanuna dayalı "Belediye Hissesi" ve 3675 sayılı Kanuna istinaden tahsil edilen "İthalde Alınan Damga Resmi" yürürlükten kaldırılmıştır.

Halen, ithal eşyası sadece gümrük vergisi ve katma değer vergisine tabi tutulmakta, tarım ürünleri gibi bir kısım mallarda da bunlara ilaveten fon tahsil edilmektedir. Bu dönemde, ihracat vergisi uygulamasına son verilmiştir. İhracatta bazı yerli mahsullerin ihracına uygulanan fon dışında herhangi bir vergi bulunmamaktadır.

Cumhuriyet döneminde ve yakın tarihte Teşkilatımız açısından gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan birisi de, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında sağlanan "Gümrük Birliği" konusunda olmuştur.

Türkiye ile -o zamanki ismiyle- Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında 1.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlayan, 23.11.1970 tarihinde imzalanan ve 1.1.1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol'le devam eden bir sürecin sonucu olarak, Türkiye-Avrupa Topluluğu 36 ncı Ortaklık Konseyi'nin 6.3.1995 günlü Kararı ile 1.1.1996 tarihinde başlamak üzere taraflar arasında bir "Gümrük Birliği" tesisi öngörülmüştür.

İki veya daha fazla ülkenin bir araya gelerek, kendi toprakları arasında malların serbest dolaşımını sağlamaları, gümrük vergilerini karşılıklı kaldırmaları ve üçüncü ülkelere karşı aynı gümrük vergilerini uygulamaları anlamına gelen gümrük birliği nedeniyle, Türk gümrük mevzuatının Avrupa Birliği mevzuatına yakınlaştırılması gerekiyordu. Başlatılan ve sonuçlandırılan çalışmalar sonucu bu uyum sağlanarak

mevzuatımıza yansıtılmış ve öngörülen 1.1.1996 tarihinde Gümrük Birliği uygulamaları Türk gümrüklerinde başlatılmıştır.¹⁹

A. GÜMRÜK BİRLİĞİ (GB)

1. Tanımı, Amacı ve Kapsamı

GB; üyelerin karşılıklı ticaretleri üzerindeki gümrük tarifeleri, kotalar, ithal ve ihraç yasaları gibi her türlü engel veya kısıtlamaların kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin (OGT) uygulandığı bütünleşme şeklidir. Gümrük Birliği ile mal piyasalarında bütünleşme amaçlanmış ve bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ile dış ticaret kontrolleri kaldırılmakta; üçüncü ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri eşitlenmektedir. GB, tarihte en çok görülen bütünleşme şeklidir. 1834 yılında birçok bağımsız Alman devletin kurduğu Zollverein ve 1957’de kurulan AET(Avrupa Ekonomik Topluluğu) GB’nin en güzel örneklerindedir. AB her şeyden önce bir gümrük birliğidir. AB’deki gelişmeler bütünleşme kuramının temelini oluşturan GB’nin diğer bütünleşme biçimlerini kapsayacak şekilde genişletilmesine neden olmuştur. GB, serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş kapsamlı bir ekonomik bütünleşme sürecidir. Burada, serbest ticaret bölgelerindeki şartlara ek olarak birliğe üye ülkelerin serbest ticaret politikası izleme imkanları kısıtlanmıştır. Buna göre GB, serbest ticaret bölgesine göre daha ileri bir ekonomik bütünleşme derecesidir.²⁰ Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin temeli, Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra 1959 yılında Türkiye'nin AB'ye katılmak üzere müracaatı ile resmen atılmıştır. Ankara Anlaşması Türkiye'nin AB'ne katılımını üç aşamada öngörmektedir. Bunlardan ilki olan "Hazırlık Dönemi"nin ertesinde, Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, toplam 22 yıl sürecek olan "Geçiş Dönemi", diğer bir ifadeyle Gümrük Birliği süreci, hukuken başlamıştır. AB Geçiş Döneminin hemen başında, 1971 yılı itibariyle, Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin gümrük vergilerini sıfırlarken, Türkiye'nin AB kaynaklı sanayi

¹⁹ <http://www.gumruk.gov.tr>

²⁰ Zafer, Tunca., “Gümrük Birliği Kapsamında Türk Sanayii'nin Rekabet Gücü”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, (Eylül 1996). s.22-23

ürünlerinde gümrük vergilerini tedricen sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır. Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde yaptığı tam üyelik başvurusu ertesinde taraflar arasında teknik ve siyasi platformda yürütülen görüşmelerin sonuçları, Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve sürdürülmesi için gerekli koşulları belirleyen bir "Gümrük Birliği Kararı" altında toplanarak, Türkiye-AET Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Böylece, 22 yıllık Geçiş Dönemi, 1.1.1996 tarihi itibarıyla son bulmuş ve Türkiye'nin AB'ye katılımı yolunda "Son Dönem"e girilmiştir. Türkiye-AB Gümrük Birliğinde de sanayi ürünlerinin kaynak kuralları olmaksızın, serbest dolaşımı; eşit koşullarda ticaret yapılabilmesi ve serbest rekabet ortamının sağlanması ile mümkün olacaktır. Türkiye-AB Gümrük Birliği, genel gümrük birliği tanımını aşarak, tarafların birbirlerine uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili vergilerle, ikili ticaretin önündeki her türlü engeli kaldırmaları ve üçüncü ülkeler kaynaklı ürünlerde ortak bir gümrük vergisi tahsil etmeleri hususlarını içermekle kalmayıp, dünya ticaretinde GATT Pazar uygulamaları çerçevesinde, Topluluğun Ortak Ticaret ve Ortak Rekabet Politikalarının temel unsurlarına uyumu da kapsamaktadır.²¹

2. Gümrük Birliği'nin Tamamlanmasına Giden Yol

Türkiye, o dönemdeki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na, kuruluşundan hemen sonra, Temmuz 1959'da üyelik başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğini bir nihai hedef olarak ortaya koyan "Ankara Anlaşması", 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması, tam üyeliğe giden yolu, "hazırlık dönemi", "geçiş dönemi" ve "son dönem" olmak üzere üç evrede öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda, Gümrük Birliği'nin tamamlanması hedeflenmiştir.

²¹ Canan Balkır, Muzaffer Demirci, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Topluluğu**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989, s.35-36

Anlaşmada öngörülen “hazırlık dönemi”nin tamamlanmasıyla birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren “Katma Protokol”, geçiş döneminin hükümlerini ve tarafların üstleneceği yükümlülükleri düzenlemiştir. “Katma Protokol”ün yürürlüğe girmesiyle başlayan ve karşılıklı/dengeli yükümlülükler esasına dayanan “geçiş dönemi”, Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği’nin kademeli olarak tesisini amaçlamaktadır.

Gümrük Birliği’nin gerçekleşmesi bağlamında AB tarafı, 1971 yılından itibaren Gümrük Birliği’nin kapsadığı sanayi mallarındaki vergilerini Türkiye lehine tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Ülkemizin bunu yapması için ise, 1973 yılından itibaren 22 yıllık kademeli bir geçiş süresi benimsenmiştir.

Türkiye, üzerine düşen indirimleri 1978 yılına kadar gerçekleştirmiş, ancak, bu yıldan sonra, ekonomik sıkıntıların da artmasıyla birlikte, ülkemiz AET’ye karşı yükümlülüklerinin 5 yıl ertelenmesi talebinde bulunmuş ve bu talep Mayıs 1979’da kabul görmüştür.

1980’lerde ülkemizin dışa açılma ve ithal ikamesi politikalarına yönelmesiyle birlikte, Gümrük Birliği’ne bakış açımız da değişmiştir. Türkiye bir taraftan 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğuna üyelik müracaatında bulunmuş; diğer taraftan da, ertelenmiş olan gümrük vergileri uyum ve indirim takvimini 1988’den itibaren hızlandırılmış biçimde tekrar yürürlüğe koymuştur.

Tam üyelik müracaatımız, gerek ülkemizde, gerek AB kanadında ilişkileri geliştirme arayışlarını teşvik etmekle birlikte, 1992 yılı başına kadar Topluluğun bu anlamda ciddi bir inisiyatif aldığı söylemek güçtür. 1990 yılında Konsey’e sunulan ve o tarihlerde ülkemizle ilişkilerden sorumlu Komiser Matutes’in adıyla anılan öneriler paketi de, bir üye ülkenin engellemesi nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Pakette, Gümrük Birliği’nin 1995 yılının sonunda tamamlanması, Gümrük Birliği’yle dolaylı veya doğrudan ilgili alanlarda işbirliğinin derinleştirilmesi, mali işbirliğinin yeniden başlatılması ve siyasi işbirliğinin teşvik edilmesi öngörülmekteydi.²²

²² Gümrük Vakfı, a.g.e., s.29.

Bu gelişmeler sonucunda, Katma Protokol uyarınca vadesi 1995 yılında gelecekteki Gümrük Birliği'nin, ilişkileri hareketlendirmek için sadece ekonomik ve ticari planda değil, siyasi planda da yararlı bir araç olacağı görüşü ağır basmaya başlamıştır. Gümrük Birliği'ni tamamlarken hedeflerimizin başında, AB piyasalarındaki payımızı genişletmek ve tam üyeliğin en önemli şartını yerine getirerek, bu alanda avantajlı bir konuma ulaşmak gelmiştir.

Bu çerçevede, Kasım 1992'de yapılan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında, Gümrük Birliği'nin hazırlıklarını yapmak ve buna dair ilişkin usul ve esasları tesbit etmek amacıyla bir Komite kurulmuştur. Komite çalışmalarının sonucunda, Gümrük Birliği tamamlanmıştır.

3. Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

GB, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile başlangıcı 1960'lara uzanan ortaklık ilişkisinin temel taşlarından biridir. GB sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta, geleneksel tarım ürünleri GB'nin kapsamı dışında bulunmaktadır. GB ile Türkiye, AB'den gelen sanayi ürünlerine uyguladığı tüm gümrük vergileri ve eş etkili tedbirleri ortadan kaldırmış, uygulamakta olduğu miktar kısıtlamalarına da son vermiştir. Üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünler için ise, birliğin ortalama gümrük tarifesi kabul edilmiştir. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin almış olduğu Gümrük Birliği kararı, Türkiye ekonomisinin 1980'li yıllardaki liberalizasyonundan sonra, ekonominin tamamını etkileyen en önemli gelişme olmuştur. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği, Türk ticaret ve rekabet mevzuatı ile politikalarında çeşitli değişikliklere yol açmış Türk ekonomisi için yeni fırsatlar yarattığı gibi çaba gerektiren unsurlar da doğurmuştur. GB'nin kabul edilmesinden sonraki süreçte dinamik ve statik etkileri çerçevesinde Türkiye ekonomisini etkilemesi kaçınılmaz olmuştur.

a- Ticaret yaratıcı etki;

GB dolayısıyla yüksek maliyetli üretimin yerini, birlik içinde daha verimli ülkenin almasıdır. Birliğe üye ülkeler arasındaki ticarete uygulanan tarife ve kotaların kaldırılması sonucu, ticarete konu olan malların fiyatı düşer. Birlik içinde ticaret yaratılmasına bağlı olarak birlik üyeleri, daha ucuz kaynaktan daha fazla tüketim yapma imkanına kavuşur. Böylece üyeler arasındaki ticaret hacmi yükselmiş olur.²³

b-Ticaret Saptırıcı Etki;

Üçüncü ülke mallarına karşı konan ortak tarife sonucu bu ülkelerin mallarının pahalı hale gelmesi ticaretin birlik içine kaymasına neden olur. Ticareti birlik dışından birlik içine kaydıran bu etkiye ticaret saptırıcı etki denir. Bu etki sonucu birlik dışında kalan ülkelerle yapılan ticaret hacminde daralma ortaya çıkmaktadır.²⁴

c- Tüketim Etkisi

GB sonucu gümrükler indirilince nispi olarak daha ucuza gelen yabancı mallar daha fazla talep edilmektedir. GB sonucu birlik içinde pahalıya üreten üye ülkenin ve OGT sonucu ürünleri pahalı hale gelen birlik dışı ülkelerin üretimi azalmaktadır. Üretim etkisindeki bu değişikliğe bağlı olarak birlik içi fiyat herhangi bir ülkenin fiyatının altında kalırsa, bu ülke vatandaşlarının satınalma güçleri artacağından birlik içi ithalat artacaktır. Bu ithalat artışı da GB'nin tüketim etkisini ortaya çıkarır.²⁵

d- Ticaret Hadlerine Etkisi

Ticaret hadleri birliğe üye ülkeler arasındaki iş bölümünün doğuracağı refah yükselişinden her ülkenin alacağı payı belirler. GB sonucu ticaretin artması birlik içi üretim ve geliri artırırken, birlik dışında bunun tersi ortaya çıkmaktadır. Bununla

²³ **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler**, Ankara: DPT Yayını, 1950-1998, s.33-38

²⁴ **Rakamlarla Türkiye Ekonomisi**, Ankara: İTO Yayını, Yayın No:1999/42,1999

²⁵ **Türkiye İstatistik Yıllığı-1998**, Ankara: DİE yayını, 1998, s.503.

birlikte birlik içinde ucuza üreten üye ülkenin üretim ve geliri artarken, pahalıya üreten ülkenin üretim ve geliri de azalmaktadır. Dolayısıyla gelir bir yandan birlik dışından birlik içine, diğer yandan pahalıya üreten ülkeden ucuza üreten ülkeye yeniden dağılırken, birlik içi ticaretin serbestleşmesiyle ihracata çalışan sektörlerin geliri nispi olarak artmaktadır.²⁶

e- Kamu Gelirleri Etkisi

Üyeler arasında tarifelerin sıfırlanması üye ülkelerin vergi kaybını doğurur. Yine üçüncü ülkelere karşı uygulanan ortak tarife, üye olunmadan önceki tarifeden küçük olur veya bu ülkeden ithalat önemli ölçüde azalır ise bu durumda da vergi kaybı ortaya çıkar. GB öncesi Türkiye’de ithalattan gümrük vergisi ve toplu konut fonu olmak üzere iki tür vergi alınmaktaydı. GB ile bunların ikisi de kaldırılırken üçüncü ülkelere karşı OGT uygulanmaya başlanmıştır. Ancak tarım ürünleri, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve EURATOM kapsamındaki ürünler bu uygulamanın dışında kalmış, buna rağmen GB kısa dönemde sadece kamu gelirlerini azaltmakla kalmayıp, kamu giderlerini arttırmasına da neden olabilir. İstatistiki veriler incelendiği zaman 1994’te yüzde 2.31 olan dış ticaret vergileri/GSMH oranı, 1995’te yüzde 2.48, 1996’da 2.58, 1997’de de 2.61 olmuştur. Bu sonuçlara göre GB’nin dış ticaret vergi gelirlerini azaltıcı etkisinin ortaya çıktığını söylemek oldukça zordur. Aksine GB sonrası ulusal üretimin artmasına bağlı olarak vergi gelirlerinin arttığını söylemek mümkündür.²⁷

f - İşlem Maliyetleri Etkisi

GB sonucu tarife ve kotaların kalkması nedeniyle, gümrüklerde çalışan personel sayısı, gümrükleme giderleri ve bürokratik engeller azalacaktır. O zaman dış ticaret işlemleri daha kısa zamanda gerçekleşecek ve dış ticaretle uğraşanların zaman maliyeti düşecektir. Aşağıdaki tablolarda gümrükleme giderleri ve gümrüklerde çalışan personel

²⁶ **Haber Bülteni**, Ankara: DİE Yayını, (Mart 1999), s.13.

²⁷ Ahmet, Çimen, **GB ve AT-Türkiye İlişkileri**, Ankara: Merkez Bankası Yayınları, 1996.s.34

sayısına ilişkin istatistiksel değerler gösterilmiştir.

Gümrükleme giderleri ve personel sayısında meydana gelen azalmanın nedeni, gümrük modernizasyonu ve otomasyonu kapsamında yapılan çalışmalardır. Bu alışmalar tamamlanıp yeterli uzmanlaşma henüz sağlanamadığı için bu veriler, olması gerekenden büyüktür. Gümrük işlemlerinin otomasyonu için Fransa’dan SOFIX adlı yazılım satın alınmıştır. Pilot uygulama eğitim alışmaları, Atatürk Havalimanı Giriş-ıkış Gümrük Müdürlüklerinde başlamıştır. Pilot uygulamanın ardından Türkiye genelinde bilgisayar ağı kurulacaktır. Böylece 53 gümrük idaresi bilgisayarlı sisteme geçecek ve ihracat-ithalat işlemlerinin yaklaşık yüzde 95’i bu kapsama alınacaktır. Otomasyonun ileri aşamalarında ticaret çevresi ve gümrük idaresi arasındaki bilgi akışı elektronik ortamda gerçekleştirilecektir. Bu alışmalar sonucunda işlem maliyetlerinde bir azalma gerçekleşecek, gümrükleme giderleri ve personel sayısı belli bir oranda azalacaktır.²⁸

g - Rekabet Etkisi

Kamu teşebbüsleri ve ticari nitelikteki devlet tekellerinin, birlik vatandaşları ile Türk vatandaşları arasında ayırım yapmaz hale gelmesi, ticari nitelikli devlet tekellerinin yeniden düzenlenmesi, İhracatta Gözetim ve Koruma nlemlerinin Değerlendirme Kurulu oluşturularak ithalatta haksız rekabetin önlenmesi ve Rekabet Kurulu’nun kurulması gibi çalışmalar aracılığıyla firmalara eşit rekabet koşulları sağlanarak tekelleşmenin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda özellikle otomotiv ana ve yan sanayii, tarım araçları, elektrikli ve elektronik eşya, makine, metal, ağaç ürünleri, mobilya, kağıt ve kağıt ürünleri ile basım sanayi dallarında rekabetin daha da artması beklenmektedir.

GB ile üyeler arasında tarife ve kotalar kalkınca yerli üreticiler dış rekabete açılmış olurlar. Böylece lke içindeki eksik rekabetçi oluşumlar ortadan kalkar. Düşük verimle çalışan kalitesiz malları pahalıya üreten firmalar, ya bu sorunlarını ortadan kaldırırlar ya da endüstriyi terk etmek zorunda kalırlar. Her ye ister istemez mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu alanlarda üretime yönelir.

²⁸ Osman, Demir., ‘GB’nin Değerlendirilmesi’, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl:3, Sayı:11, 1998, s.50.

GB'nin Türk ticaret ve rekabet politikalarının AB ile uyumunu öngörmesi ve AB rekabet politikalarının çok büyük bölümünün Türkiye'yi de kapsamı nedeniyle, Türk ekonomisinde kapsamlı kurumsal değişiklikler meydana getirecektir. Özellikle rekabet kuralları ile fikri mülkiyet haklarının korunması alanlarındaki Türk mevzuatının iyileştirilmesi sonucunda, Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin gelişebilmesi için daha uygun mevzuat çerçevesi oluşacaktır.²⁹

4 - GB'nin İşleyişi İçin Kurumsal Mekanizmalar

Türkiye, bir tam üye olmaksızın AB ile bir GB kuran tek ülke olduğundan, GB'nin işleyişiyle ilgili prosedürleri ve kararları belirleyecek yeni bir kurumsal işbirliği modeli geliştirilmesi gerekiyordu. Tam üye olmaması nedeniyle, Türkiye, politik ve teknik düzeyde GB ile doğrudan ilgili konularda karar alma sürecine katılma imkanına sahip değildir. Ancak, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'ni tamamlamak ve AB ile Türkiye arasında ilave bağlantılar olarak hizmet etmek üzere, Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde özel kurumsal komiteler kurulmuştur. Bu kurumsal organlar, bazı alanlarda taraflar arasında müzakereler öngörmekte ve, Türkiye'nin intibak edebilmesi için, GB'nin işleyişiyle ilgili mevzuat değişiklikleri konusunda Türkiye'ye bilgi vermektedirler. Kabul edilen kurumsal düzenlemeler arasında, GB Ortak Komitesi ile Ortak Danışma Komitesi , en etkili ve önemli iki organ olarak değerlendirilebilir.

a - GB Ortak Komitesi

GB Ortak Komitesi, Türkiye'nin, Komisyon'un ve üye devletlerin temsilcilerinden oluşur. Ayda en az bir defa toplanır ve GB'nin işleyişiyle bağlantılı tüm konuları ele alır. Genel olarak, Ortaklık Konseyi için tavsiyeler oluşturmak amacıyla görüş ve bilgi alışverişinde bulunur. Ayrıca GB'nin düzgün işlenmesini sağlar ve Karar'ın uygulanması konusunda danışmalar için bir araç olarak hizmet eder.

²⁹ a.g.e. s.52

b -Ortak Danışma Komitesi

Ortak Danışma Komitesi, onsekizi AB'ni ve diğer onsekizi Türkiye'yi temsil eden otuzaltı üyeden oluşur ve, Brüksel ile bir Türk şehri arasında dönüşümlü olarak, yılda iki defa toplanır. Komitenin amacı, ekonomik ve sosyal tarafların AB-Türkiye ilişkilerinin pekiştirilmesi sürecine katılmalarını kolaylaştırmaktır. Ortak Danışma Komitesi, AB ile Türkiye arasındaki politik ve ekonomik bağların geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynar.

c- Diğer komiteler

Yukarıda belirtilen iki komite yanında GB'nin sorunsuz işlemlerini sağlamaya yönelik, her biri bağımsız şekilde işleyen muhtelif başka idarî organlar vardır. Komisyon'un teknik organlarına Türk uzmanların da katılması ilkesi gereğince, bazı özel komiteler öngörülmüştür. Bunlar arasında, Nomenklatür Komitesi, Gümrük Kanunu Komitesi, Menşe Kodları Komitesi ve Tekstil Komitesi bulunur. Bunların adlarından da anlaşılmaktadır ki her münferit grup tek bir özel konunun geliştirilmesiyle ilgilidir ve bunlar hep birlikte Gümrük Birliği'nin etkin yönetimini sağlarlar.³⁰

IV. TARİHTEKİ GÜMRÜK MEVZUATLARI VE GETİRDİKLERİ

A. 11 NİSAN 1918 TARİHLİ KANUN

Birinci Dünya Savaşının başlamasından önce gümrük vergileri korumacı tedbirler olarak düşünülmüştür, örneğin: 1916 yılında zaruri ithal mallarının gümrük vergileri %1'e indirilirken, koruma altına alınan (örneğin: tarım ürünleri, vb.) malların gümrük vergileri ise %100 oranında arttırılmıştır.³¹

Bu Kanun'dan önce, korumacı tedbirler taşıyan 1916 tarihli Gümrük Tarifesi 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 11.4.1918 tarihinde uygulamaya konulan Kanun'un, modern görüşlere göre hazırlanmasına rağmen kapitülasyonun olumsuz etkisi

³⁰ Çimen, a.g.e., s.21

³¹ Vamık, Toprak, *Gümrük Mevzuatı ve Tatbikatı*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1967, s.11

nedeniyle ekonomik yönden giderek güçsüzleşen Osmanlı İmparatorluğu bünyesine uygun olmadığı müşahade olunmaktadır. Bu Kanun;

- 14.2.1919 tarih ve 414 sayılı,
- 4.1.1926 tarih ve 705 sayılı,
- 7.6.1926 tarih ve 905 ile 906 sayılı,

kanunlarla dört kez tadil edilmiştir.

B. 1 HAZİRAN 1929 TARİHLİ 1499 SAYILI KANUN

Kabotaj, bir Türk limanından, aynı veya başka bir Türk limanına denizden, eşya veya yolcu taşınmasıdır. 1926 yılına gelinceye kadar yabancı gemiler karasularımızda eşya ve yolcu taşımaktaydılar. 19.4.1926 tarih ve 815 sayılı Kabotaj Kanunu ile karasularımızda kabotaj tekeli kurulmuştur. Bu Kanun uyarınca, Türk Limanları arasında ve bu limanlar çevresi içinde gerek eşya ve yolcu taşımak, gerek taşıt çekmek (cer), klavuzluk etmek ve herhangi bir suretle liman hizmetleri yapmak, yalnız Türk Bayrağını taşıyan milli gemilere özgü haklardandır. Yabancı bayrak taşıyan gemiler, Türk limanlarına ancak yabancı limanlardan aldıkları yük ve yolcuları çıkarabilirler ve buralardan da yalnız yabancı limanlar için yük ve yolcu alabilirler. Lozan Anlaşması ile kapitülasyonların kaldırılması sonucu, gümrüklerin devlete mal edilmesi gerçekleşmiştir. 1929 yılında yürürlüğe konulan 1499 sayılı "*Gümrük Giriş Tarife Kanunu*" Cumhuriyet döneminde dış etkilerden arınmış ilk gümrük kanunu olma vasfını taşımaktadır.³² Bu Kanun, "spesifik" denilen sistemi bilimsel olarak uygulamaya getirmiştir. Maddeler, mallar, makinalar, vb. cins cins ve ismen sıraya konulmuş ve o eşyanın belli esaslara göre bulunacak adet, ağırlık, uzunluk ve litre ölçüleri itibarıyla tarifede hizalarında gösterilmiş emsaller üzerinden gümrük vergisine tabi tutulmuştur. Dünyada ilk kez görülen ve etkileri uluslararası nitelik taşıyan 1929 yılında ortaya çıkan

³² Erbay, a.g.e., s.45

ekonomik kriz, tüm ülkeleri ve dünya ticaretinde henüz bir yeri olmayan, sermaye birikimi ve sanayileşmesi yetersiz ülkeleri ve bu arada ülkemizi de önemli ölçüde etkilemiş, dolayısıyla eşyanın fiziki durumu üzerinden alınan spesifik vergiler ekonomik değişimlere uyulması için sık sık değiştirilmiştir. Nitekim, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ve 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun bu dönemde yürürlüğe konulmuştur. 1499 sayılı kanun, sırasıyla;

- 4.1.1930 tarih ve 1549 sayılı,
- 15.2.1930 tarih ve 1560 sayılı,
- 12.6.1930 tarih ve 1717 sayılı,
- 15.6.1930 tarih ve 1723 sayılı,
- 26.3.1931 tarih ve 1795 sayılı,
- 31.5.1933 tarih ve 2255 sayılı,
- 22.12.1934 tarih ve 2646 sayılı,
- 9. 4. 1937 tarih ve 3152 sayılı,
- 20.4.1938 tarih ve 3369 sayılı,
- 20.1.1939 tarih ve 3567 sayılı,

Kanunlar ile on kez değişikliğe tabi tutularak, ekonomik gelişmelere uyum sağlamaya çalışılmıştır.

C. 2 MAYIS 1949 TARİHLİ 5383 SAYILI KANUN

İkinci Dünya Savaşını müteakip dünyanın ekonomik konjonktürü ve dış ticaret ilişkilerinin giderek artışı, ülkelerin gümrüklerinin de yapısal değişikliklerini beraberinde getirmiş ve ülkemiz de, Avrupadaki sistemleri içeren yeni bir gümrük kanunu hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. 5383 sayılı Gümrük Kanunu, uygulamada birlik için ayrıca bu Kanuna istinaden bir gümrük yönetmeliğini de uygulamaya dahil etmiştir. Bu kanunun kabulünden sonra, uluslararası gümrük işlemlerinde değişiklikler

olmuş, uluslararası ekonomik kuruluşlar kurulmaya başlamıştır. Uzun yıllar, gümrük tarifelerinin hazırlanmasında ülkemiz şartlarını ve ihtiyaçlarını bilen ekonomistlerin ve uzmanların bulunmaması, gümrük vergilerinin sadece bir gelir kaynağı olarak düşünülmesi, gümrük duvarlarından beklenen fayda yerine zararlı sonuçlarla karşılaşılmasına yol açmıştır. 1950 yılına gelinceye kadar gümrük tarifelerinin spesifik usule göre düzenlenmiş olması, Türkiye'nin sanayileşmesinde gerekli ham maddelerle, ara maddeler ve yatırım maddelerinin yüksek oranlarda vergilendirilmesi, buna karşılık tüketim maddelerinin vergilendirilmesinde titiz davranılmaması, yerli sanayinin korunmasına yönelik tedbirlerin alınmaması, ülkemizde ithalatı, özellikle mamul madde ve tüketim maddeleri ithalatını çok kârlı bir ticaret haline getirmiş, dolayısıyla ödemeler dengemizi olumsuz yönde etkilemiştir. İthal malların ucuza mal edilmesi, ulusal sanayinin rekabet olanaklarını kısıtlaması, ithal mallarına yönelik talebin ve tüketimin artmasında spesifik tarife sisteminin de önemli rolü olmuştur.³³ 5383 Sayılı Kanun doğrudan doğruya kambiyo denetlemesi ile ilgili olup, o günkü dış ticaret rejimimizin dayanaklarından 12'nci maddesi ile dolaylı olarak kambiyo rejimimizi ilgilendiren 13 ve 14'üncü maddelerine aşağıda değinilmiştir:

Sözkonusu Kanunun 12'nci maddesinde, "iç ve dış güvenliğin savunması, kamunun, hayvan ve ürünlerin hastalıklardan korunması, tarih ve sanat eserlerinin memleketten çıkışının önlenmesi maksadıyla Bakanlar Kurulunca giriş, çıkış ve transit serbestliği her vakit kısıtlanabileceği veya kaldırılabilceği gibi mali ve iktisadi zaruretler halinde de aynı çarelere başvurulabilir" denilmektedir. Bu maddenin son hükmü ile hükümete verilen yetki "mali ve iktisadi zorunluluklar"ın mevcudiyeti halinde ithalat kısıtlamalarına başvurma yetkisidir. Kambiyo denetlemesinin ortaya çıkış nedenlerinden en önemlisinin dış ticaret güçlüğü, diğer bir ifadeyle "ithalat" olduğu gözönünde tutulduğunda 5383 sayılı Kanun'un bu maddesi 1567 sayılı Kanun kadar önemli bir kambiyo denetleme aracı olarak kullanılabilceği anlaşılmış olur. Nitekim, o dönemlerde dış ticaret rejiminin dayanağı esas itibarıyla 5383 sayılı Kanunun bu maddesi olmuştur. Kanunun 13'üncü maddesi hükümete bir "mukabele-i misil" imkanı vermiş, bu husus o dönemin dış ticaret rejimlerini de kapsamına almıştır.

³³ a.g.e., s.49

Bu madde gereğince, Türkiye ile ticaret anlaşması yapmayan ülkelerden yapılacak ithalata hükümetçe sınırlamalar amaçlamıştır. Diğer taraftan, Kanunun 14 üncü maddesinde hükümet, "Türkiye'ye yolladığı malları Giriş Tarife Kanununun takip ettiği gayeyi sarsacak şekilde gizli veya açık surette prim, damping ve benzeri tedbirlerle teşvik eden memleketler eşyası hakkında bu tedbirleri tesirsiz bırakacak yüksek tarifeler uygulamaya ve başka çarelere başvurmayaya" yetkili kılınmıştır. Bu madde, bir misliyle karşılık verme maddesi olmakla birlikte, hükümete, başka ülkelerin aldıkları tedbirlerle ülkemizde uygulanan kambiyo denetlemesi tedbirlerini etkisiz kılma çabalarını da karşılama yetkisini -zımnem- vermekte, böylece bir kambiyo denetleme vasıtası anlamı taşımaktadır.

5383 Sayılı Gümrük Kanunu, 11.5.1949 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yayımından altı ay sonra yürürlüğe girmiştir. Bundan önce, ek ve tadilleriyle 11 Nisan 1918 (1334) tarihli Gümrük Kanunu ve dağınık bazı mevzuat yürürlükteydi. 5383 Sayılı Kanun 154'üncü maddesi ile bunları yürürlükten kaldırarak mevzuatı birleştirmiştir. 11 Nisan 1918 tarihli Kanun'un 113, 117 ve 118'inci maddeleri ve yine bu Kanun'un 906 sayılı Kanun ile değişikliğe uğramış olan 112 ve 116'ıncı maddeleri yürürlükte tutulmuştur. Muhafaza edilen bu maddeler sınır ve sahillerde kaçakçılığın önlenmesine yönelik bazı önlemlere ilişkindir.³⁴

5383 Sayılı Gümrük Kanunu, 156 maddeden oluşmuş ve dört ayırım altında toplanmış, ayrıca ayırımlarda bölümlere ayrılmıştır.

Bu Kanunda, gümrük hattı, gümrük bölgesi, gümrük kapısı ve yolları, karasuları, gümrük vergisi, v.b. kavramlar tarif veya tayin edilmiştir. 5383 sayılı Kanun, eski metinleri birleştirmiş, otuz yıla yakın uygulamada kalan eski Kanunun kazandırdığı tecrübeler ve yeni ihtiyaçlar 5383 sayılı Kanunda mümkün olduğu ölçüde dikkate alınmış ve hazırlanmasında bazı Avrupa ülkelerinin kanunlarından da faydalanılmıştır. Buna rağmen, 5383 sayılı Kanun da değişikliğe uğramaksızın uzun süre yürürlükte kalamamış, sırasıyla aşağıdaki tadilleri görmüştür. Bunlardan en önemli ve kapsamlı olanı 6290 sayılı Kanun ile yapılmıştır. 5383 sayılı Kanun sırasıyla;

- 6.3.1954 tarih ve 6290 sayılı,

³⁴ a.g.e., s.51

- 30.11.1960 tarih ve 146 sayılı,
- 2.1.1961 tarih ve 197 sayılı,
- 14.5.1964 tarih ve 474 sayılı,
- 9.3.1971 tarih ve 1379 sayılı,

Kanunlar ile beş kez değişikliğe uğramıştır. Bu Kanunlar içinde en önemlisi "ad valorem" sisteme geçiş ve gümrük vergilerinde taksitlendirme esasını getiren 474 sayılı Kanundur.

D. 19 TEMMUZ 1972 TARİHLİ 1615 SAYILI KANUN

5383 Sayılı Gümrük Kanunu ile aynı vasıflara sahip olan 1615 sayılı Gümrük Kanunu, genelhükümler ve genel işlemler ile cezai hükümler ve bunlara ilişkin esaslar ile gümrüklerin sınıfları ve gümrük komisyoncularına ait hükümler taşıyan maddelerin dışında bu Kanun bütünü itibariyle "gümrük rejimleri"nden oluşmaktaydı. Bu yeni Kanunun bir diğer özelliği de usul hükümlerini kendi içinde muhafaza etmesiydi. Uygulama için de bir yönetmeliği mevcuttu. Gümrük rejimleri, birbirinden farklı veya birbirini bütünleyen, tamamlayan işlemler olması bakımından belirli bir nizamın içinde bulunmaktadır. Gümrük işlemlerinin genelinde dış ticaret olayının içinde önemli bir yer kapsadığı gözönünde tutulursa gümrük rejimlerinin uluslararası bir nitelik taşıdığı da aşikardır.

1615 Sayılı Gümrük Kanunu 1.8.1972 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 1.2.1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, 183 maddeden oluşmuş ve dört kitap ile onbeş ayırım altında toplanmıştır.³⁵ 1615 Sayılı Kanun da değişikliğe uğramaksızın uzun süre yürürlükte kalamamış ve sırasıyla;

- 25.5.1975 tarih ve 1894 sayılı,
- 8.5.1976 tarih ve 1984 sayılı,
- 27.2.1981 tarih ve 2419 sayılı,

³⁵ Toprak, a.g.e., s.15

- 18.4.1983 tarih ve 2817 sayılı,
- 3.6.1987 tarih ve 3375 sayılı,
- 1.10.1989 tarih ve 3577 sayılı,
- 10.2.1994 tarih ve 3968 sayılı,
- 30.6.1995 tarih ve 564 sayılı (KHK),
- 26.7.1995 tarih ve 567 sayılı (KHK),
- 3.4.1997 tarih ve 4236 sayılı,

Kanunlar ile on kez değişikliğe uğramış bulunmaktadır.

E. 27 EKİM 1999 TARİHLİ 4458 SAYILI KANUN

Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri 1959 yılında ülkemizin başvurusu üzerine başlamış, yapılan görüşmeler 12.9.1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile sonuçlanmış ve bu Anlaşma sonucu Topluluğa tam üyelik sürecine geçilmiştir. Söz konusu Anlaşmanın 10'uncu maddesi, Topluluk üyesi ülkeler ile Türkiye arasında ithalatta ve ihracatta gümrük vergileri ile eş etkili resimlerin ve miktar kısıtlamalarının, ulusal üretime, anlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı gözetilen eşit etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde Topluluğun ortak gümrük tarifesinin kabulünü ve toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yakınlaşmayı kapsamaktadır. 1.1.1973 tarihinde yürürlüğe giren Topluluk ile yapılmış olan Katma Protokol ile Ankara Anlaşmasında yer alan hazırlık dönemi sona ermiş, geçiş dönemi olan son dönem başlamıştır. Bu dönemin bitiminde Gümrük Birliği oluşturulmuş, bu birliğin esasları ise Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi tarafından 6.3.1995 tarihinde kabul edilen 1/95 Sayılı Karar ile belirlenmiştir. Ülkemiz, bu Kararın 26'ncı maddesiyle, Avrupa Birliği Gümrük Kodunu oluşturan 12.10.1992 tarih ve 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği ile onun uygulama hükümlerini belirleyen 2.7.1993 tarih ve 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliğini temel alan; eşyanın menşei, eşyanın gümrük kıymeti, eşyanın gümrük

birliği alanına girişi, gümrük beyanları, serbest dolaşıma giriş, askıya alma düzenlemeleri ve ekonomik etkili gümrük rejimleri, malların dolaşımı, gümrük borcu ve başvuru hakkı hükümlerini Türk gümrük mevzuatına yansıtacağını taahhüt etmiştir. Ayrıca, Topluluğun taklit malların serbest dolaşıma sokulmasını yasaklayıcı tedbirler getiren 1.12.1986 tarih ve 3842/86 sayılı Konsey Yönetmeliği hükümleri ile Toplulukta gümrük muafiyetini düzenleyen 28.3.1983 tarih ve 918/83 sayılı Konsey Yönetmeliği hükümlerini kendi mevzuatına yansıtacağını da taahhüt etmiştir. Diğer taraftan, Dünya Ticaret rgt (WTO) Anlaşmasına taraf bir ülke olmamız ve Avrupa Topluluğunun da bu Anlaşmaya bir bütün halinde taraf olması nedeniyle, bu örgütün GATT-94 olarak adlandırılan son haliyle belirlenen kurallara da uymamızı zorunlu kılmaktadır. nemli hükümler olarak sayılabilecek konular; miktar kısıtlamalarının kaldırılması, menşe kuralları, kıymet, gümrük vergisi oranlarının indirilmesi, işlemlerin basitleştirilmesi, marka, coğrafi işaret, endüstriyel tasarım, fikir ve sanat eserlerinin korunması konusunda sınır uygulamalarıdır. Bu konuların, Dünya Ticaret rgtne ye bütün ülkelerin gümrük mevzuatlarında yer alması zorunludur. Nitekim, Uruguay Round görüşmelerinde alınan kararlarda, ye ülkelerin, özellikle gümrük işlemlerini basitleştirerek dünya ticaretindeki liberalleşmenin sağlanmasının önündeki engelleri kaldırmaları öngörülmüştür. 27.10.1999 tarihinde kabul edilen ve 5.2.2000 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu, gerek Dünya Ticaret rgt gerekse Avrupa Topluluğuna verilen taahhütlerimiz ve de ülkemiz ihtiyaçlarının birleşimi sonucu oluşmuş bulunmaktadır.

Yeni Gümrük Kanunu, gümrük mevzuatını ülkemizin imzaladığı uluslararası anlaşmalara ve Avrupa Topluluğu mevzuatına uyumlu hale getirmiştir. Gümrük mevzuatını tek metinde toplayıp, köklü değişiklikler içeren yasa, gümrük tarifesinin tanımını yeniden yapmakta, böylelikle dış ticaret politikalarına uyarlanabilecek esnekliği içeren bir gümrük tarifesi oluşmasına imkan vermekte, ayrıca ihracatın daha kolay yapılmasını sağlayacak usul ve esasları belirleme konusunda Gümrük Müsteşarlığı'nı yetkili kılmaktadır.³⁶

³⁶ Remzi, Akçin, şükrü, Keleş, *Gerekçeli Gümrük Kanunu*, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını (No:23), Ankara: İstanbül Matbaacılık, 1999, s.3

4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 4.11.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yayımından üç ay sonra 5.2.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun 248 madde, onüç kısım, otuzyedü bölüm ve ondört ayırımdan oluşmaktadır.

1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nda gümrük rejimleri tüm işlemleriyle bir arada yer almakta, her rejimin beyan, muayene ve işlemleri ayrı ayrı düzenlenmekteydi. Buna mukabil, 4458 sayılı yeni Gümrük Kanunu, eşyanın Türkiye gümrük bölgesine girişinden başlayıp, eşyaya uygulanacak işlemlerin sırasına göre bir sistematik uygulamış, rejimlere ilişkin özel hükümler dışında, bütün işlemleri bir çatıda değerlendirmiş ve gümrük rejimleri arasında bütünlüğü temin etmiştir. Yeni yasada yer alan önemli düzenlemeler aşağıdadır:

- 4458 sayılı Kanunda Türkiye gümrük bölgesinin tanımı yeniden yapılmış, bütün Türkiye Cumhuriyeti toprakları, kara suları, iç suları ve hava sahası Türkiye Gümrük Bölgesi olarak tanımlanmıştır.
- İhracat ve/veya ithalat yapmayı tasarlayan kişilerin gümrük idarelerinden gümrük mevzuatının uygulanması, özellikle teknik bilgi gerektiren tarife ve menşe konularında bilgi temin etmesi olanağı sağlanmıştır.
- Menşe kuralları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş, tercihli menşe ve tercihli olmayan menşe ayrı ayrı tanzim olunarak, bu konu daha anlaşılır hale getirilmiştir.
- Eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesine girmesine ve buna ait özet beyan verilmesine ilişkin hükümler mevzuata dahil edilmiş ve 1615 sayılı Kanunda yer alan manifesto işlemleri uygulamasına son verilmiştir. Böylece, taşıt araçlarının giriş ve gelişlerinde taşıdıkları eşyanın beyanına ilişkin, her biri ayrı formatta menifesto ve diğer belgeler "özet beyan" olarak tek bir formata dönüştürülmüş ve bu konuda sadelik ve yeknesaklık sağlanmıştır.
- Yeni yasada eşyanın depolanmasına ilişkin düzenlemeler getirilerek, eşyanın, gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulana kadar geçici depolama yerlerinde depolanabileceği, eşyayı bu işlem veya kullanımlardan birine tabi tutmak üzere gereken sürenin denizyolu ile gelen eşyada 45 gün, diğer yolla gelen eşyada 20

gün içinde gümrük işlemlerinin bitirilmesi esası getirilmiş, böylece limanların, indirme ve boşaltma mahallerinin uzun süre işgal edilmesi önlenmiştir. 1615 sayılı Kanunda beyandan önce 4 ay, beyandan sonra 2 ay olmak üzere toplam 6 ay olarak uygulanan bu sürenin kısaltılması ile eşyanın bir an önce ekonomiye kazandırılması ve depolama masraflarının azaltılması amaçlanmıştır.

- Yeni yasa ile, gümrük antrepo rejimi yeniden düzenlenmiş, eşyanın bu antrepolarda kalabileceği sürelerle ilişkin sınırlamalar kaldırılmış ve antrepo açma ve işletme tekeli kaldırılmış, özel kuruluşların da antrepo işletebilmesine olanak sağlanmıştır.

- Eşyanın tesliminden sonra beyanın kontrolüne ilişkin hükümlere mevzuatta yer verilmiş olup, gümrük idaresine, eşyanın fiili ithalinden sonra kontrol edilebilmesi imkanı sağlanmış, ayrıca yeni Kanun ile re'sen muayene uygulaması getirilmiştir. Böylece gümrük idaresine sunulan eşyaların rejim beyanlarını müteakip süresi içinde işlemleri tamamlanmadığı takdirde sahipleri gelmese dahi eşyanın gümrük idarelerince re'sen muayene edilip tasfiye edilebilmesi mümkün olabilecektir.

- Bir gümrük rejimine tabi tutulan eşyanın beyanı, rejim ayrımı gözetilmeksizin, aynı başlık altında toplanmış ve aynı formatla tüm rejim beyanlarının yapılmasına imkan tanınmıştır. Ayrıca, bilgisayar ortamında beyanların yapılması ve gümrük işlemlerinin yürütülmesi için hukuki bir alt yapı oluşturulmuştur.

- Fikri ve sınai mülkiyet haklarını ihlal eden eşyanın gümrüklerde işlemlerinin durdurulmasına ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, hak sahiplerinin hakları gümrük işlemleri sırasında korunur hale getirilmiştir. Durdurma hak sahibinin istemine binaen yapılabileceği gibi, açık delillerin mevcudiyeti halinde gümrük idarelerince re'sen yapılabilecektir.

- Yeni Kanun'da eşyaya uygulanacak gümrük işlemleri, gümrük rejimleri de dahil olmak üzere yeniden adlandırılmış ve bu işlemlerin tümü "gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanım" şeklinde isimlendirilmiştir. Bu başlık altında yapılacak işlemler eşyanın; bir gümrük rejimine tabi tutulması, serbest bölgeye girmesi, Türkiye gümrük bölgesi dışına yeniden ihracı, imhası ve gümrüğe terk edilmesi şeklinde sıralanmıştır.

- Giriş (veya ithalat) rejimi, serbest dolaşıma giriş rejimi olarak adlandırılmıştır. Türkiye gümrük bölgesine gelen eşyanın serbest dolaşıma girişi, ticaret politikası önlemlerinin (eşya ithal veya ihracına ilişkin yasaklamalar, kısıtlamalar, anti damping ve anti sübvansiyon, vb.) uygulanması, eşyanın ithali için öngörülen diğer işlemlerin tamamlanması ve kanunen ödenmesi gereken vergilerin tahsili ile mümkündür. Ticaret politikası önlemlerinin uygulanması ile ülkemizin ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilecek durumların süratle giderilmesi mümkün olabilecektir.
- 4458 sayılı Kanun ile "gümrük rejimleri" yeniden adlandırılmış olup, eski Kanun'da yer alan rejimler sadeleştirilmiş, ayrıca yeni rejimler'de sistemin kapsamına alınmıştır. Gümrük rejimleri, serbest dolaşımda olmayan (transit, antrepo, şartlı muafiyet kapsamında dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme ve geçici ithalat) eşyaya uygulanan "rejim" ile ekonomik etkili gümrük rejimi (antrepo, dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme, geçici ithalat ve hariçte işleme)" düzenlemelerinin uygulanması anlamına gelmektedir. 1615 sayılı Kanun'da yer alan "aktarma rejimi" uygulamadan kaldırılmış, karadan ve denizden yapılacak aktarmalar transit rejimi altında toplamıştır. Diğer taraftan, dahilde işleme ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin hükümler yeni Kanun'a yansıtılmış, bu rejimlerden daha rasyonel biçimde yararlanılması yönünde düzenlemeler getirilmiş, ayrıca bu konudaki yasal boşluk giderilmiştir.
- Yeni Yasa ile getirilen bir diğer rejim ise "gümrük kontrolü altında işleme rejimi" dir. Bu rejim, ithal eşyasında nihai ürün yerine girdilerin ithaline, ürünün Türk gümrük bölgesinde üretilmesini ve ekonomiye katma değer kazandırılmasını amaçlamaktadır.
- Uluslararası ticari rekabette, eşya veya ham maddelerin depolanması, saklanması, işçiliğe tabi tutulması, pazarlanması vb. hususlarda maliyetlerin asgariye indirilmesi olanağı sağlayan serbest bölgelere yönelik düzenlemelere de yeni yasada yer verilmiştir.
- 4498 sayılı Kanun'da gümrük vergisinden muafiyet ve istisnaya tabi tutulacak haller sayılmış, bu konuda Avrupa Birliği mevzuatı ile paralel düzenlemeye gidilmiş ve trafik sapmasının önlenmesi amaçlanmıştır.

- Balıkçılığın teşvik edilmesi amacıyla Türk Bayraklı balıkçı gemileri tarafından üçüncü ülke karasularından çıkarılan deniz ürünlerinin muafien Türkiye gümrük bölgesine girebilmesine imkan sağlayan hüküm yasaya eklenmiş bulunmaktadır.
- Gümrük yükümlülüğü konusu yeniden düzenlenmiş olup, hazine alacağıının tahsilatını kolaylaştırmak amacıyla kapsamı genişletilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile gümrük vergilerinin bankalarda gümrük idaresi adına açılan hesaplara ödenmesi olanağı sağlanmıştır. 1615 sayılı Kanun'da hiç alınmamış veya eksik alınmış vergilerin istenmesi ile fazla alınmış vergilerin geri verilmesinde esas alınacak süreler bulunmamaktaydı. Yeni Kanun'da, kanunen ödenmemeleri gerektiği halde ödenmiş olduğu belirtilen gümrük vergilerinin, ilgilinin üç yıl içinde gümrük idaresine başvurusu üzerine geri verileceği esası getirilmiş, ayrıca fazla veya yanlış alınan gümrük vergilerinin üç ay içinde geri verilmemesi halinde, bu tarihten sonra devletin hak sahibine faiz ödemesine olanak sağlayan hüküm yasaya eklenmiştir.
- Yeni Yasa'da yer alan para cezaları, günümüz şartlarına göre uygun hale getirilmiş, ayrıca 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun'un 15 ve 16 ncı maddeleri yürürlükten kaldırılarak, bu maddelerdeki cezalar yeniden düzenlenmiştir.
- Gümrük Komisyonculuğu uygulamasına son verilmiş, bunlara gümrük müşaviri (ve yardımcısı) ünvanı verilmiş, mesleğe giriş koşulları zorlaştırılmış ve sorumluluklar artırılmıştır. Yeni Yasa'nın 225'inci maddesi "eşyanın gümrükce onaylanmış bir işlem ve kullanıma tabi tutulmasına ilişkin faaliyetler sahipleri ile bunların adına hareket edenler tarafından doğrudan temsil yoluyla veya gümrük müşavirleri tarafından dolaylı temsil yoluyla takip edilir ve sonuçlandırılır. Ancak, devlet, belediye, il özel idareleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin kendilerini temsile yetkili personeli, tüm gümrük işlemlerini doğrudan temsil yoluyla takip edebilirler. Kara, deniz ve hava yolu işletmeleri ile nakliyeciler kuruluş temsilcileri ise, taşıdıkları eşyanın sadece transit işlemlerini doğrudan temsil yoluyla takip edebilirler" hükmünü getirmiştir.³⁷

³⁷ Remzi, Akçin,. ' Yeni Gümrük Kanunu'nun getirdikleri', **Gümrük Dünyası Dergisi** (No:24), Ankara, 2000, s.37-39

Görüldüğü gibi; Türk gümrük idaresinin hukuki altyapısı Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk kez 1918 yılında uygulamaya konulan Gümrük Tarifesi Kanunu ile başlamıştır. Modern bir şekilde hazırlanmasına rağmen kapitülasyonların olumsuz etkisi nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu bünyesine uygun düşmeyen bu Kanun'un, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da uygulanmasına, devam olunmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk gümrük kanunu olma özelliğini taşıyan 1499 sayılı Gümrük Giriş Tarife Kanunu'nun yürürlüğe konuluşunun, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'na denk gelişi, bu Kanun'un bir çok kez tadil edilmesine sebep olmuştur. Dünya ekonomik konjonktürü ve dış ticari ilişkilerin artışı 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nun yürürlüğe konulmasını gerektirmiş, ancak bu Kanun da önemli değişikliklere uğramaksızın uzun süre yürürlükte kalamamış ve tadillere uğramıştır. Bu Kanun'u müteakip yürürlüğe konulan ve en uzun ömürlü olan 1615 sayılı Kanun da yirmi üç yıllık süre esnasında on kez değişikliğe tabi tutulmuştur. Son olarak 4458 sayılı Kanun, çağdaş bir görüşle ülkemizin bu günkü ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte, Dünya Gümrük Birliği Kararları ile Avrupa Birliği mevzuatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Ancak, Kanunun mükemmel olması yetmemekte, öngörüldüğü şekilde uygulanması önem arz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜMRÜK REJİMLERİ VE MEVZUATININ AB'NE UYUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. GENEL OLARAK AB

A. AB'NİN AMACI VE KAPSAMI

Avrupa Birliği barışı korumak, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi pekiştirmek amacı ile bir araya gelmiş 25 üye devletten oluşmaktadır. Birliğin içinde ortak kurumları bulunan üç Topluluk yer alır. İlki 1951 tarihli Paris Antlaşması ile kurulmuş olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'dur. Daha sonra 1957 tarihli Roma Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. Topluluklar bu sürecin sonunda üye devletler arasındaki bütün iç sınırları kaldırarak tek bir pazar kurmuşlardır. 1992'de Maastrich'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile ekonomik ve parasal birlik doğrultusunda ilerleyen ve

belirli alanlarda hükümetler arası işbirliğini içeren bir Avrupa Birliği kurulmuştur. Avrupa Birliği'ni ise benzeri ekonomik birlikler veya işbirliği yaptığı kuruluşlardan ayıran en büyük özellik kurumsal yapısıdır. Birliği yöneten kurumlar şunlardır: Demokratik yollarla seçilen Parlamento, Üye Devletleri temsil eden ve Bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu, Antlaşmaların koruyucusu olan Komisyon, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin Mali yönetimini izleyen Sayıştay. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurulları vardır. Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır. Bunlardan başka Avrupa Para Enstitüsü, Avrupa Merkez Bankası ve denetleme kurumu ve şikayet mercii olan Ombudsman bulunmaktadır.¹

B. AB'nin Tarihi

Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaşlara sahne olmuştur. 1870-1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaşmışlar ve birçok insan yaşamını yitirmiştir. Bazı Avrupa ülkelerinin liderleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğuna inanmışlardır.²

Böylece 1950 yılında, Fransız Dışişleri bakanı Robert Schuman tarafından Batı Avrupa ülkelerinin kömür ve demir sanayilerinin bütünleşmesi planlanmıştır. Sonuç olarak 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) Belçika, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile kurulmuştur. Bu ülkelerdeki kömür ve çelik sanayii ile ilgili alınan kararlar, bağımsız ve devletlerüstü bir kuruma (Yüksek Otorite) devredilmiştir. Söz konusu kurumun ilk başkanı Jean Monnet 'dir

Birkaç yıl içinde AKÇT öyle başarılı olmuştur ki söz konusu altı ülke işbirliklerini daha da ileriye götürmeye ve ekonomilerindeki diğer sektörleri de

¹ Rıdvan, Karluk., 'Avrupa Birliği ve Türkiye', İstanbul : İMKB Yayınları, 1996, s.72

² Erhan, Erçin, 'Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye' , İstanbul: İKV Yayınları No.170, Ağustos 2002, s.2

bütünleştirmeye karar vermiştir. 1957 yılında Roma Antlaşması imzalanmıştır. Böylece Avrupa Atom Enerji Topluluğu (AAET) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) oluşturulmuştur. Üye devletler kurdukları “ortak pazar” ile aralarındaki ticari engelleri kaldırmışlardır.³

1967 yılında, AKÇT, AAET ve AET'nin kurumları birleştirilmiştir. Bundan sonra, Avrupa Parlamentosu'nun yanı sıra, tek bir komisyon ve tek bir bakanlar konseyi olmuştur. Başlangıçta, Avrupa Parlamentosu'ndaki üyeler ulusal parlamentolardan seçiliyordu. 1979 yılında, doğrudan ilk seçimler gerçekleştirildi. Bu çerçevede, üye ülkelerin vatandaşlarına kendi isteklerine yönelik bir seçim yapma imkanı tanınmıştır. Bu tarihten itibaren, doğrudan seçimler 5 yılda bir gerçekleştirilmeye başlanmış ve Maastricht Antlaşması (1992) üye ülke hükümetleri arasında yeni işbirliği imkanlarının başlangıcı olmuştur. Buna örnek olarak, savunma ve adalet ve içişleri konuları verilebilir. Varolan Topluluk sistemine hükümetlerarası işbirliği mekanizması da eklenmesi yoluyla, Maastricht Antlaşması Avrupa Birliği'ni (AB) ortaya çıkarmıştır.⁴

Ekonomik ve siyasi bütünleşme, Avrupa Birliği üyelerinin birçok alanda ortak kararlar alması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, tarımdan kültüre, tüketici politikasından rekabete, çevreden enerjiye, ulaşımdan ticarete kadar birçok alanda, ortak politikalar gerçekleştirilmektedir.⁵

İlk başlarda, kömür-çelik alanında ortak ticaret politikası ve ortak bir tarım politikası izlenmesine önem veriliyordu. Diğer amaçlar ve politikalar zamanla ve ihtiyaç duyuldukça ortaya çıktı. Bazı temel politikaların amaçları değişen zaman ve koşullarla beraber değişime uğradı. Örneğin, tarımda izlenen politika daha ucuza daha çok ürün yetiştirmektir. Zamanla, daha sağlıklı, daha kaliteli ve çevreye zarar vermeyen ürünler yetiştirmeye yönelik çiftçilik yöntemlerine destek verilmeye başlanmıştır. Çevreyi korumaya duyulan ihtiyaç artık tüm AB politikalarında göz önünde bulundurulmaktadır.

³ Osman, Morgil, ‘**Ekonomik Açından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi**’ İşveren Dergisi, 15 Ocak 2003, s.7-8

⁴ Sayiner, ‘**AB’nde Yeni Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları**’, 1994, s.36

⁵ Füsün, A.Arsaya. ‘**Amsterdam Anlaşmasının AB Hukukuna Katkıları**’, Ankara: AÜSBF Yayını, 2000, s.4

AB'nin diğer ülkelerle ilişkileri daha fazla önem taşımaya başlamıştır. AB, diğer ülkelerle temel ticaret ve yardım anlaşmaları üzerine pazarlık yapmış, aynı zamanda ortak dışışleri ve güvenlik politikası geliştirmiştir. ⁶

AB, birbirini izleyen katılımlarla günden güne büyümüştür. Danimarka, İrlanda, ve İngiltere 1973 yılında, Yunanistan 1981 yılında, İspanya ve Portekiz 1986 yılında ve Avusturya, Finlandiya ve İsveç 1995 yılında AB'ye üye oldular. 2004 yılında on yeni ülke Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. (Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya).

C. AB'nin GB politikası

1957 tarihli Roma Antlaşması'nda, Avrupa bütünleşmesi yolunda hedef olarak, Topluluk içinde üretim unsurlarının (Mal, kişi, hizmet, sermaye) serbest dolaşım hakkına kavuşması öngörülmektedir. Roma Antlaşması'nın Tek Avrupa Senedi ile getirilen değişiklikler çerçevesinde düzenlenen, 8A, 8B ve 8C maddeleri iç pazarın tanımının yapıldığı ve bu pazarın kuruluşu ile ilgili ilkelerin düzenlendiği maddelerdir. Buna göre Roma Antlaşması'nın 8A maddesinde (Tek Avrupa Senedi'nin 13. maddesi) Topluluğun amacının iç pazarın aşamalı olarak kuruluşunun sağlanması olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, iç pazarın 'malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin Roma Antlaşması hükümlerine uygun olarak serbest dolaşıma kavuşturulduğu, iç sınırlardan arındırılmış bir alan' olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede Gümrük Birliği, malların ülkeler arasında hiçbir gümrük vergisi ve eş etkili vergi uygulanmaksızın serbestçe alınıp satılması ve tarafların üçüncü ülkelerden gelen ithalat için aynı gümrük vergisini ve aynı ticaret politikasını uygulamaları anlamına gelir. Bu nedenle, Gümrük Birliği'ne

⁶ Ceren, Uysal, 'Tr- AB İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler', **Akdeniz İİBF Dergisi**, Sayı:1, 2001 , s.140-153

taraf olan ülkeler üçüncü ülkelere yaptıkları ithalatta, kendi ulusal gümrük tarifeleri yerine ortak gümrük tarifelerini uygulamaktadırlar.⁷

AB içinde gümrük birliği sanayi alanlarında 1968, tarım ürünleri alanında ise 1970 yılında gerçekleşmiştir. Bu sayede üye devletlerin gümrük alanları, tek bir gümrük alanı haline gelmiştir. AB üye devletleri arasında gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılarak serbest dolaşımı söz konusu olmuştur. Üçüncü ülkelere Ortak Gümrük Tarifesi uygulanmaktadır. AB'ye sonradan üye olan ülkelerin gümrük birliğine uyum sağlamaları için bu ülkelere bir geçiş dönemi tanınmıştır. Ayrıca, Ortak Gümrük alanının korunması amacıyla, dumping uygulamalarına karşı koruyucu önlemler ve menşei kuralları saptanıp, serbest bölgelerin işleyişi düzenlenerek ve üçüncü ülkelere ticaret müzakereleri AB organlarına bırakılmıştır.⁸

II. TÜRKİYE'NİN GÜMRÜK BİRLİĞİ VE REJİMLERİ POLİTİKASINDA AB'YE UYUMU

A. Genel Uyum Çalışmaları

Türkiye-AB Gümrük Birliği çerçevesinde, Türkiye ve AB arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri kaldırılmıştır. Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Yalnızca 1996 yılında başlayan ve 2001 yılı başına kadar süren geçiş dönemi içinde, otomobiller, ayakkabılar, deriden mamuller ve mobilyalar gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürünler için üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi'nden daha yüksek gümrük vergileri uygulanmıştır. 2001 yılında ithalat rejiminin yürürlüğe girmesi ile ilgili geçiş süreci sona ererek, Ortak Gümrük Tarifesi'nin

⁷ Haluk, Günuğur, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi (Dünü, Bugünü, Yarını)", Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayını, 1995, s.13

⁸ Aylin, Ege, "Avrupa Birliğinin Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye", ODTÜ Gelişme Dergisi, 26 (3-4) 1999, 253-279.

tüm sanayi ürünleri için geçerli olması sağlanmıştır. 2001 yılının Ocak ayında yürürlüğe giren İthalat Rejimi, Gümrük Birliği kapsamındaki Türkiye'nin yükümlülüklerinin yanı sıra, Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü taahhütleri ve üçüncü ülkelerle imzalanan serbest ticaret anlaşmaları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Böylece, Gümrük Birliği öncesinde, % 16 seviyesinde olan ortalama koruma oranı 2001 yılı itibariyle AB ve EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ülkelerine karşı tüm sanayi ürünlerinde kaldırılmıştır. Ortalama koruma oranı, üçüncü ülkelere karşı % 4,6 oranında uygulanmaktadır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde ise, ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dumpingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, tekstil ürünleri ithalatında otonom düzenlemeler ile hariçte ve dahilde işleme rejimlerine ilişkin mevzuat AB ile uyumlu hale getirilmiştir. Ayrıca Gümrük Birliği çerçevesinde, AB'nin üçüncü ülkelerle anlaşmaya vardığı tercihli ve otonom rejimlerine uyum sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bu çerçevede, EFTA⁹ ile imzalanan serbest ticaret anlaşmasının yanı sıra, AB'ye yeni üye olan ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkeyle serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Üçüncü ülkelerden ithalatı düzenleyen kurallarla ilgili uyum çalışmaları çerçevesinde, AB'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde miktar kısıtlaması veya gözetim önlemleri uyguladığı ülkelere karşı önlemler tek taraflı olarak 1996 yılından itibaren yürürlüğe koyulmuştur. Ticarete teknik engellerin kaldırılması amacıyla, test ve bilgilendirme alanındaki düzenlemelerin geliştirilmesini hedefleyen Milli Akreditasyon Kurumu faaliyete geçmiştir. Ayrıca, malların serbest dolaşımının güvence altına alınması için, anti-trust, fikri ve sınai mülkiyet hakları, vergilendirme gibi rekabeti ilgilendiren konularda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bununla birlikte, 2003 yılı Kasım ayında Türkiye için hazırlanan İlerleme Raporu'na göre, son ilerleme raporuna kıyasla Türk gümrük mevzuatının müktesebatla

⁹ Avrupa Serbest Mübadele Alanı (EFTA) 1960 yılında Stockholm'de imzalanan bir anlaşma ile kurulmuştur. Avrupa Topluluklarının kuruluş yıllarında, esas itibariyle Ortak Gümrük Tarifesini kabul etmek istemeyen veya milletlerarası siyasal statüleri AET'ye katılmaya olanak vermeyen tarafsız bazı Avrupa ülkeleri (Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere), İngiltere'nin önerisiyle EFTA'yı kurmuşlardır. EFTA ülkeleri kendi aralarında sanayi ürünlerinde gümrük ve eş etkili vergilerle diğer kısıtlamaları kaldırmışlar, ancak üçüncü ülkelere ulusal mevzuatlarını uygulamayı sürdürmüşlerdir. Zamanla iki kuruluş arasındaki ilişkileri giderek artmış ve 1994 yılında Avrupa Ekonomik Alanı'nın kurulması sonucunu doğurmuştur. Üyelerinin bir kısmının AET'ye katılmasıyla EFTA eski önemini yitirmiştir. Halen EFTA üyeleri İzlanda, Liechtenstein, Norveç ve İsviçre'den ibarettir.

uyumlaştırılması konusunda çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, idari kapasiteyi güçlendirme, bu kapsamda bilgisayarlı sisteme geçiş çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁰

Türkiye ile AT arasında Gümrük Birliği'nin kendine özgü konumu da şekillenmektedir. Türkiye tam üyesi olmadığı, karar mekanizması içinde yer almadığı Topluluğu mevcut Gümrük Birliği'ne girememiş, bunun yerine, AT'nin mevcut Gümrük Birliği ile Türkiye'nin gümrük alanı arasında yeni bir Gümrük Birliği'nin tesisi sözkonusudur. Bu özel durum sonucu, özellikle rekabet koşullarının eşitlenmesi bağlantısında yakınlaştırılması zorunluluğu doğan rekabet hukuku, devlet yardımları mekanizması, fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması konularının düzenlenmesi gerekmektedir.

Gümrük Birliği kapsamında bir mevzuat bütünü oluşturmada ortaya çıkan diğer önemli alanlar, serbest ticaret bölgesi oluşturulması konusundadır. Özellikle ticaretteki teknik engellerin kaldırılması ile ilgili gelişmeler, AT içinde standardizasyonda yeni yaklaşımın doğmasına yol açmış, bunun sonucu yeni bir standart felsefesi ve standardizasyon alanında yeni bir kurumsallaşma gereği doğmuştur.¹¹

Ancak belirtmek gerekir ki, Gümrük Birliği, sadece Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerle sınırlı bir oluşum değildir. Bu çerçevede özellikle GATT ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bağlantılarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda özellikle;

- Gümrük Birliği öncelikle GATT düzenine ve tarifelerine uygun bir oluşumdur. Bu anlamda, AB ülkelerinin kendi aralarında Gümrük Birliği'nin de GATT'a uyum göstermesi zorunluluğu bulunmaktadır.

¹⁰ Remzi, Akçin, Mustafa, Yunar, '*Avrupa Birliği Mevzuatında Gümrük Rejimleri ve Gümrük Rejimleri Beyanları*', İstanbul: Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Kontrolörleri yayını, 1994, s.38

¹¹ Wıgley A. Akkoyunlu, '*Bölgesel Ekonomik Bütünleşme Anlaşmalarının Etkilerini Ölçen Ampirik Çalışmaların Genel Değerlendirilmesi*' Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, s.11

- Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği’de GATT düzenine konsolide edilmiş, dolayısıyla sadece Türkiye ile AB değil, aynı zamanda DTÖ üyesi diğer ülkeleri de bağlayan bir yapıya bürünmüştür.

- Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği’nin temel kuralları, GATT’a uygun olarak belirlenmiştir.¹²

Gümrük Birliği, AB pazarı ile Türkiye pazarının tam anlamıyla entegrasyonunun tamamlanabilmesi ve haksız rekabetin önüne geçilebilmesi için, ticaret politikası dışında kalan alanlarda da ortak kural ve uygulamalar öngörmüştür. Bu çerçevede, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı, Türkiye’nin rekabet alanında AB’ye paralel uygulamalara geçmesini, Karar’ın yürürlüğe girmesiyle fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında AB’dekine eşdeğer korumanın sağlanmasını, AB normlarına uygun bir Rekabet Kanunu’na, bağımsız bir “Rekabet Otoritesi” kurularak işlerlik kazandırılmasını, takip eden iki yıllık dönemde ise devlet yardımları ve ticari nitelikli devlet tekelleri bakımından uyumun gerçekleştirilmesini hükme bağlamıştır.

Bu çerçevede, rekabetin ve tüketicinin korunması ile ilgili kanunlar yürürlüğe konulmuş, patent, telif hakları, ticari markalar, endüstriyel tasarımlar ve ithalatta haksız rekabetin engellenmesi ile ilgili Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarılmıştır. Bunların dışında, Türkiye, ithalat ve ihracatta ortak kurallar, dahilde ve hariçte işleme rejimleri, dış ticarete standardizasyon ve miktar kotalarının yönetimi gibi alanları da içerecek şekilde düzenlemeler gerçekleştirerek, AB’nin Ortak Ticaret Politikası’na uyum konusunda önemli mesafe katetmiştir. Tüm bu düzenlemeler neticesinde Türkiye, sadece Gümrük Birliği açısından değil, Dünya Ticaret Örgütü bünyesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek açısından da önemli adımlar atmış olmaktadır.

Türkiye, üyelik müzakerelerine başlamadan Gümrük Birliği’ni tamamlamış tek aday ülke konumundadır. Bu dahi, ülkemiz ekonomisinin rekabet gücünü kanıtlamaktadır.

¹² Sayiner, ‘AB’nde Yeni Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları’ s.138-139.

Gümrük Birliği'nin konusunu sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Ancak iki özel ürün kategorisinin durumu farklılık göstermektedir. Bunlardan birincisi tarım ürünleridir. Hammaddesi tarım ürünü olan, ancak nihai tüketim aşamasına gelineye kadar belli bir sanayi prosesden geçen ürünler yer almaktadır. İlke olarak, bu tür ürünlerin sanayi katma değer oranları kadar Gümrük Birliği'nin konusunu oluşturdukları, tarım paylarının ise, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'ün düzenlendiği şekilde ticaretin serbestleştirilmesi müzakerelerinin devamı içinde ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Topluluğun tarım politikasına benzer bir tarım politikası uygulaması gerekliliği vurgulanmaktadır.¹³

Gümrük Birliği'nin ikinci istisna kategorisi ürünleri ise, 1951 tarihli Paris Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kapsamında yer alan ürünlerdir. Bu ürünlerin statüleri ile ilgili olarak Türkiye ile AKÇT arasında yeni bir anlaşma yapılmış, bu grup ürünler için Gümrük Birliği'nin yerine, bir serbest ticaret bölgesi kurulması yoluna gidilmiştir.

Gümrük Birliğine giren tarafların asgari prensip olarak;

- 1- Kendi aralarındaki tarife içi ve dışı engelleri kaldırarak bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaları;
- 2- Üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifeleri (OGT) uygulamaları gerekmektedir.

Bu ilkelere uygun olarak gerçekleştirilen Türkiye AT Gümrük Birliği ilişkisinde, bazı ek unsurların da bulunduğu görülmektedir.

Gümrük Birliği konusunda ortaya çıkabilecek ihtilaflarda, Ankara Anlaşması temel alınmaktadır. Ankara Anlaşmasının uluslararası hukuk hükmi şahsiyetleri arasındaki ihtilafların çözümü için öngördüğu 25. maddesi, Gümrük Birliği'nin başlamasıyla birlikte değiştirilmemiştir. Bu madde kapsamında ihtilafların Ortaklık

¹³ Sezai, Uçarmak, 'Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatındaki Son Değişikliklere İlişkin Düşünceler', Gümrük Dergisi, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, sayı 16, Mart 1996, s.15

Konseyi'nde oybirliği ile çözümlenmesi, çözüm bulunamadığı takdirde yine oybirliği ile tahkim yoluna gidilmesi öngörülmektedir.¹⁴

B. CE İŞARETİ

CE işareti, AB'nin, teknik mevzuat uyumu çerçevesinde 1985 yılında benimsediği Yeni Yaklaşım Politikası kapsamında hazırlanan Yeni Yaklaşım Direktifleri ile 1989 yılında benimsenen Global Yaklaşım temel alınarak hazırlanan Direktiflerin bazılarının kapsamına giren ürünlerin bu direktiflere uygun olduğunu ve gerekli bütün uygunluk değerlendirme faaliyetlerinden geçtiğini gösteren bir Birlik işaretidir.

CE işareti, ürünlerin, amacına uygun kullanılması halinde insan can ve mal güvenliği, bitki ve hayvan varlığı ile çevreye zarar vermeyeceğini, diğer bir ifadeyle ürünün güvenli bir ürün olduğunu gösteren ve aşağıdaki şekilde sembolize edilen bir işarettir.

“CE” işareti, ürüne bu işaretin iliştirilmesini zorunlu kılan ilgili teknik düzenlemeye uygunluğu ve güvenliği gösteren bir işaret olmasının yanı sıra, ticari açıdan da, ürünlerin bir AB üyesi ülkeden diğerine dolaşımı sırasında bir çeşit pasaport işlevi görmektedir. AB'de “CE” işareti kapsamına alınan ürünlerin bu işaret olmaksızın pazara sunulması mümkün değildir. Bu kural, hem iç piyasada üretilmiş olan ürünler için hem de üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünler için geçerlidir.¹⁵

Türkiye'deki ihracatçıların da AB'ye yapacakları ihracatta “CE” işareti konusuna dikkat etmeleri gerekmektedir. Nitekim AB üyesi ülkelere ihracat yapan firmalarımız, halihazırda AB'de yerleşik onaylanmış kuruluşlara uygunluk değerlendirmesi yaptırıp ürünlerine “CE” işareti iliştirdikten sonra ihracatlarını gerçekleştirebilmektedirler.

¹⁴ TOBB, **Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi**, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: TOBB Genel Yayın No:359-BÖM-59, 2001, s.138-140.

¹⁵ <http://www.foreigntrade.gov.tr/dts/ABTeknik/abteknik.htm>

Diğer taraftan, bu işaretin kullanılabilmesi için, ürün piyasaya arz edilmeden önce uygunluk değerlendirme işlemine tabi tutulmakta ve bu suretle güvensiz bir ürünün piyasaya girmesi engellenmektedir. Bu da tüketicilerin korunmasını sağlamaktadır.

Bu işareti taşıması gerektiği halde taşımayan ürünün AB üyesi ülkelere ihracatı mümkün değildir. Mevzuat uyumu tamamlandıktan sonra bu işareti taşımayan ürünlerin iç piyasaya arz edilmesi de mümkün olmayacaktır.

C. KÖPRÜ MEVZUAT

Türkiye ve Topluluk arasında 1.1.1996 tarihinde tesis edilen gümrük birliğinin uygulanmasına ilişkin hükümler ve eşya ticaretinde uygulanan kurallar, AT-Türkiye Gümrük İşbirliği Komitesi Kararı (Köprü Mevzuat) ile düzenlenmektedir. Anılan mevzuat, gümrük birliği taraflarının halen yürürlükte olan gümrük normları arasında bir köprü görevine haiz olup, bir yandan Topluluk ile Türkiye, diğer yandan gümrük birliği tarafları ile üçüncü ülkeler arası ticarete uygulanacak hükümleri içermektedir. Köprü mevzuat A.TR Dolaşım Belgeleri, INF 2 ve INF 3 Belgelerine İlişkin Hükümleri ihtiva etmektedir. Köprü mevzuatın birinci bölümü ile; gümrük birliği tarafları arasındaki ticarete üçüncü ülkelerin yer almaması halinde eşyanın serbest dolaşımında olduğunu gösteren A.TR dolaşım belgesi ibrazı ile eşyanın sıfır gümrük vergisi oranından yararlanacağı bir sistem kurulmuştur.

İkinci bölüm; üçgen trafik kullanımında INF 2 bilgi formlarının gümrük idarelerine ibrazına ilişkin hükümlere ayrılmıştır. Köprü Mevzuat çerçevesinde Üçgen Trafik tanımı, gümrük birliği bölgesinin bir parçasından geçici olarak ihraç edilmiş olan eşyanın üçüncü ülkede işçilik gördükten sonra işlem görmüş ürün olarak gümrük birliği bölgesinin diğer parçasında kısmı veya tam gümrük vergisi muafiyetiyle serbest dolaşıma girişini kapsamaktadır. Bu haliyle de ,Türkiye'den INF 2 belgesi eşliğinde geçici olarak ihraç edilen eşyanın, üçüncü bir ülkede işlenmesini müteakit doğrudan topluluğa sevkine imkan tanımaktadır.¹⁶

¹⁶ Tuğrul, Artan,. 'Gümrük Birliği Çerçevesinde Köprü Mevzuat Üzerine Düşünceler', **Gümrük Dergisi**, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, sayı 19, Aralık 1996, s.34-35

III. UYUM ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

AT-Türkiye Gümrük Birliği'nin varlığı bir ölçüye kadar Türkiye'nin, özellikle sanayi mallarına ilişkin olarak, iç pazara katılımını öngörmektedir. Türkiye, Gümrük Birliği çerçevesinde, malların serbest dolaşımı, fikri ve sınai mülkiyet hakları, rekabet politikası (devlet yardımlarının kontrolü ve anti-tröst) dahil olmak üzere iç pazar müktesebatının bir bölümüne ve ortak ticaret politikasına uyum sağlayacağını taahhüt etmiştir. Ancak Türkiye, Gümrük Birliği çerçevesindeki yükümlülüklerinin tümünü henüz yerine getirmemiştir. Halen, iç pazar müktesebatına ve ticaret politikasına Türkiye'nin uyum sağlamadığı birçok alan bulunmaktadır.

Bununla birlikte, 2004 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen AB-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında Gümrük Birliği alanındaki gelişmelere ilişkin aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır;

Gümrük Birliği'nin oluşturulmasından bu yana, taraflar arasındaki ticaretin önemi artarak devam etmektedir. Genişlemeyle birlikte Türkiye, AB'nin 6. en büyük tüketicisi ve 7. en büyük tedarikçisi haline gelmiştir. 2003 yılında Türkiye ticaretinin yarısından fazlasını AB ile gerçekleştirmiş ve toplam ticaret hacmi 53,6 Milyar Euro'yu bulmuştur.

AB Türkiye'den, başta tekstil (%40), makine ve ulaşım malzemesi (% 15.1), tarım ürünleri (% 8.9) ve ofis malzemesi ile telekom cihazı ithal ederken, Türkiye AB'den ulaşım malzemesi (% 19.8), kimyasal ürün (% 18.5), enerji üreten makineler (% 16.7) ve ofis makineleri ile telekom cihazı (% 8) ithal etmiştir. AB, işlenmiş ürünlerde dış ticaret fazlası verirken, Türkiye hizmetler ve tarımsal ürünlerde dış ticaret fazlası vermektedir.¹⁷

Türkiye'yi Ortak Ticaret Politikası'ndaki gelişmelerden haberdar etmek amaçlı etkili bir mekanizma bulunmaktadır. Düzenli aralıklarla yapılan toplantılarda, tekstil v.b. spesifik konular ele alınmaktadır. Üçüncü bir ülke ile AT arasında imzalanan Ticaret Anlaşmalarında, söz konusu anlaşmanın Türkiye ile imzalanmasını zorunlu kılan bir ifade bulunmaktadır. AB, Türkiye'nin söz konusu anlaşmalara ilişkin

¹⁷ Fehmi,Çakar,. 'Gümrük Birliği ile Gümrük Mevzuatında Yapılan Değişiklikler', Araştırma:3, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, Ocak 1997, s.44-46

kaydettiği ilerlemeyi belirtmektedir.

İşlenmiş ürünler, Gümrük Birliği dahilinde serbestçe dolaşabilmelidir. Gümrük Birliği altında yer alan, bazı geçiş düzenlemeleri 31 Aralık 2000 tarihinde sona ermiş, ancak hukuki gereklilikleri yerine getirecek işlemler zamanında tamamlanamamıştır. Bu sebeple, Türkiye'nin acilen ticaretteki teknik engelleri kaldırması, fikri mülkiyet haklarını kuvvetlendirmesi ve AB ile Türk işletmeciler arasında ayrımcılığa sebep olan koşulları bertaraf etmesi gerekmektedir. Bazı alanlarda, AB işletmecileri pazara erişim zorlukları yaşamaktadırlar. Ürün fiyatları rekabete aykırı düzeyde belirlenmekte, eczacılık ürünleri için veri koruması sağlanmamakta ve serbest dolaşım dahilinde olması gereken belirli ürünlerin ithalinde lisans istenmektedir. Ayrıca, yükümlülüklerine rağmen Türkiye, tercihli gümrük rejimini AB'ninki ile benzer hale getirmemiştir. AB Türkiye'nin bu konulara öncelik vermesi gerektiğini düşünmektedir. Bu alandaki icraatlar -daha fazla makro ekonomik istikrarla birlikte- yatırım ikliminin geliştirilmesi ve özellikle de şu anda oldukça düşük olan doğrudan yabancı yatırımın artırılması yönündeki ilgili inisiyatifleri tamamlayıcı etki yapacaktır. Ayrıca, Gümrük Birliği'nin potansiyelinin daha iyi bir şekilde işletilmesini de mümkün kılacaktır. Komisyon ve Türkiye, önceki Ortaklık Konseyi'nden bu yana, Gümrük Birliği'ni genişletmeyi ve derinleştirmeyi ve ticaret güçlüklerine çözüm bulmayı hedefleyen ortak bir eylem planı üzerinde çalışmaktadırlar. AB, olumlu açılımlar sunan bu eylem planı üzerinde anlaşma sağlanmasını umut etmektedir. Türkiye, 1 Ocak 2003 tarihi itibarıyla Devlet Yardımlarının denetimi uygulamasından sorumlu bağımsız bir birim oluşturmakla yükümlüdür. AB, Türkiye'yi, bu konudaki çalışmaların tamamlanması ve söz konusu Birimin bir an evvel göreve başlaması konularında harekete geçmeye davet etmektedir.

SONUÇ

27 Ekim 1999 tarihli 4458 sayılı Kanun ile "gümrük rejimleri" yeniden adlandırılmış olup, eski Kanun'da yer alan rejimler sadeleştirilmiş, ayrıca yeni rejimler sistemin kapsamına alınmıştır. Gümrük rejimleri, serbest dolaşımda olmayan (transit, antrepo, şartlı muafiyet kapsamında dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme ve geçici ithalat) eşyaya uygulanan "rejim" ile ekonomik etkili gümrük rejimi (antrepo, dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme, geçici ithalat ve hariçte işleme)" düzenlemelerinin uygulanması anlamına gelmektedir. 1615 sayılı Kanun'da yer alan "aktarma rejimi" uygulamadan kaldırılmış, karadan ve denizden yapılacak aktarmalar transit rejimi altında toplamıştır. Diğer taraftan, dahilde işleme ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin hükümler yeni Kanun'a yansıtılmış, bu rejimlerden daha rasyonel biçimde yararlanılması yönünde düzenlemeler getirilmiş, ayrıca bu konudaki yasal boşluk giderilmiştir. Kısacası 4458 sayılı Kanun, çağdaş bir görüşle ülkemizin bu günkü ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte, Dünya Gümrük Birliği Kararları ile Avrupa Birliği mevzuatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecini hızlandırmak yönünde gerek mevzuat gerekse de idari kapasitenin geliştirilmesi açısından son derece yararlı olmuş, AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin kararlılığını göstermiştir. Türkiye, mevzuatının 1999 ve daha sonraki müktesebatla neredeyse tam uyumunu sağlamış olmakla birlikte bazı önemli sorunlar devam etmiştir. Bunlar, taklit ve korsan mallarla kültürel malların kontrolünde gümrükle bağlantılı mevzuatın uyumlaştırılması, gümrük hükümlerinin serbest bölgelere uygulanmasına ilişkin gümrük dışı mevzuatın uyumlaştırılması ve ekonomik etkiye sahip gümrük işlemleri alanlarındadır. Topluluk Gümrük Kodu ve 2001 ile 2002 yıllarında kabul edilen Gümrük Kodunun uygulama hükümleri ile serbest bölgelerde uygulanan gümrük-dışı mevzuata uyum hala endişe konusudur. Gümrük denetimlerinde fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan tedbirler zayıf kalmakta ve önemli ölçüde iyileştirmeye

ihtiyaç duyulmaktadır. Sınır kapılarında bilgisayar sistemine geçilmesi ve AT sistemleriyle bağlantı sağlanmasına yönelik çabaların sürdürülmesi gerekmektedir

Türkiye'nin, uyumlaştırılmış mevzuatın yeterli derecede uygulanması ve yürütülmesini sağlamak için kurumlar arası işbirliğini, gümrükleme sonrası denetimleri ve sınır kontrolünü güçlendirme çalışmalarını sürdürmesi gerekmektedir. Bilgisayarlı sistemlerin geliştirilmesi ve Topluluk sistemleriyle ara bağlantıya geçiş hazırlıklarına devam edilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Uygulamada halen, bir kısmı Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerine uymamasından kaynaklanan, ticarete bazı engeller bulunmaktadır. Söz konusu güçlükler dış ticarete farklı kuralların olması, standardizasyon, ithalat lisansları ve teknik engellerin yanı sıra fikri mülkiyet hakları, gıda güvenliği ve kamu alımları ile ilgilidir. Devlet yardımları alanında uyum çok sınırlı olmakla birlikte, devlet yardımlarını izleme otoritesi oluşturulamamıştır. Ayrıca yine belirlenen otoriteler tarafından, AB ile Türkiye işletmecileri arasındaki teknik ayrımcılığa sebep olan koşullar belirlenip bertaraf edilmelidir.

AB işletmecileri halen ürünlerin serbest dolaşımını engelleyen teknik engellerle karşılaşmaktadırlar. Ürünlerle ilgili Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanması ile ilgili çerçeve kanun yürürlüktedir. İkincil mevzuatın tamamlanması oldukça önemlidir. Keyfi standartlar, onaylamayı geciktiren gereksiz belgelemeler ve aşırı test prosedürleri ele alınmalıdır. Bu bağlamda, ürünlerin teknik düzenlemeleri ile ilgili bir çalışma grubunun oluşturulması Gümrük Birliği Ortak Komitesi'ni destekleyecektir.

AB'ne uyumda önemli bir diğer adım da 4498 sayılı Kanun'da gümrük vergisinden muafiyet ve istisnaya tabi tutulacak hallerin sayılmış olup, bu konuda Avrupa Birliği mevzuatı ile paralel düzenlemeye gidilmesidir. Gümrük yükümlülüğü konusu yeniden düzenlenmiş olup, hazine alacağının tahsilatını kolaylaştırmak amacıyla kapsamı genişletilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile gümrük vergilerinin bankalarda gümrük idaresi adına açılan hesaplara ödenmesi olanağı sağlanmıştır.

Yine önemli bir uyum konusu olarak 4458 sayılı Kanun'da Gümrük Komisyonculuğu uygulamasına son verilmiş, bunlara gümrük müşaviri (ve yardımcısı) unvanı verilmiş, mesleğe giriş koşulları zorlaştırılmış ve sorumluluklar arttırılmıştır.

Ancak belirtilmelidir ki firmalar gümrük iŖlemleri konusunda yeterli kontrolü sağlayamamaktadır. Gerek eleman yetersizliğinden gerekse de gümrük iŖlemlerinin tamamının gümrük mŖaviri firmalara bırakılması gerektiği yönündeki genel kanı sebebiyle, ithalatçı ve ihracatçı firmalar gümrük iŖlemleri üzerinde yeterli kontrol yapmamakta, yanlış iŖlemler cezaya tabi tutulduğu zaman ancak firmalar iŖlemler detaylarını inceleme gereksinimi duymaktadırlar. Bu konuda firmalar daha fazla bilinçlendirilmelidir. Kontrol mekanizmaları kurulmalıdır ve amaç hataları tespit etmek değil muhtemel hataları önlemek olmalıdır.

Son olarak belirtilmelidir ki ; Türkiye’de gümrük mevzuatı ve rejimleri anlamında özellikle 4458 sayılı kanun itibariyle ciddi bir uyum alıŖması söz konusudur. Yukarıda sayılmıŖ olan birtakım teknik engeller dıŖında büyük oranda uyumun sağlandığını söylemek mümkündür. Uyumun tam olarak gerekleŖtirilemedięi bu konular üzerinde durulursa tam bir uyumdan söz edilebilir. Her alanda olduğu gibi gümrük alanında da, geliŖimle beraber deęiŖimler söz konusu olmakta ve ülkemizde gerek mevzuat gerekse uygulama anlamında uyumlaŖtırmalar için gerekli alıŖmalar yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

AKÇİN, REMZİ, ‘ Yeni Gümrük Kanunu'nun getirdikleri’, Gümrük Dünyası Dergisi (No:24), Ankara, 2000

AKÇİN REMZİ, KELEŞ ŞÜKRÜ, Gerekçeli Gümrük Kanunu, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını (No:23), Ankara: İstanbul Matbaacılık, 1999

AKÇİN REMZİ, NURAL ALİ, Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri, İstanbul : Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını no:7 , 1996

AKÇİN REMZİ, YUNAR MUSTAFA, Avrupa Birliği Mevzuatında Gümrük Rejimleri ve Gümrük Rejimleri Beyanları, İstanbul: , Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Kontrolörleri yayını, 1994

AKKOYUNLU, WIGLEY A, ‘Bölgesel Ekonomik Bütünleşme Anlaşmalarının Etkilerini Ölçen Ampirik Çalışmaların Genel Değerlendirilmesi’ Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 18, Sayı 2

ARI, SELÇUK, ‘Gümrük İdarelerinin Modernizasyonu Projesi’, Finansal Forum Dergisi, Haziran 1998

ARSAYA A, FÜSUN, Amsterdam Antlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları, Ankara : AÜSBF yayını , 2000.

ARTAN, TUĞRUL, Gümrük Birliği Çerçevesinde Köprü Mevzuat Üzerine Düşünceler, Gümrük Dergisi, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, sayı 19, Aralık 1996

ATAN, TURHAN, ‘ Türkiye – AT Gümrük Birliği ve Gümrük Mevzuatı’, İstanbul: Form Yayınları, 1995

AYKASIM, YUSUF, ŞAHİN, ARİF, İhracatın Desteklenmesi Mevzuatı, İstanbul: Atak Yayınevi, 1996

BAĞRIAÇIK, ATILLA, Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri, İstanbul : Bilim Teknik Yayınevi,1996

BAĞRIAÇIK, ATILLA, YILMAZER, MUSTAFA, Dış Ticarete Tek İdari Belge Kullanım Klavuzu ve AB Gümrük Mevzuatı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995

BALIKÇIOĞLU, FÜSUN - Ş. YILDIRIM, İhracatta Pratik Bilgiler, İstanbul: Gözlem Yayınları, 1990

BALKIR, CANAN, DEMİRCİ, MUZAFFER, Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Topluluğu, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989.

BULUTOĞLU, KENAN, Kamu Ekonomisine Giriş, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları: 1816, 2003

ÇAKAR, FEHMİ, ‘Gümrük Birliği ile Gümrük Mevzuatında Yapılan Değişiklikler’, Araştırma:3, Ankara: Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ocak 1997

ÇELİK, BAYRAM, ŞENOL,COŞKUN, ‘Gümrük İdarelerince Tahsil ve Takip Edilen Vergi ve Fonlar’ , Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı:33, Nisan 2002

ÇINAR,H, Pratik İthalat İhracat İşlemleri ve Dış Ticarete Finansman Teknikleri, ARC Eğitim Danışmanlık ve Organizasyon Hizmetleri A.Ş., Ankara, 2001

ÇİMEN,AHMET, GB ve AT-Türkiye İlişkileri, Ankara: Merkez Bankası Yayınları,1996

DEMİR, OSMAN, ‘GB’nin İlk İki Yılı Değerlendirilmesi’, Dış Ticaret Dergisi, Yıl:3, Sayı:11, 1998

DİE, Haber Bülteni, Mart 1999

DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı-1998

DÖLEK, ALİ, Mevzuat Işığında Dış Ticaret İşlemleri ve Piyasa Uygulamaları, , İstanbul: Beta Basım Yayım ,1999

DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler(1950-1998)

EGE, AYLİN, "Avrupa Birliğinin Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye",ODTÜ Gelişme Dergisi,26 (3-4) 1999

ERBAY, CAHİT, Gümrük Mevzuatı, Maliye Bakanlığı Yayını, Ankara: Başbakanlık Basımevi, ,1987

ERÇİN, ERHAN, Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, İstanbul: İKV Yayınları No.170, Ağustos 2002.

GÖKÇELİK, CAHİT, Gümrük Bilgisi-1- Gümrük Rejimleri, Ankara : Ayrıntı Basımevi , 2005

GÜMRÜKVAKFI, Geçmişten Geleceğe Gümrüklerimiz, Yayın No:2, Ankara 1998

GÜNUĞUR, HALUK, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi (Dünü, Bugünü, Yarını)”, Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayını, 1995.

İTO, Rakamlarla Türkiye Ekonomisi, Yayın No:1999/42

JAMES, SİMON, A Dictionary of Taxation, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 1998,

KAR, MUHSİN, ARIKAN, HARUN, Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, İstanbul: Beta yayınları, , 2003

KARLUK, RIDVAN, Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul : İMKB Yayınları 1996.

KARLUK, RIDVAN, Uluslararası İktisat, İstanbul : Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. 1998

MORGİL, OSMAN, ‘ Ekonomik Açıdan Türkiye-AvrupaBirliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi’ İşveren Dergisi, 15 Ocak 2003,

ONURSAL, ERKUT, Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları, Ankara: Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Yayını ,1996

ONURSAL, ERKUT, Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı, Ankara : Ankara Basımevi, 1976

ONURSAL, ERKUT, İhracat El Kitabı (1), Ankara: Ankara Basımevi, 1972

SAYINER, İSMET, Avrupa Birliğinde Yeni Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları, İstanbul: Sistem Yayınevi , 1995

SAYINER, İSMET, Belgelerle Uygulamalı Gümrük İşlemleri ve Dış Ticaret, İstanbul: Sistem Yayınevi, 1995

SEYİDOĞLU, HALİL, Uluslar Arası İktisat, İstanbul: Gizem Yayınları , 2001

ŞAHİN, ARİF, İhracatta Pratik Bilgiler, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1992

ŞENYÜZ, DOĞAN, Türk Vergi Sistemi Dersleri, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006

TOBB, Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: TOBB Genel Yayın No:359-BÖM-59, 2001

TOPRAK, VAMİK, Gümrük Mevzuatı ve Tatbikatı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1967

TUNCA, ZAFER, “Gümrük Birliği Kapsamında Türk Sanayii'nin Rekabet Gücü”, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Eylül 1996.

TUNCER, SELAHATTİN, Gümrükler ve Gümrük Vergileri (Teori-Uygulama), İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2001

TÜRK, İSMAİL, “Atatürk ve Türk Mali Sistemi”, Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri, Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları: 513, 1982

UÇARMAK, SEZALİ., ‘Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatındaki Son Değişikliklere İlişkin Düşünceler’, Gümrük Dergisi, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, sayı 16, Mart 1996

ULUATAM, ÖZHAN, Türk Vergi Hukuku, Ankara: Adım Yayıncılık Ltd. ŞTİ, 1990

UYANUSTAM, ESRA, Avrupa Birliğinin Ortak Ticaret Politikası, İKV yayını, İstanbul, 2003.

UYSAL, CEREN, ‘Tr- AB İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler’, Akdeniz İİBF Dergisi, Sayı:1, 2001

Kanunlar ve Tebliğler :

02.11.1984 tarihli, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

06.01.1996 tarihli, 22515 sayılı İhracat Yönetmeliği

27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen 4458 sayılı Gümrük Kanunu

12.07.2000 Tarihli ve 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejim Tebliği

10.07.2003 tarihli, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

27.01.2005 tarihli 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı

27.01.2005 tarihli, 25709 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2005/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği

Resmi internet Adresleri :

<http://www.deltur.cec.eu.int>

<http://www.die.gov.tr>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.dtm.gov.tr>

<http://www.elitlojistik.com>

<http://www.finaldis.com.tr>

<http://www.foreigntrade.gov.tr>

<http://www.gumruk.gov.tr>

<http://www.gumrukler.gov.tr>

<http://www.maliye.gov.tr>

<http://www.ram.com.tr>

<http://www.solmaz.com.tr>

<http://www.verginet.net>

ÖZGEÇMİŞ			
Doğum Yeri ve Yılı	13.06.1981 - MUŞ		
Öğr.Gördüğü Kurumlar	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	1996	1999	ATAKÖY CUMHURİYET LİSESİ / İST
Lisans	1999	2003	T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ / BURSA
Yüksek Lisans	2004	T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ / BURSA
Medeni Durum	BEKAR		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi:	ALMANCA - İYİ		İNGİLİZCE- ORTA
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama Tarihleri	ve Ayrılma	Çalışılan Kurumun Adı
1.	15.12.2004	24.03.2006	DİNAMİK GÜM.MÜŞ.LTD. ŞTİ - İSTANBUL
2.	27.03.2006	DOĞRUER GÜM.MÜŞ. LTD.ŞTİ - İSTANBUL
Yurtdışı Görevleri	YOK		
Kullandığı Burslar	YOK		
Aldığı Ödüller	T.C.U.Ü. BAYANLAR TENİS TURNUVASI 1.2.VE 3. LÜKLERİ		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar	YOK		
Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri	YOK		
Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler ve toplantılar	YOK		
Yayımlanan Çalışmalar	YOK		
			SERAP UZUN 23-09-2006

Özgeçmişim

1981 yılında Muş ilinde doğdum. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimimi İstanbul'da tamamladım. 2003 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nden mezun oldum. Aynı yıl Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı yüksek lisans programına başladım. 2004 yılı sonunda Gümrük Müşavirliği mesleğine ilk adımımı atarak bir Gümrük Müş.Ltd. Şti.'nde stajımı başlattım. Halen başka bir Gümrük Müş.Ltd. Şti. bünyesinde çalışmaktayım.

Doç. Dr. Filiz Giray' ın danışmanlığında 'AB'ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirmeleri' konulu tez çalışmamı sürdürmekteyim.

